

EPISOLICA DISCEPTATIO
DE FIDE IV-
STIFICANTE DE
que nostra coram Deo justificatione,

HABITA

Inter præstantissimum virum
D. SIBRANDVM LVBBERTI, S.

Theologiæ D. & Professorem in celeberrima Academia Franekerana.

ET

PETRVM BERTIVM Studiorum in Collegio illustrium Hollandiæ & VVest-Frisiæ Ordinum apud Leydenses præfectum.

Disceptatur autem

An fides a Deo habeatur pro omni legis iustitia, quam nos præstare tenebamur, adeoque an ipse actus fidei Tò credere, imputetur in iustitiam sensu proprio. Ait hic, negatille.

DELPHIS Batauorum.

Apud Ioannem Andreæ, sub signo aurei Alphabeti.

— Anno 1612.

2006 7

PRIMA EPISTOLA

Clarissimi viri D Petri Bertij Collegij illustrium
Hollandiae ac UWestphrisiae Regentis do-
ctissimi cum responsione Sibrandi
Lubberti.

Bertius.

HS. D. P.
Abes Clarissime & præstantissime vir lucubrationem meam de iustificatione fidei, ad defensionem illius Theseos, quam ex Egberto Aemilio communi fratre, & amico nostro intellexi abs te reprehensam, quod quidem non tam iniquo animo factum fero, quam quod factum sit inaudito me.

Lubbertus.

LS. D. P.
AEtor vir Clarissime & præstantissime, te hanc lucubrationem conscripsisse, & ad me tua manu descriptam transmisisse. In hac enim clare & perspicue ante oculos nostros positum videamus, quod antè per consequentias quasdam ex ijs, quæ ad nos Leyda mittebantur, & ex aliorum sermonibus testimonijisque colligebamus. Etsi enim tam valida afferebant testimonia, & tam clara, certaque iudicia exstabant ut famæ de vestris erroribus sparsæ fidem adhibere cogeremur, Tamen Deum testor in animam meam nunquam suspicari potui tam detestabilem, & abominabilem esse doctrinam vestram, nisi tuæ literæ tua ipsius manu descriptæ mihi fidem facerent: Quin ausim affirmare in tota vestra Batavia nullum Professorem Academiarum aut Pastorē Ecclesiæ esse qui credere potuerit vestram doctrinam tam esse profanam, & a sacris literis alienam, aut qui tam impudens & tam prodigus honoris existimationisque suæ futurus sit, ut hanc vestram doctrinam in legitimo Ecclesiæ iudicio defendere, aut propugnare ausit.

Cum ego Reverendo & fidelissimo Ecclesiæ vestræ Pastori Egber-

A ij to Aemi-

2

to Aemilio meam de tuis thesibus sententiam aperirem, videbar aliquid suboderari, sed ecce, coram Deo non mentior: non credebam te in damnata Serveti & Socini hæresi eoūque progressum esse, aut progredi voluisse, atque tu in hac dissertatione à te factum esse ipse. confiteris, & propria tua manu testatum facis. ob eam causam tum-dixi. Mihi videri thesin tuam Σ uokin se in. Si hæc scivissim quæ postea ex tuis epistolis didici, longè aliter de tuis thesibus locutus fuissim. Non fuit necesse ut audirem, priusquam dicerem quid de tuis thesibus sentirem. Est enim & semper fuit ista libertas in Christiana Ecclesia, ut cum librum legimus etiam non auditio autore, licet dicere quid de illo sentiamus.

Bertius.

Et quidem abs te sine ullius rationis colore.

Lubbertus.

An habuerim aliquem rationis colorem, quare ista de tuis thesibus locutus fuerim, ex hac tua dissertatione & mea ad illam responsione patebit.

Bertius.

Atque hæc causa est, cur ego in responsione mea comminisci illa debuerim, quæ putavi tuarum partium fuisse contra afferre: Posui ergo quæ mihi venerunt in mentem, & posui bona fide. Ignoscet quod non protulerim firmiora, vix enim video quæ mei est ingenij tarditas, firmiora afferri posse.

Lubbertus.

Ego tibi tribuo hanc laudem, quod hanc materiam multò luculentius tractaveris, quam fecerunt ipse Servetus, Socinus & Oftordius. Ob hanc causam adhibui & ego aliquam diligentiam, ut clare & perspicue responderem, & quantum in me est hanc materiam ita excuterem, ut quilibet, qui non data opera cœcutire vult, videre possit, e qua parte stet veritas.

Quod scribis non potuisse firmiora afferri, hoc ego accipio de utrâque parte. Putasti igitur pro nostræ sententiæ defensione non potuisse firmiora argumenta adduci. & quia tuam sententiam quanta potes diligentia defendis, re ipsa dedisti intelligere, non posse a te ad tuam opinionem probandam firmiora afferri. Hoc posterius ita se habere lator, & simul admiror, qui fieri potuerit, ut propter argumenta

argumenta tam infirma porueris a vera sententia dimoveri. Ad il-³
lud prius quod attinet, spero te ex mea responsione intellecturum
esse, te de veris nedum præcipuis nostræ sententia argumentis, ne vel
semel serio cogitasse.

Bertius.

Eadem tamen refuto modestè, & sine insectatione, ut decet veri-
tatis studiosum.

Lubbertus.

Non potuisti aliter facere. nam quæ argumenta ad tuæ sententia
defensionem adfers, sunt admodum infirma : quæ vero ad nostram
sententiam defendendam producis, sunt eiusmodi, ut firmiora sint
in promptu : illaque quæ adfers ita tractas, ut quilibet videre possit,
te tantum in specie aliquid voluisse agere. Quid opus est verbis !
Tu ipse confiteris te commentum esse quæ putasti mearum partium
esse. Si igitur hæc acerbè insectatus fuisses, tum quiliqet sine erro-
re iudicare potuisset, te non Sibrandum, sed te ipsum qui hæc com-
mentus fueras, insectatum fuisse..

Bertius.

Hæc tenus autē si quid possum iudicare res bellè successit: si quid
præterea habes, quo Thesis nostra oppugnari queat, aut si contra ea,
quæ defensionis causa protuli, quicquam a te afferri potest, quod ex-
amine dignum sit, gratum facies, si significes. Neque enim hæc e-
go propterea mitto, ut tibi ius adimam responsionis, sed ut vel tibi
satisfaciam, vel cognoscam cur adhuc contra sentias.

Lubbertus..

Nunquam res inter nos melius successit, quam in hac collatione.
Liberabimus enim Ecclesiam suspicionibus, & rem totam quam tan-
topè celare voluit Harminius, ita patefaciemus, ut quilibet iudica-
turus sit, pastores Ecclesiæ Batauicæ habere iustissimas causas, quare
petant ut illustrissimi Ordines Synodum convocent, & hanc doctri-
nam legitimo Ecclesiæ iudicio diiudicandam permittant.

Qui hæc lecturi sunt, mecum iudicabunt ad hæc Ecclesiæ vulnera
sananda omnino opus esse Synodico iudicio, Nisi enim mature
convocetur Synodus, & huic malo idoneum remedium adferatur:
metuendum est ut hoc virus latius serpat, & difficilier curari posset.

Bertius.

A iiij

Quanti

⁴ Quanti te faciam, vel ex eo potes cognoscere, quod cum ad alios
quaestio ista deferri posset, te potissimum delegerim, quem mea Pro-
phónesei singulariter compellarem. Tametsi ut antea retuli alia quo-
que scriptionis causa fuit.

Lubbertus,

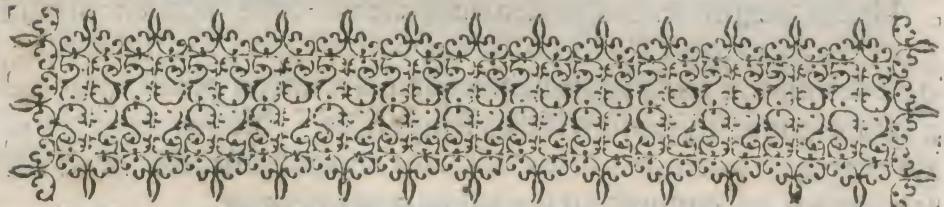
Indignus sim tua amicitia, nisi te patri amore prosequar. Ut igi-
tur tu ex singulari amore hanc *Prophónesin* ad me misisti, ita ego ex
simili amore hanc meam responcionem ad te transmitto.

Bertius.

Vale vir præstantissime, Dominus Iesus laboribus tuis benedicat
quam cumulatissimè. Dat. Lugd. Bat. V I. Jul. Anno., 1608.

Lubbertus.

Tu etiam vale vir præstantissime: Dominus Iesus ducat nos in ve-
ritatem suam, & faciat ut omnes unum simus in ipso, & veritatem,
quam e sinu patris sui attulit, & in verbo suo scribi iussit, constanter
ad finem usque retineamus, & inter nos amicitiam sinceram frater-
numque amorem colamus.

D. Sibrandi Lubber- ti de fide iustificante nostra coram Deo cum D. Petro Bertio collatio.

Bertius.

B Iennium iam ferè est cum Theses edidi de fide: quas cum ad
te postea partim officij, partim sciscitandi accuratoris iudicij
tui causa misissem; rescripsisti probari eas tibi, teque mutuo
consensu

5

consensu nostro gaudere. Cui quidem sententiae, vel eo ipso quod
a te profecta esset, libenter acquievi. Interea suborta nonnulla sunt
ob quaesibis ex Frisia iter ad nos suscepisti: semel Superiorum volun-
tate, quo tempore omnia aperta expertus sum: semel & quidem nu-
perrimè tua, quo tempore audio cepisse te, alijs quibusdam praeun-
tibus de scriptis meis secus quam antea feceras pronuntiare. At non
putabam tuæ vel prudentiæ esse, vel ætatis, ex alijs potius quam ex
me ipso me nosce, nedum ut in ferendo iudicio, mutata subito vo-
luntate turbam antecedentium sequerere, & incederes non quæ e-
undum censeret ipse, sed quæ itur. Iudicasti igitur (ita ad me cer-
tò a communibus amicis perlatum) postremam Thesin meam mi-
nus bene conceptam esse. quod quidem ego præsenti mihi dictum
maluisse, ut & scriptionis licet facere compendium, & de re to-
ta liberius, fusiisque collatis signis agere. Ceterum quia id mihi
tunc vel propter occupationes tuas, vel propter temporis angustiæ,
vel quia secus placuit, abs te fuit denegatum: necessariò mihi nunc
ad vicariam scriptionem recurrentum fuit. Iudicasti igitur Thesin
illam laborare. Ego verò consultò eam conceptis ita verbis forma-
vi ut edita est.

Lubbertus.

Theses tuas de fide ad me missas probavi fateor: et si enim illa ver-
ba. Sed quod hac fides tum per gratuitam acceptilationem Dei in Christo
habeatur pro omni legis iustitia quam nos præstare tenebamur: tum quod
hac sola iustitiam Christi quæ per imputationem nostra est apprehendat. Non
per omnia placent: putabam tamen te eandem rem diversis ver-
bis. bis voluisse dicere, neque suspicari poteram -damnata m. Serveti
hæresin sub illis latere.

Ab eo tempore veni- istic cum essem accedebat ad me
amici, ita ut sit salutandi causa. hi post variis sermones dicebant e-
tiam tuas Theses sapere novitatem, ad quod ego: me illas vidiisse,
sed non observasse. Tum quidam ex amicis. Ego inquit percur-
ram in meum Museum, & eas tibi ostendam, ut attentius legas, & de-
nuò iudices. quod cum fecisset, legi ista verba. Fides per gratuitam ac-
ceptilationem Dei habetur pro omni legis iustitia, quam nos præstare teneba-
musr. Hæc verba cum ego legerem & relegerem, atque interim non
nihil hæsitarem. quæsivit quid mihi videretur? respondi illam thesin
videri mihi Sokinizein. Hoc meum iudicium verum an falsum sit, ex
hac tua epistola, & mea ad eam responsione parebit. Reprehen-
dis.

dis me quod te moverim , neque tibi quidquam de ea re dixerim . Hoc autem feci ne consulto malum exasperarem . Cogitavi enim fortè tibi non cogitanti verba ista excidisse , nam hoc ut scis doctissi mis quibusque accidere potest . Deinde non debui domi alienæ curiosus esse . Neque potui mihi hoc sumere , ut abs te de tuis thesibus rationem poscerem . Adde me ita fauere aliorum laboribus ut non libenter reprehendam , si quid minus accuratè ab illis dicitur : subinde cogito quam multa forsitan in meis reprehendi possint . Sæpè etiam in mentem venit illorum quæ bene dicta sunt . Hæc cum illis consero , eorumque recordatione sepelio illa , quæ minus commode dicta sunt . Quia malui hoc malum silentio sopire quam vel ipse tibi molestus esse , vel quenquam in te concitare : Neque abs eo tempore vel in Hollandia , vel extra eam , cum quoquā de ea re contuli . Imò (sanctè tibi affirmo) ne memini quidem : Iam te ipsum iudicem constituo , & rogo ut iudices , an quicquam hac in re contra amicitiæ legis fecerim .

Bertius.

Nam cum sic scripsisset , concludimus igitur , fidem iustificantem fiducia carere non posse , poteram , ut vides hactenus instituto meo , quod erat in genere defungi , telamque abrumpere . Sed ut explorarem iudicia vestra : neque reticerem quicquam eorum , quæ examini vestro subiecta existimabam , addidi eos ek periss' u. hac quæ sequuntur

Justificans vocatur . Non quod ipsa nobis iustitiam inherentem conferat : hoc enim potissimum est charitatis : neque quod ipsanos iustificet : hic enim est actus Dei iudicis , neque quod eius merito nos Deus iustos pronuntiet . Meritum enim est Legis . Deus verò credentes iudicat ex Evangelio : Sed quod hæc cum per gratuitam acceptilationem Dei in Christo habeatur pro omni Legis iustitia , quam nos præstare tenebamur . Tum quod hæc sola iustitiam Christi quæ per imputationem nostra est apprehendit .

Hæc quidem verba olim non minus tibi , quam alijs placuerunt : ijsdem ego verbis nunc plaustrum perculi : nimis , quia ut aiunt , novitatem sapiunt , quia Harminii genium & Socini redolent .

Lubbertus.

Qua ratione ego hæc verba olim probaverim , & qua causa eadem deinde improbaverim ; iam dixi . non debes autem mihi exprobrare quod

7

quod nihil suspicans mali illa in bonam partem interpretatus sum : neque debes mecum expostulare , quod re diligentius considerata, hoc ipsum quod res est pronunciaverim. Tantum dixi illa *Sookinizein* , Harminii non memini.

Bertius.

Ac de Socino quidem sancte testor, me hactenus librum ipsius de Redemptore, in quo istud argumentum tractare dicitur non legisse : & licet mihi nuper admodum ab amico eius mihi copia facta sit, tamen usque adhuc ab illius lectione consultò abstinuisse. non eò tantum quod destinata *pro arései* abhorream ab istiusmodi scriptoribus: sed etiā , quia tantum mihi a gravioribus muneris mei occupationibus otij concessum non est, ut bonas horas istiusmodi librorum lectioni adhuc possim impendere.

Lubbertus.

Non dixi te legisse Socinum, multò minus dixi te illam thesin ex Socino mutuatam esse: tantum dixi *mihi videri illam Sookinizein*. Hoc ut scis potest verum esse , etiamsi non legeris Socinum , neque illam ex Socino mutuatus sis. Nosti illud 'á *philoon Platónizei*, 'á *Platōon philoonizei*. verum si quis dicere potuit ton *Platónona philoonizein*, quid ni ego dicere possum tuam thesin *Sookinizein*? Nam ut tu non legisti Socinum, neque quicquam mutuatus es ex Socino ; ita Plato non legit Philonem neque quicquā mutuatus est ex Philone. Quan- quam autem tam serio neges te Socinum legisse : tamen qui tuam e- pistolam, & meam ad illam responcionem legerint vix tuis verbis fi- dem adhibebunt.

Bertius.

D. Arminii verò fateor hæc ante me vulgasse, & tamē priusquam ille illa ederet , ego eadem , ut fit aliquot iam ante annos observa- ram. Neque tamen in hunc usque diem ullum ego cum ipso ver- bum super hac re contuli, ut ex illo intelligas me purgatū (quantum queo) pectus ad lectionem meditationemque rerum divinarum con- ferre, & non ea excerpere, atque annotare quæ partibus fovendis fa- ciunt: sed quæ ad *'epignosin' alaiheiás tón kat' eusebeian*. Neque mirum videri debere, si duo eandem ingressi viam, licet alter alterum igno- ret, tamen ad eandem metam pertingant , ac proinde suspicionem, si quæ fortè iniecta est , vanam esse.

Lubbertus.

B

D. Armi-

D. Arminium tecum sentire tu ipse idoneus testis es. ipse Harmi-
nius hoc agnoscit in epistola ad Legatum Electoris Palatini. Eius
verba hæc sunt. *Hoc nonnulli culpant, quo dīsum fidei actum tò credere
dico imputari in iustitiam, idque proprio sensu non metonymicè.* An au-
tem tu ante Harminium, an verò ille ante te hanc opinionem protu-
lerit parum refert. Nam neque ille, neque tu huius opinionis autores
eis : Sed tradidit illam ante vos Servetus, fecit idem Socinus, & O-
strodius, quemadmodum ex mea responsione patebit.

Priusquam progrediar, annotabo quod Harminius & scribūt
ad clarissimum virum Davidem Pareum. *Coram Deo & sanctis an-
gelis respondemus, nos neminem nosse verbi divini administrum in toto hoc
Belgio, (quorum nomine & nos per Dei gratiam venire cupimus) qui in do-
ctrina, in qua nati & educati sumus, cuius causa parentes nostri durum exi-
lum passi sunt, propter quam sèvum hoc bellum sustinuimus et perpessi su-
mus, in dubium vocare velit.*

Hic provoco ad omnes Doctores & Pastores, qui sunt in foedera-
tis provincijs Belgicæ, an hoc iuriandum, quo illi duo Deum testem
vocant in animam suam, se nullum administrum verbi nosse in hoc
Belgio, qui in recepta doctrina aliquid mutari velit : an inquam, hoc
iuriandum, non sit manifestaria diuini nominis profanatio ? Hæc
enim doctrina, *Deum habere fidem pro tota legis iustitia, vel tò credere
propriè sic dictum nobis imputari ad iustitiam, est doctrina nostris Eccle-
sijs non solum nova & incognita; sed etiā solenniter reiecta, & refu-
tata & damnata.* Quin est ex blasphemis Serveti, Socini & Ostro-
odi quas omnes Ecclesiæ nostræ detestantur, desumpta. Vide, solen-
niter iurant se neminem nosse in toto Belgio, qui in doctrina rece-
pta aliquid immutare velit, & ipse Harminius etiam te teste, primari-
um religionis caput conculcare conatur.

Berti⁹s.

Sed mitsis hominibus, videamus, res ipsa ut se habeat. Senten-
tia igitur mea de fide iustificante hæc est: *Iustificans vocatur, cum quia
per gratuitam acceptilationem Dei in Christo habetur pro omni legis iustitia
quæ nos præstare tenebamur: tum quia hæc sola iustitiam Christi, quæ per
imputationem nostra est, apprehendit.*

Lubbertus.

Duo doces. Vnum, *fidem haberi a Deo pro omni legis iustitia.* Alterum,
hoc fidei contingere per gratuitam Dei acceptilationem. Nos pri-
us de priori, deinde de posteriori agemus.

Dicis

9

Dicis igitur, *Fidem haberi a Deo pro omni legi iustitia; ut hinc inferas nos per, & propter unum fidei actum (id est) per fidem tanquam per opus nostrum iustificari.* Hoc ipsum ante te docuit Servetus, scribit enim lib. 2. de Lege & Evangelio, ut est apud Calvinum, in refutatione errorum Michaelis Serveti pag. 903. *Suum credere reputatum fuisse Abraha ad iustitiam.* Idem Servetus eodem libro fol. 304. docet, ut testatur Calv. eodem loco. *Abraham fuisse iustum propter unum fidei actum.*

Sed & Socinus hoc ipsum docet de Christo Servatore pag. 388. eius verba haec sunt. *Deo fidere semper hominem reddidit iustum.* & fol. 396. *Iustificamur fide in Christū, quatenus Christo confidimus.* & fol. 398. *Fides per se nos iustificat.* & fol. 335. *Cum fides nostrā nobis ad iustitiam imputatur, sensus est, fidem nostrā pro iustitia haberi.* & fol. 333. *Cum iustitiam Abraha exemplo imputari docet, cui dubium esse potest, nil aliud enim sibi velle, quam non ideo nos iustos coram Deo esse, quia opera nostra id requirant, adeo ut merces ex debitō nobis tribuatur: Sed quia Deo visum sit, fidem nostrā iustitiae loco nobisducere.*

Ostorodius idem docet in disputatione contra Georgiū Tradelij fol. 251. lin. 8. *Es ist notig das auch et was in vns ghefundēn werde daerumb ons Gott saligh macht nemlich der Glaube an Christum.*

(hoc est) *Necessē est ut aliquid in nobis inveniatur, propter quod Deus nos salvos faciat, nempe fides in Christum.*

Addis, hoc fidei accidere propter gratiū am Dei acceptilationem. Etiam hoc ante te docuit Servetus libro 2. de Lege & Evangelio. Ut est apud Calv. Refutatione Mich. Serv. fol. 903. eius verba haec sunt. *Secundum naturam rei hoc non debebatur fidei Abraha, nec nostrae: sed ex gratia id ibi factum est.*

Et Socinus de Christo Servatore fol. 400. *Fides in Christum qua iustificamur, nec perpetuam, nec absolutissimam preceptorum Dei conservationem ipsa per se continet, nec propria vi iustificat: sed propter Dei clementiam, qui eiusmodi opus facientibus, quod ob eam causam Christi opus a Deo appellatum fuit, iustitiam quantumvis antea insustis imputare dignatus est.*

Et Ostorodius disputatione contra Georgiū Tradelij fol. 250. *Ob ich aber welvñsre ghorechtighert dem verdienst Christi abslaghe. Nach den malen Ich solch ein verdienst niet bekennen noch erkenne; So schlage ichs doch seynen bluet vnd thoede nicht abe sonderen schübe sic Ihnen zu/ so seren dasselbige bludt vnd todt in ons die dingen wir liet/ vmb welcher willen*

vns Gott rechtserdigen wil nemlich den Glauben.

Hoc est. *Etsi nostri iustificationem merito Christi detraho (quoniam tale meritum non cognosco, neque agnosco) etamen non detraho illam sanguinem & morti Christi, sed tribuo illam sanguini & morti Christi: quatenus sanguis ille, & mors in nobis efficiunt eas res, propter quas Deus nos iustificat, nempe fidem.* Ex his quilibet videre potest, te, & Harminium idem docere de fide iustificante, quod ante vos Servetus, Socinus, & Ostorodus de illa scriptis literis, & viua voce docuerunt.

Non nego te docere Christum pro nobis satisfecisse, & hanc Christi satisfactionem pro nobis praestitam nobis imputari ad iustitiam: quo^z negant Servetus, Socinus & Ostorodus. Sed in quam partem hoc accipere debeamus, posset quis ambigere. Nam cum opinionem tuā de fide iustificante quā ex Serveto, Socino, & Ostorodo desumptā esse docui, probas, eiusmodi adhibes argumenta, quibus satisfactio Christi pro nobis praestita, id est, iustitia Christi nobis imputata funditus evertitur, quemadmodum in progressu patebit.

Bertius.

Prius illud membrum te offendit.

Lubbertus.

Recte putas. Nusquam enim in Scriptura legimus Deum habere fidem nostram pro perfecta legis iustitia. Deinde est hoc nobis merito suspectum, quia ex Serveti, Socini, & Ostorodi blasphemis desumptum est. Iam verò Deus est iustus, & iudicium eius est secundum veritatem. Fides autem nostra non est tota Legis iustitia, sed tantum exigua pars illius. Est præterea imperfecta, quamdiu in hoc mundo Peregrinamur: nam neque omnia credimus, quæ credere debemus; neque tam firmiter credimus atque facere debebamus; ut taceam fidem nostram esse multis dubitationibus, hæsitationibus & ignorantibus, alijsque peccatis contaminatam. fieri autem non potest ut ille qui iustus est, & cuius iudicium est secundum veritatem, habeat illam rem, quæ tantum exigua Legis pars est, quæque imperfecta, & multis peccatis contaminata est, pro perfecta Legis iustitia. Sed neque conscientiae nostræ, quæ sibi suorum peccatorum conciæ sunt, & seruum Dei iudicium pavent tranquillari possunt, si dicas illas in seviro Dei iudicio iustificari propter illam rem, quæ ipsa perfectè iusta non est, & venia indiget.

Bertius.

Et audio

11

Et audio esse, qui id afferentes iudicent cum pontificis sentire, quasi scilicet affirment opus fidei hoc mereri: ut hominem Deus ob eius dignitatem iustificet: Atqui non idem Pontificis significat iustificare, quod Apostolo & nobis: longeque aliud est mereri, aliud per gratuitam acceptationem imputari. Illud prioribus eius theses verbis & corollario secundo evertitur: Hoc istic prioribus afferatur. Certè Bellarminus hanc ipsam quam pono sententiam nobis ascribit, eamque operose oppugnat de iustif. lib. 1. cap. 7. Nunquā facturus si idem ipse quoque statuisset, verba eius sic sonant. Sequitur argumentum quartum quod petitur ex modo iustificandi ipsius fidei. *Nam præcipua causa cur adversarij soli fidei iustificationem attribuunt illi est, quod existimet fidem non iustificare per modum causæ, aut dignitatis, aut meriti, sed solum correlatiæ, quia videlicet credendo accipit, quod Deus promittendo offert.* Probemus igitur fidem veram & iustificantem non esse, ut adversarij volunt nudam ac solam apprehensionem iustitiae, sed esse causam, & vim habere iustificandi. *Quisquamne existimet ita fungum & imperitum esse suarum rerum Bellarm.* ut aperie suffragantibus etiâ Ecclesie Romane antistitibus, magno molimine id oppugnet, quod statuit concilium Tridentinum?

Lubbertus.

Qui hoc dicunt sine dubio habent aliquam causam, quare ita dicant, ego tamen hoc non dixi. Etsi enim facit cum papistis, quod vis nos per fidem propriè sic dictam, quatenus scilicet est opus nostrum, iustificari: tamen in eo dissentis ab illis, quod dicens. *Fidem nostram haberi a Deo pro perfecta legis iustitia, hoc non admittunt Papistæ.* Nam hi docet fide inchoari iustitiam nostram, charitate consummari, Bellarm. lib. 2. de iustif. cap. 4. disertè scribit. *Fide tantum inchoari iustitiam, perfici vero per dilectionem, & sicut spiritus sanctus vita iustorum tribuit fidei, quoniam fide inchoatur: sic per Apostolum eandem vitam tribuit charitati, quoniam inde perficitur.* Quia autem Servetus, Socius, Ostorodus statuunt fidem haberi à Deo pro iustitia, scilicet tota, & inde inferunt nos per unum fidei actum iustificari, ut ante ostensum est: *dixi ego tuam thesin mihi videri Sokinizin.*

An hac re benè, malè iudicaverim, me libenter Ecclesiarum Germanicarum, Helveticarum, Savanicarum, Gallicarū, Britannicarum Belgicarum, Polonicarum, Huganicarum, Danicarum, Suedicarum, atque adeo omnium reformatarum Ecclesiarum, quæ sub cœlo sunt iudicio submitto.

B iii

Sed

Sed quia tu provocas ad testimonium Bellarm. etiam de hoc testimoniis nobis plusculum dicendum est. Bellarm. dicit adversarios (ita vocat omnes supra nominatas Ecclesias) in eo consentire, ut dicant, *fidem non propriè, sed correlativè accipi cum illa iustificari dicimur.* Et hoc rectè, in eo enim consentiunt omnes doctores nostri, *Lutherus, Melanthon, Brentius, Bucerius, Chytreus, Hemmingius, Calvinus, SWinglius, Oecolampadius, Gryneus, Bullingerus, Gualterus, Simlerus, Beza, Danaus, Zanchius, Martyr, Musculus, Ursinus, Marloratus, Iuellus, Perkinsius,* & ut uno verbo dicam omnes doctores nostri (illos qui nunc vivunt consultò prætero) in eo consentiunt: Tu vero & Harminius illud negatis. Provoco igitur ad omnes doctores nostros, an non aliquid novi in Ecclesiam nostram Introducere velitis ?

Ad hanc Bellarm. testatur Ecclesias nostras omnes in eo consentire, quod negant *Fidem habere vim iustificandi*, tu vero non tantum contendis fidem habere vim iustificandi, sed palam asseris *iustificare esse universale pathos fidei.*

Crediderim Harminium idem velle, disertè enim dicit, *Fidei actum hoc est, tò credere imputari in iustitiam, idque proprio sensu, non metonymicè.* Iam peto abs te, ut unum, unum, unum, inquam Doctorem reformatarum ecclesiarum producas, qui idem doceat: Si facere nequis, omnes intelligent vos novam & ante hunc diem inauditam doctrinam in Ecclesiam introducere voluisse.

Bertius.

Sed mitto Pontificios. Non ponit inquis hoc recepta ab Ecclesiis nostris Catechesis. Hic ego te vir prudentissime rogo, ut ostendas quid causæ sit cur nobis supra Catechesin sapere nō liceat? Quam enim multa vera sunt quæ non habet Catechesis? Imò quam multa vera sunt quæ habere non debet? Ergone nos ut Athenienses semper pueri? Et post tot studiorum labores, post lucubrationes indefessas, post præces, lectionem, meditacionemque scriptorum divinorum, iterum ad calces recurremus, nec audiemus Apostolum monentem, *ut omisso qui in Ch iorudes inchoat sermone ad perfectionem feramus.* Neque vero te id velle arbitror, ut omne verum nostra Catechesi comprehendendi putas.

Nam si hoc ita est: næ aut mortales illi, qui eam primi condidere magnopere a via aberrarunt, cum id consecuti sint, a quo ipsos suscepiti operis ratio, ipseque adeò titulus, & finis revocare debebant: aut illud minime asssecuti sunt, quod volebant. Ecce enim de reli-

gione

13

gione, de hæresibus, de libris sacris, eorumque Maiestate, perfectione,
versionibus, lectione, explicatione alijsque rebus compluribus, quid
habet Catechesis?

Lubbertus.

Ego hoc nunquam dixi, ergo non est necesse hoc tuear. Quin illa omnia quibus contendis licere ultrà Catechesin sapere, ad rem non faciunt; neque sanè ego videre possum, quorsum illa tanta contentione inculces. Quia tamen Catechesis nostra cum verbo Dei congruit, & a nostris Ecclesijs recepta, atq; a Pastoribus Ecclesiarum nostrarum, & a Professoribus, teq; ipso subsignata est: existimaverim ego illis, qui Catechesin illam sua manu subsignarunt, non licere quicquam docere quod cum ea pugnet.

Non nego multa esse, quæ nostra Catechesi comprehensa nō sunt; & sunt tamen cognitione dignissima: sed hoc nihil facit ad rem. Non enim volumus nihil docendum esse nisi quod Catechesi comprehensum est: sed contendimus illis qui Catechesin sua manu subsignarunt, non licere quicquam scribere, quod Catechesi adversatur.

Bertius.

Dicis aliam ponи in Catechesi iustificationis nostræ rationem per Christum scilicet fide apprehensum: fateor quidem hanc ponи, sed neque ipsa, neque ullus nostrorum, quod quidē sciam Theologorum, illam hactenus reiecit, quæ a nobis allata est..

Lubbertus.

Dux hæ rationes iustificationis nostræ, una per fidem propriè intellectam, altera, per meritum Christi simul consistere non possunt. Nam si fides nostra habetur a Deo pro perfecta legis iustitia, tum illi qui habent hæc fidē, habent perfectā legis iustitiā, sed qui perfectam legis iustitiam habent, illi sunt perfectè iusti, & quidem inhærente iustitia, & ob eam causam nulla aliena iustitia, qua scilicet iustificantur, est illis necessaria. Sed de hac re in progressu prolixius.

Deinde Catechesis dicit nos gratis ex Dei misericordia propter unius Christi meritum iustificari. Quest. 21. Et hoc de promptum est ex Scriptura Rom. 3.24, Iustificamur gratis, ex ipsius gratia per redemptionem factam in Christo Iesu.

Tu verò dicis nos iustificari per fidem nostram propriè sic dictam, hoc est, per opus nostrum. Est enim fides nostra propriè accepta opus nostrum. Sed Scriptura docet illam iustificationem, quæ fit gratis non.

tis, non posse consistere cum illa quæ fit per opera. Rom. 11.6. Quod nia
si per gratiam, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia: Sin ex tur.
operibus, iam non ex gratia, alioqui opus iam non est opus ledi

Eadem dicit nostra bona operanō posse esse iustitiam, neque partem iusti- ma
tia coram Deo. Q. 62. Causam reddens, oportet inquit eam iustitiam,
quæ in iudicio Dei consistat perfectè absolutam esse, & omni ex parte divina
Legi congruentem; Nostra verò etiam præstantissima quæque opera in hac
vita sunt imperfecta, atque adeò peccatis inquinata. Sed fides, quæ est ex
præstantissimis operibus nostris, est etiam imperfecta. Matth. 6. v. 30
Nonne vos muliò magis, ô exiguæ fide prediti. Matth. 8. 28. Quid timi- qui
di estis ô exiguæ fide prediti. Lucæ 17. 5. Apostoli dixerunt ad Domini- rea
num, Addenobis fidem. 1. Corinth. 13. 9. Ex parte cognoscimus. qui
Sen
acc
fici
sti
fid
acc
tas
ta

Et peccatis contaminata, Esa. 64. 6. Eramus ut immundi omnes nos,
& tanquam vestimentum iniquitatum omnes iustitiae nosira. Nam si om-
nes iustitiae nostræ sunt tanquam immundus pannus, manifestum est,
fidem nostram, quâ talem, integrum censerri non posse: ut taceam
omnium credentium fidem multa anxietate, dubitatione, hæsitatio-
ne, ignorantia, & alijs defectibus in hac vita laborare. Sine errore
igitur colligimus Catechesin pronuntiare: fidem nostram propriè
acceptam, neque esse posse totam iustitiam, neque aliquam partem
iustitiae coram Deo. Tuum vero dogma, de fide iustificante pugnat
cum hoc dogmate ex diametro.

Dicit enim Catechesis,
Nulla opera sunt iustitia scilicet tota, aut pars iustitiae coram Deo.

Tu vero dicis,

Aliquod opus nostrū scilicet fides nostra propriè accepta est per-
fecta legis iustitia, vel quod idem est, est iustitia coram Deo.

Expende hæc diligenter, & iudica ipse, an qui tua manu Catechesin
subsignasti, illæsa fide, qua scilicet illi obstrictus es, ita docere possis?
Quod dicens nullum Theologorum nostrorum reiucere illâ iustifican-
di rationem, quam tu ponis, tolerari non debet. Docet enim Da-
vid Paræus, quem ex præcipuis huius Seculi Theologis unum esse, tu
ipse non negabis, in Epist. ad Rom. cap. 3. responsione ad Octauum
dubium. • Fidem iustificare non habitualiter, ut est qualitas, sed relative,
quis correlativum fidei satisfactio, & meritum Christifide apprehensum in-
stificat. Item organicè, quia fides iustitiam imputatam accipit instar dex-
træ. Idem in cap. 4. ad Rom. Cum fides dicitur imputari pro iusti-
tia, id non intelligendum materialiter, sed relativè, item organicè. Idem re-
sponsione ad Dubium tertium, in caput 4. ad Rom. Neque enim
Fides

Fides imputatur ad iustitiam ob actum unum, vel plures, vel ob proaires in omnia credendi: sed gratis ob Christi obedientiam, & meritum, in quo fundatur. Vno autem bono opere iustificari directe repugnat voci Legis. Maledictus qui non manserit in omnibus. Idem in 5. cap. ad Rom. comitate 10. Observa aequipollentiam phrasum supra.

Iustificati ex fide, Hic Iustificati sanguine Christi.

Hac propriè idem esse non possunt, quoniam fides nostra & sanguis Christi propriè idem non sunt: & tamen ad eundem sensum reducuntur ab Apostolo. Patet igitur iustificari fide, esse idem, quod iustificari fide mortem sae sanguinem Christi amplectendo: Seu iustitiam a Deo per Christi sanguinem gratis imputatam fide accipere. Fides igitur organum, sanguis Christi meritum est iustificationis nostræ: Ita fides nostra iustificat organicè, Sanguis Christi meritorie. Idem in 9. cap. ad Rom. vers. 30. Aliud est fides, aliud iustitia. Iustitia enim est ex fide, fides est organum accipiens iustitiam. Proinde iustitia fidei non est inhænsua qualitas: sed donum remissionis peccatorum, seu iustitia gratis imputata per fidem, propter obedientiam mediatoris Christi.

Danæus in Enchridium Augustini in 31 cap. Distinguendum est quid ipsa fides per se valeat, & quid propter ipsum obiectum, id est, Christum, & alieno beneficio poscit. Per se quidem et qualis in nobis fides, si spectemus, est imperfecta, manca, polluta, & infidelitate conspurcata, & commixta, ut ne virtutis quidem nomine quidem digna sit. Ex parte enim tantum credimus. Spectetur fides ex vi & merito Christi, id est, sui obiecti ratione, illas laudes omnes habet, ut nos iustificet, salvos faciat, & vinicet. Et paulo post. Ne pessimo errore quod Christi proprium est, ad instrumentum per quod ipse a nobis apprehenditur, id est, ad fidem (arrige aures Pamphile) turpissime & magna cum blasphemia transferamus.

Vrbinus in Catecheticis, de iustificatione Quæst. 4. Iustitia nostra, qua iusti sumus coram Deo, non est conformitas no-

stra cum lege, non bona opera, non fides. Sed sola satisfactio Christi praesita legi pro nobis. Idem de iustificatione Q. 6. Vulgo dicitur: fide iustificamur correlativè, h. e. eo iustificamur, quod est correlativum fiduci, nempe merito Christi, ad quod defertur, seu quod apprehendit fides. Nam fides & satisfactio Christi habent se correlativè, ut accipiens & acceptum. Recte autem sic loquimur, quia tum fides de causa formalis iustificationis intelligitur, & sensus est, miritum Christi iustificat, non fides; apprehensum iustificat, non apprehendens instrumentum. Sed iustificatio etiam sine relatione rectè tribuitur fidei ut cause instrumentali. Fide iustificamur, id est, per fidem ut per medium. Usitatè enim affectus cause efficientis tribuitur instrumento. At cum dicitur. Fides imputatur ei ad iustitiam: & aliae eiusmodi propositiones, necessario tantum correlativè sunt intelligendae, quatersus nimirum fides est apprehensio iustitiae instrumentum, & veluti manus, qua iustitia Christi accipitur.

Idem in explicatione questionis 64. Iustitia nostra est id, quo formaliter sumus iusti. Fides est iustitia nostra. Ergo Fide formaliter sumus iusti. Resp. Negatur consequentia mutato genere predicationis. Maior enim propriè, minor relativè & Metaleptikoos intelligitur, alioqui falsa esset. Propriè enim non fides, sed fidei correlatum, hoc est, meritum Christi, quod fides intuetur, & sibi applicat, est iustitia nostra.

Catechesis Palatina Quæst. 61. Car sola fide te iustum esse affirmas? Resp. Non quod dignitate mea fidei Deo placeam, sed quod sola satisfactio, iustitia, & sanctitas Christi mea iustitia sit coram Deo. Ego verò eam non alia ratione quam fide amplecti, & mihi applicare queam.

Chemnitius examine Tridenti Concilij de iustificatione 44. Fides iustificat quia Christum apprehendit. Ibidem Fol. 180. coll. 2. Fides nec semper, nec in omnibus est lux ardens, sed saepe linum tantum fumigans. Est enim fides magna, ut in Centurione, & in Chananaea, est modica Matth. 14. Imbellis,

cillis, Rom. 14. Et infirmitas fidei vel est in agnitione, Rom. 14. vel in fiducia, Matth. 9. Iustificat autem fides non propterea quod sit virtus tam firma, & perfecta, sed propter obiectum, quod scilicet apprehendit Christum Mediatorem. Quando igitur fides in obiecto non errat, sed illud inter trepidationes fiducia quantumvis languida apprehendit, aut apprehendere conatur & appetit, est quidem modica & infirma fides, vera tamen fides.

Perkinsus Catholico reformato, fol. 77. Homo iustificatur sola fide, quia fides est solum & unicum illud instrumentum, effectum & creatum a spiritu sancto in corde hominis, quo is maximum quasi inicit, & apprehendit, sibique ipsi applicat iustitiam Christi. Et fol. 100. Docemus fidem esse instrumentum supernaturale, creatum a Deo in animo hominis in ipsa eius conversione, quo is apprehendit, recipit, & applicat sibi iustitiam Christi ad sui iustificationem. Et fol. 126. Dicimus igitur nos fide iustificari non quatenus ea opus, virtus, aut qualitas quae piam est: sed quatenus est instrumentum, quo recipimus & applicamus nobis id quod nos iustificat. Quae loquendi forma figurata, est dicere: Iustificamur fide. Fides enim in se considerata neminem reddit iustum; ut nec ipse actus fidei, cuius proprium est Christum apprehendere. Sed iustificat nos obiectum fidei, quae est obedientia Christi fide apprehensa.

Musculus in locis fol. 248. Fides iustificat non quatenus efficax est per dilectionem: sed quatenus misericordiam Dei, & absolutionem a peccatis, & condemnatione apprehendit.

Hemmingius in Epist. Iacobi Cap. 2. fol. 94. Fides est velut manus quedam, qua Christum cum sua obedientia recipimus, ut sit nostra iustitia,

Idem ad Rom. cap. 9. fol. 19. Vult Paulus quod haec fidei iustitia, sola fide absque operibus recipiatur & possideatur. Et summa Evangelij est prædicatio iustitiae Christi quæ fide apprehenditur.

Bucannus in locis pag. 347. Quemadmodum manus, que Cij recipit

recipit thesaurum donatum, non ditat, sed thesaurus, sic nec fidei opus vel actus nos iustificat, sed ipse Christus, quem fide apprehendimus. Et hoc est quod Theologi orthodoxi dicunt. Nos iustificari fide correlativè, & ratione obiecti, fidem imputari in iustitiam, que assertio inde manifesta est quod apud Paul. Rom. 3.27.28 opponitur hæc enuntiatio, Fide sumus iusti, propositioni huius, Iustificamur ex operibus tanquam contradictorix. Quare ex natura contradictionis perspicuum est, non iustificari quemquam fide, in quantum est opus nostrum, sed in quantum meritum Christi appendit.

Hessius de iustificatione pag. 112 6. Fide sumus iusti. Fides est opus. Ergo operibus sumus iusti. Propositio de causa instrumentalit, & correlative est intelligenda. Fides enim non est illud opus, propter quod pronuntiamur iusti: sed est instrumentum, & mendica manus nostra qua apprehendimus Mediatorem Christum cum omnibus suis beneficijs. Propter cuius obedientiam iusti reputamur. Idem igitur significat: Fide sumus iusti, quod misericordia Dei propter Christum, qui traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustitiam nostram, sumus iusti. Fides tanquam opes non iustificat, quia nec est perfecta, nec est integra legis impletio.

Martyr in epist. ad Rom. cap. 3. Cum Fides iustificare dicitur, pro obiecto suo sumitur. Et altera affirmit eam perfidem nobis dari. Vult itaque fidem instrumentum esse, quo hæc iustitia comprehendatur.

Idem in caput 10. ad Rom. Cum Scriptura dicit nos fide iustificari, audit o fidei nomine, respiciendum est eius obiectum seu correlative, nempe Dei misericordia, & promissio per Christum.

Piscator in aphorismis loco 13. 3. Fide iustificari dicitur is, qui operū iustitiae exclusus Christi iustitiam (id est, iustitiam Christi morte partam) per fidem apprehendit, qua vestitus in Dei conspectu non ut peccator, sed tanquam iustus appetet. Et cap. 7.

Cum

Cum Fide nos iustificari dicimur, intelligimus nos iustos a Deo pronunciari quatenus obedientia Christi, quam is Patri pro nobis prestitit, gustando mortem pro nobis, atque ita paenam legis a nobis violatae solvendo, per fidem a nobis apprehensa, nobisque applicata, ad iustitiam nobis imputatur.

Augustana confessio cap. 20. de fide. Quanquam contritio aliqua seu penitentia necessaria est, tamen sciendum est nobis donari remissionem peccatorum, & fieri nos ex iniustis iustos, id est, reconciliatos seu acceptos, & filios Dei gratis, propter Christum, non propter dignitatem contritionis, aut aliorum operum praecedentium, aut sequentium: sed fide hoc beneficium accipendum est, qua credere oportet, quod propter Christum donentur nobis remissio peccatorum & iustificatio.

Confessio Belgica art. 22. Met rechter oorsaeckie segghen wy na S. Paulus dat wy gherichtveerdigt worden dooz het gheloode alleen / ooste dooz het gheloove sonder de werken. Wy en verstaen niet epghenlijcke spreecken/ dat door het geloove is (dat is om des ghelooves wille) dat wy gherichtveerdighert worden/want dat selve geloove is maer een instrument / daer door wy Christum onse rechtveerdicheyt onhelsen, etc. Hoc est.

Iusta de causa secundum B. Paulum dicimus nos iustificari fide tantum, vel quod idem est, iustificari fide sine operibus. Non volumus fidem propriè loquendo esse illud, propter quod iustificamur, est enim fides tantum instrumentum, quo Christum iustitiam nostram amplectimur &c.

Et Paulus cum inquit; Fides reputatur ad iustitiam, &c. Loquitur de fiducia misericordiae promisse propter Christum, estq; sententia, homines iustos pronuntiari & reconciliari per misericordiam, non propter dignitatem propriam, sed hanc misericordiam promissam propter Christum oportet fide accipi.

Musculus in locis de iustificatione fol. 24. 8. Quamvis non sit sola, sola tamen iustificat quocunque sensu verbum iustificandi accipient. Iustificat autem non quatenus efficax est per dilectionem: sed quatenus misericordiam Dei, & absolutionem a peccatis & condemnatione apprehendit. Et manifestum est alterum illud medium, quo iustificationis gratiam apprehendimus, esse, nec opera, nec qualitatis alicuius nostra dignitatem, sed fidem in Christum.

C iii

Buce.

Buce. in locis. loco 31. cap. 37. *Sola Fides iustificat, quia ipsa est unicum instrumentum, & unica facultas in nobis qua recipiamus iustitiam Christi.*

Atque hæc est communis doctorum nostrorum sententia. Si quis tamen dixerit fidem in hac propositione, *Homo iustificatur fide, instrumentaliter accipi*: non negaverim ego hominem isto opere, ut instrumento iustificari. Fides enim revera est opus per quod, tanquam per instrumentum sive medium iustitiam apprehendimus.

Huius rei autorem do tibi magnum Vrsinum in Catech. Q. 63. *Pro opere iustificamur tanquam instrumento, sive medio, non tanquam causa impulsiva.* Sed longè aliter tu accipis, cum nos fide propriè sic dicta iustificari contendis. Putas enim fidem tuam haberi a Deo pro tota legis satisfactione: vel quod idem est, putas fidem tuam esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur. In fine huius dissertationis doces nos fide instrumentaliter iustificari, atque illum iustificandi modum, contra hunc distinguis.

Bertius.

Quam multa Vrsinus, quam multa Paræus, alijsque anno tarunt ad singulas Pene quæstiones, quæ explicandæ quidè rei faciunt, & tamen verbis Catecheticis non continentur? Nunc illa mihi quater.

explicata est, nec fuit religio, afferre vel alia prorsus argumenta, vel ea, quæ fulciendis rationibus in Catechesi positis conducerent: neque dubito quin idem tibi quoque in ea quam molitis enarratione eventurum sit. Quæcum ita sint, quod potuit meum crimen esse, qui utrumque dixi, & quod secundum Scripturam habet Catechesis, & quod non habet.

Lubbertus.

Vrsinus & Paræus acerrimi iudicij, & maximi ingenij Theologi in Catechesin Palatinam ediderunt commentarium: Hic ut est doctus, & elaboratus approbatur omnium doctorum virorum iudicio. Et quia cum sacra Scriptura congruit, cum tanto applausu ab omnibus Ecclesijs receptus est, & paucis annis sèpissimè in Germania, Sabaudia, Anglia, & Belgica excusus sit, & nunc omnium piorum manibus teratur. In hoc libro omnes penè controversiæ, quæ hoc tempore in Ecclesia moventur, breviter, perspicuè, doctè, & solidè secundum analogiam fidei, ex verbo Dei ita definitæ sunt, ut qui

qui hūc commentariū edidicit, de omnibus illis statuere posset, & quid fugere beat. Et quia a paucis quibusdā irrequietis ingenij quādā dissentionum semina in quibusdam articulis, puta de Prædestinatōne, de Libero arbitrio, & de Cœna domini seminata erant, dederunt isti Heroes operam, ut illa funditus tollerentur. Hæc enim doctrinæ capita ita explicarunt in illo commentario, ut inter Scripta magni illius Philippi Melanthonis, & Ioannis Calvini, nulla dissentionis suspicio superesse videatur. Cum enim Calvinus quibusdam duriusculē, & Melanthon contra quibusdam molliusculē loqui videretur, atque ita Sabaudicæ Ecclesiæ, quæ Calvinum à Germanicis, quæ Melanchtonem sequebatur, non re vera dissidentirent, sed tantum dissentire viderentur. Explicuerūt Vrsinus & Paræus hæc capita tā dextre, ut Genevenses fratres in ijs acquierint, & Melanchthonis discipuli, Strigelius, Pæzelius, Mullerus, Peucerus, Anholtini Theologi Herbrādæs, Pierius, Widebrandus, Crucigerus, Rhodinus & alij sibi per omnia satisfactum esse fateantur. Propter hanc unam causam debemus hunc commentarium in magno honore habere. Ego sanè meis auditōribus auctor sum ut eum non solum diligēter legant, sed ad unguem ediscant, ut definitiones, & quæstionum explicationes, divisionesque in eo positas fideliter retineant, & constanter sequantur. Nā certè hic a multis erratur, dum novas definitiones cūdunt, & novas explicationes, decisionesque quæstionum comminiscuntur: non enim est cuiuslibet novas rerum definitiones condere, aut controversias motas recte explicare & decidere. Sed tantum doctissimi exercitatissimique artifices in hac re cum laude laborarunt: Recte igitur faciunt, qui eorum labores grato animo amplēctuntur, & sequuntur. In alijs disciplinis vitio vertitur; si quis novas definitiones comminiscatur, & in Theologia erit laudabile semper novas condere, veteres respuere, & ita se ipsum, & alios incertos reddere?

Hi dūo Heroes habent multain hoc commentario, quæ Catecheticis verbis non continentur: fateor. Ita enim istam puerilē doctrinam explicarunt, ut iuvenes theologiæ candidati, cum illum commentarium bene didicerint, digni iudicentur esse, qui alios in Scholis doceant, atque erudiant. Sed tamen nihil habent in suo commentario, quod cum ipsa Catechesi pugnat, quin omnia, quæ commentario illo comprehensa sunt, cum illa recte consentiunt, atque cohærēt. Atque hoc exemplū omnes Professores, qui Catechesin explicandum suscipiunt, sequi debent. Ut enim turpe est dōctori explicationem afferre, quæ cum textu non congruit, ita omnibus Catechetis vitio vertitur,

vertitur, si attulerint glossam, quæ textui Catecheseos adversatur. De te certè spero & confido, tuos commentarios quibus Catechesin explicas, ita institutos esse, ut cum Catechesi congruant. Ego idem conatus sum facere, & adhuc facio. Atque hic me verum dicere testabuntur aliquando commentarij mei, si tamen unquam lucem aspecturi sint. Nam ut dicam quod res est, Vrsino Paræanus commentarius vix permittit ut meos in lucem edam. Nam quod Cicero dicit C. Cæsaré suis commentarijs sanos viros ab scribenda historia absterruisse. Ita ego dicere possum Vrsinum & Paræum suis catechetis explicationibus absterruisse viros prudentes, ne post illos in Catechesin commentarios conscribant & in lucem emittant.

Bertius.

Sed putas fortè hæc *afponda* esse atque *afstanta*, ab eo que qui altetrum ponit, necessariò everti alterū. Scio esse, qui sic opinentur. Cæterum quid illis facias, qui quod nō capiūt, protinus falsum putant, quasi nimis verum, quod mentis meæ non concipit angustia, minus idcirco verum sit?

Lubbertus.

Sanè *afponda* hæc sunt & *afstanta*: Scriptura enim docet esse tantum unam iustitiam, qua coram Deo iustificemur, videlicet obedientiam Christi Rom. 5. 19. Per unius obedientiam iusti constituentur multi. Rom. 3. 24. *Justificamur gratis, ipsius gratia, per redemtionem factam in Christo Iesu.* Rom. 5. 9. *Justificati eius sanguine.* Tu vero doces nos duabus iustitijs ijsque perfectis, una Christi, altera nostra iustificari, ut in progressu patebit. Eadem Sacra Scriptura docet nos non iustificari operibus Rom. 4. 6. *Beatus homo cui Deus imputat iustitiam absque operibus.* Tit. 3. 5. *Non ex operibus quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos.* Rom. 4. 2. *Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet quod glorietur, at non apud Deum.* Tu vero dicis nos uno opere nostro, nempe fide propriè accepta iustificari. Eadem Scriptura reiicit iustitiam nostram, hoc est, illam quæ in nobis est, & tantum approbat iustitiam, quæ est per fidem Christi. Philip. 3. 9. *Ut reperior in eo non meam iustitiam, nempe quæ est ex lege, sed eam quæ est per fidem Christi.* Tu vero dicis fidem tuam, hoc est, illam quæ in te est haberi a Deo pro perfecta legis iustitia, illamque esse eam iustitiam qua coram Deo iusti constituimur. Addis iustificare esse huius fidei universale Páthos. Hæc omnia mihi frater sunt a-

sponda

23

asponda & asystata, & quia es admōdum versatus in sacrīs literis, & in Philosophia, præsertim in Metaphysica & Logica, vide an hæc conciliare possis. Nam quæ tu conciliationes in fine huius scripti ponis, illæ nodum magis implicant, quam solvunt. Non quia nos tuam opinionem nō capimus, eam falsitatis arguimus: sed quia cum sacrīs literis pugnat, nos eam ut falsam reijcimus. Neque est, quod tu in istis duabus iustificationis rationibus conciliandis labores. Doce nos prius; sed doce ex Scriptura, nam aliud principium christiano-rum dogmatum non agnoscimus. Doce inquam ex Scriptura, Deum habere fidem credentis pro perfecta legis iustitia. Doce ex eadem Scriptura. Fidem propriè di&tam, esse illam iustitiam quā coram Deo iustificamur. Doce ex eadem Scriptura nos iustificari duabus iustitijs, ijsque differentibus, & in diversis separatisque subiectis existentibus, una in Christo, altera in nobis.

Nisi hæc ex Scriptura probaveris vera esse, frustra inculcaveris, nos quædam, etiā quæ ingenio nostro capere non possumus, credere debere. Nam etsi ingenio nostro capere non possumus, quomodo mundus ex nihilo factus sit? quomodo Deus homo factus sit? quomodo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sint tres distinctæ personæ, & tamen unus essentia Deus? Tamen quia hæc scripta sunt, libenter credimus hæc vera esse. Doce nos claris & perspicuis verbis in Scripturis scripta esse illa tua quæ modo annotavi dogmata. Cum hoc fecisti, ex postula nobiscum, si assensum nostrum adiungere nolimus.

Bertius.

Ego verò ea mihi religione Scripturas tractandas semper ratus sum, ut quod ipsæ exsertè ponunt, ponerem: sive id statim intellectus meus assequeretur penitus, sive non; putoque adhuc in ingenua ignorantiæ nostræ confessione multarum rerū scientiam, plurimarum verò concordiam, omnium sanè reverentiam sitam esse.

Lubbertus,

Hoc dicto nihil absurdius dici potest. Scriptura enim exsertè dicit Deum habere manum, brachium, oculos, nares, aures, viscera. Si hinc cum Anthropomorphitis inferes Deum esse corporeum, impinges. Eadem dicit Christum esse Petram, Agnum: Si hoc propriè, ut verba sonant, accipies, dignus es qui in Petram & Agnum transformeris. Ad hæc si omnia illa pones quæ exserte Scriptura ponit, uno momēto omnes tropos ac figuræ è Scriptura profligabis, & omniū rerum confusionem in orbem Christianam introduces: Proinde non tam

D videndum

videndum est quid Scriptura dicat, quam quo sensu dicat. Scriptura enim in falso sensu accepta non Scriptura, sed inane cerebri humani commentum est. Deinde nusquam Scriptura exsertè ponit, fidem nostram propriè acceptam esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur, neque docet nos per unum fidei actum propriè acceptum iustos constitui apud Deum; neque docet nos iustificari duabus iustitijs, ijsque diversis & in separatis subiectis in hærentibus: una in Christo, altera in nobis: neque docet nos postquam per fidem, hoc est, in hærentem iustitiam nostram, eamque perfectam, perfecte iusti facti sumus, a Deo per obedientiam Christi iustificari. huiusmodi autem dogmata contra & extra S. Scripturam excogitata Scripturæ affingere non minor profanatio est Sacrarum Scripturarum, quam bonam Scripturæ partem negare.

Bertiūs.

Quod si rejicienda sunt omnia, quæ conciliari non possunt, age quæso in hoc ipso arguento de iustificatione, quomodo obedientiam Christi activam cum passiva compones? neque enim ignoras hanc ipsam D. Piscatori, alijisque neque in doctis, neque profanis viris causam fuisse, cur altera tantum obedientia mortis, inquam, siue vicimæ (quam vocant iustitiam passivam) opus nobis esse ad iustificationem, fuerint arbitrati.

Lubbertus.

Inter Helveticas, Subaudicas, & Saxonicas Ecclesiæ nulla unquam fuit differentio in doctrina de iustificatione. Imò in hac re non tantum non vel levissima dissensionis suspicio fuit inter Lutherum, Melanchthonem, Bucerum, Brentium, & Calvinum, SWinglium, Bullingerum, Oecolampadium, sed summa etiam inter illos quoad hoc doctrinæ caput concordia & consensus fuit. Ab eo tempore quidem Theologi non satis exercitati voluerunt novas definitiones cedere, ad illas explicantias opus nobis fuit novis phrasibus. Ex his nata est quedam dissensionis suspicio. sed hanc prudenti consilio oppressit Magnus ille, quem antea nominavi Zacharias Vrsinus in Catecheticis de iustificatione Q. 4. Iustitia nostra quā iusti sumus coram Deo in hac vita non est conformitas nostra cum lege Dei, non bona opera, non fides, sed sola satisfactio Christi præstata legi pro nobis: seu pena quam sustinuit Christus pro nobis. Hæc conciliatio probatur Ecclesijs Belgicis, ita enim plerique qui in his foederatis provincijs Evangelium docent loquuntur, cum hoc mysterium explicant. Eandem hanc

hanc conciliationem placere Ecclesijs Gallicis, & Britanicis, ut de alijs nihil dicam, inde constat, quod Commentarij Vrsini in Catechesin Palatinam, & Londini & Genevæ recusi sint. Hæc vestigia Vrsini sequutus est doctissimus Paræus in epist. ad Ro. cap. 5. vers. 19. fol. 514. De hac singulari obedientia Mediatoris propria, propriè hic loquitur Apostolus, quod dum aliqui non observant de obedientia Christi activa & passiva inanes rixas movent. Atqui universa Christi iusta quid fuit nisi perpetua quedam passio, quam morte tandem consummavit pro nobis? Morte expiandum erat peccatum, ut Deus iustè iustificaret impios: quia absque sanguinis effusione nulla potuit fieri remissio. Morte Mediatoris opus erat ut verax esset Dei comminatio, Morte morieris. ad mortem igitur & sanguinem Christi nos dicit universa Scriptura. Hac obedientia illud est, quo iustitiam imputari nobis Christus meruit. Generalis integritas Christi divina & humana illud est, sine quo iustitiae imputationem nobis Christus mereri non potuit; nisi enim sanctus & impollutus in se fuisset, pro nobis victimafieri, nobisque veniam peccati & imputationem iustitiae mereretur potuisse. Hoc iudicium Paræi Genevensibus placuisse inde patet, quod liber Genevæ recusus est.

Idem Paræus in ad Heb. cap. 5. vers. 7. pag. 223. Hæc est illa obedientia qua Paulus noster Rom. 5. 19. dicit iustificari multos. Disputant aliqui de obedientia, activa an passiva fuerit? Quid ni fuerit utraque. Agendo enim & patiendo Christus obedientis fuit patri usque ad mortem. Hoc saltem observetur, non de generali obedientia Apostolus hic & ibi loqui, quâ tota vita fuit conformis Legi Christus: sed de speciali obedientia Christi, quâsc Patis voluntati de redimendo per mortem genere humano voluntariè subiecit. Hac speciali obedientia Christi verè expiata est specialis inobedientia Adæ. Ut enim hæc fuit specialis legis transgressio: Non comedes fructu, sic illa fuit specialis voluntatis implatio, ut pro nobis fuerit victimæ: de qua voluntate speciali infra cap. 10. ex Psalmo 40. 7. dicitur. Ecce adsum ut faciam voluntatum tuum: & vers. 10. Hac voluntate sanctificati sumus. Specialis vero huius voluntatis impletio universalem obedientiam, & conformitatem cum lege universalis necessario ut causam sine qua non supposebat, & requirebat.

Quod ad clarissimum virum Ioannem Piscatorem attinet, illi sit iniuria, nusquam enim scripsit, altera tantum obedientia mortis, inquam, siue victimæ (quam vocant iustitiam passivam) opus esse nobis ad iustificationem, sed contrarium docet, disertè enim scribit in epistolam ad Vapineenses, Obedientiam vita necessarium requisitum ad iustificationem nobis promerendam. Facile igitur hæc quæstio conciliari potest. Quod ad nostras Ecclesias attinet illæ (Deo gratia) hic (quantum mihi quidem constat) nullum scrupulum movent, sed in hac doctrinæ parte consensum colunt cum Ecclesijs illis, quæ Augu-

stanam, & item cum illis quæ Helveticam & Gallicam confessionem sequuntur.

Cæterum compertum est Harminium libenter arripuisse hanc disfensionis suspicionem de activa & passiva iustitia. Nam cum Franciscus Gomarus Hagæ Comitum superiori ætate suam sententiam de iustificatione ex Sacra Scriptura explicuisset: & Harminius item suam sententiam explicare deberet, tergiversabatur, & hanc quæstionem concitare volebat. Nam cum explicare deberet, quænam esset illa iustitia, quâ credentes coram Deo iustificantur, proponebat 6. quæstiones, & inter cætera quærebat, an non Christi iustitia esset triplex; sc. Naturæ, vitæ, & mortis, & an triplex illa iustitia homini ad vitam imputaretur? Hoc autem faciebat, ut ad iustum controversiæ statum non adigererur. Nam quemadmodum Neuserus & Sylvanus Heydelbergæ fovebant litem de disciplina Ecclesiastica, ut sub isto prætextu Arrianismum in Ecclesiæ Palatinas introducereret: ita Harminius quæstionem de activa & passiva iustitia: ut sub hoc prætextu damnatos Serveti & Socini furores in Ecclesiæ Belgicas introduceret. In hoc stratagemate Harminius magistrum habet Socinum. Nam & hic libro 4. cap. 5. & 8. quæstionem de activa & passiva iustitia callidè inovet, ut nostros doctores inter se committat, & ille nostris doctoribus dissentiéibus suum virus efficaciter ferere possit. Moneo igitur & obtestor omnes doctores, & pastores, qui sunt in foederatis Provintijs Belgicæ, ut ab his scopolis sibi caveat, & ut inter se fraternalm concordiam, & in hoc doctrinæ capite primario consensum colere velint, ut coniunctis studijs & viribus Servetianos & Socinianos furores ab Ecclesijs reformatis arceant & repellant.

Bertius.

Sed de conciliatione posterius videbimus. Nobis enim prima de veritate cura esse debet. Secundaria de verorum inter se conspiratione, consensu. Non potest enim a concordia longè abesse, qui verū nactus est, cum verum a vero dissentire non possit, & ut loquitur Philosophus ἀνάγκη τοῦ κειμένου ἀλιθεῖ πάντα συνάδειν τὰ γυρχόντα, id est, positæ veritati omnia concinuant necesse est.

Lubbertus.

Omnium Christianorum dogmatum solū & unicum fundamen-tum est verbum Dei, Propheticis & Apostolicis literis comprehensu. In hoc igitur uno & solo Dei verbo hujus dogmatis veritatem inve-stigemus & dijudicemus.

Bertius.

Bertius.

Examinemus igitur, si placet, illud quod tantopere displicet in-
thesi. dixi *Fidem per gratuitam acceptationem Dei in Christo haberi pro
omni legis iustitia, quam nos praestare tenebamur.*

Lubbertus.

Faciamus hoc ipsum diligenter, quia ita tibi placet.

Hæc thesis duas habet partes.

Vnam; *Fides habetur à Deo pro omni legis iustitia quam nos praestare tene-
bamur.* Alteram; *Hæc dignitas non convenit fidei ex natura ipsius, sed
ex gratuita Dei acceptatione.* Vtraque hæc propositio autorem ha-
bet Servetum, Socinum, & Ostorodū. Ac licet hoc ante ostendimus,
tamē illud etiam hoc loco repetemus, ut res sit lectori in recenti me-
moria, & ut nostri fratres videant nobis ignotum non esse, quorum
vitulis arent, dum hæc doctrinæ semina in cœribus nostris seminare
contendunt. Illam docet Servetus lib. 2. de Lege & Evangelio, ut
est apud Calv. in refutatione errorum Michaelis Serveti fol 903. Eius
verba hæc sunt. *Suum credere imputatum fuisse Abraham ad iustitiam. Et
Abraham fuisse iustum propter unum fidei actum.*

Eandem docet Socinus de Christo Servatore fol. 386. eius verba
hæc sunt. *Fides in Christum nos iustos coram Deo constituit.* Et fol.
388. *Iam Deo confidere semper hominem pro ipsius Dei benignitate iustum
coram ipso reddidit. Fragilitatis namque humana misertus Deus clementissi-
mus, quamvis omnia eius præcepta perpetuò exactissime non conservemus, id
quod ad propriam & absolutam iustitiam semper necessarium esset, pro perfe-
ctè iustis, nihilominus tamen nos haberi voluit, dummodo ipsi confidamus, id
est, ex animo obedientes omnem spem nostram in ipso collocemus.* Et fol.
396. *Iustificamur fidei in Christum, quatenus Christo confidimus.* Et fol.
398. *Fides per se nos iustificat.*

Eandem docet Ostorodus disputatione contra Georgium Trade-
lij fol. 251. eius verba hæc sunt. *Es ist notig dass noch et was
in uns gesundet werden darumb uns Gott salig macht/nem-
lich der Glaube an Christum.* Hoc est, *Necesse est ut aliquid
in nobis inveniatur propter quod Deus nos salvos faciat nempe fides in Chri-
stum.*

Ex his, ut spero, quilibet videre potest autorem huius scripti, hanc
primam partem mutuatam esse a Serveto, Socino, & Ostorodo. Sed
& hanc alteram partem a Serveto, Socino, & Ostorodo mutuatus est.
Scribit enim Servetus lib. 2. de Lege & Evangelio, ut est apud eundem

D iiiij

Calv.

Calv. in refutatione errorum Michaelis Serveti fol. 903. Secundum naturam rei hoc non debetur fidei Abrahæ , neque nostra : sed ex gratia Dei id est factum est. Socinus id ipsum docet de Christo Servatore fol. 333. eius verba hæc sunt. Cum iustitiam imputari Abrahæ exemplo docet, cui dubium esse potest nihil aliud eum sibi velle, quam non ideo nos iustos coram Deo esse, quia opera id requirant, sed quia Deo visum est fidem nostram iusticie loco nobis ducere. Et Credidit Abrahæ Deo, & ob eam causam ab ipso pro iusto habitus est. Et fol. 400. Fides in Christum, qua iustificamur, nec per perpetuum, nec solerissimum praeceptorum Dei conservationem ipsa per se continet, nec propria vi iustificat, sed propter Dei clementiam, que eiusmodi opus faciemibus, quod ob eam rem Dei opus a Christo appellatum fuit: iustitiam quantumvis antea iniustis imputare dignatus est. Et fol. 128. Nam & fidei in Sacris literis homines iustificandi vis aliqua ratione attributa est; non quod fides dignitate sua & merito habentem in conspectu Dei a peccatis absolvat: sed quia est necesse ad gratuitam delictorum remissionem a Deo consequendam, ut illi fidem habeamus. Et fol. 335 Cum fides nostra nobis ad iustitiam imputatur sensus est, fidem nostram pro iustitia haberi.

Qui plura de hac re scire desiderant, legant Socinum lib. 4. de Christo Seruatore cap. 9. 10. & 11. Nam his tribus capitibus Socinus ex professo docet, fidem non relativè sed propriè accipi, cum illa nobis ad iustitiam imputari dicitur, vel cum nos illa iustificari dicimur.

Idem docet Ostorodus disputatione contra Georgium Tradelij fol. 250. eius verba hæc sunt. Ob ich aber wel vnserre gerechtichept den verdienste Christi ablage/nach dē malle ich solch een verdienst nicht erkenne / noch behenne. Soo slaghe ich doch seymen blent vnd thoet nicht ab/sondire schribe sie Ihnē zu/so fern das selbige Bluedt vnd Thoet in vns die dinghen wirket / vmb weleger willen vns Gott richte vererdigen wil/ nemblich den Glauben.

Hoc est, Esi nostri iustificationem merito Christi detraho (quoniam tale meritum non agnosco neque cognosco) tamen non detraho illum sanguini & morti Christi, qui tenuit sanguis & mors Christi in nobis efficiunt eas res propter quas nos Deus iustificat, nempe fidem. Qui hæc sine prajudicio legit, facile iudicare poterit, ex quibus fontibus vos vektra hæc nova, & ante hunc diem in Ecclesijs nostris inaudita dogmata hauseritis.

Bertius.

Quix

29

Quæ sententia ita deducita extensa quæ, si in paucissima verba *Kai elachistus ormus*, ut fieri debet in veri accurata disquisitione, contrahatur: valet; *Fidem reputari a Deo pro omni iustitia legis. Vel in concreto; Credentem a Deo iustificari.*

Lubbertus.

Hæc duo, *Fidem a Deo reputari pro omni iustitia legis. Et. Credentem a Deo iustificari.*

Hæc, inquam, duo idem valere falsissimum est. Illud enim docet quid fides sit? Vel, quod idem est, pro qua re fides a deo habeatur. Hoc vero docet quisnam iustificetur? Illud non est scriptum; hoc est scriptum, illud est falsum; hoc est verum. Fides enim nostra non est perfecta legis iustitia, neque habetur a Dco pro perfecta legis iustitia, neque tu illud nobis in Scriptura legere, neque ulla probabili consequentia ex Scriptura deducere potes. Si vis huius tuæ assertionis autorem, dabo tibi Socinum. Hic ut paulò antè ostendi de Christo Servatore fol. 333. scribit. *Cum fides nostra nobis ad iustitiam imputatur, sensus est, fidem nostram pro iustitia haberi.* Vide ut tu dicis: Hæc duo.

Fides habetur a Deo pro perfecta legis iustitia.

Et. *Credens iustificatur*

Idem valere. Ita Socinus dicit hæc duo,

Fides nostra nobis ad iustitiam imputatur. Et

Fides nostra pro iustitia habetur,

Idem valere. Iam vero ovum non est ovo similius quæ sententia Sociniana est sententia tuæ: summo igitur iure possum dicere vos *Sookiniæ*. Non ignoror inter Socini opinionem, & vestram esse adhuc aliquam differentiam: verumtamen si vobis ipsis constabit, & non a vobis dissidetis, neque quæ posuistis revocabitis, pronuntio vobis, tandem coeveniendum esse, ut Socini blasphemiam per omnia approbetis, & recipiatis,

Bertius.

Hoc autem theorema (sive illud homines admittant sive repudient) zio non tantum cum Dei verbo consentire: sed ipsissimum esse Dei verbum. Proinde viderint quid Deo responsuri sint, qui illud audent vel oppugnare, vel per invidiam differre.

Lubbertus

Hic quo so ut te ipsum exutias. Estne hoc theorema ipsissimum
Dei

Dei verbum? ubi igitur illud scriptum est? Cedo autem. Cedo librum. Cedo caput. Cedo comma, quo illud scriptum reperiatur? Quid tergiversaris? Ostende ubinam in verbo Dei scriptum sit. Fidem haberia Deo pro perfecta legis iustitia? Aut ubi scriptum sit: Fides esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur? Aut ubi scriptum sit: Ducas esse iusticias diversas in diversis subiectis inherentes; unam in nobis; alteram in Christo, quibus coram Deo iustificamur. Sed quid ego teurgeo, ut tu haec dogmata in sacris literis legas? Ego ausim affirmare, quod nulquam ea legeris, quamaut in Serveto, aut Socino, aut Ostorodo, vel alio quoipiam, qui illos sectatur. Ut ut sit, falsum est, Fidem haberi a Deo pro perfecta legis iustitia. Deus enim est iustus, & iudicium eius est secundum veritatem. Fides autem nostra est tantum exigua pars istius iustitiae, quæ a nobis requiritur. Et haec ipsa fides est manca, imperfecta, & multis peccatis contaminata. Vide, si esset perfecta, tamen illa pro opere sumta, tantum esset exigua pars istius iustitiae, quæ a nobis requiritur. Nunc verò laborat multis defectibus, & longissime recedit ab illa perfectione quam lex postulat. Qui potest igitur fieri, ut ille qui iustus est, & cuius iudicium est secundum veritatem, habeat eam rem pro perfecta legis iustitia, quæ est imperfecta, quæ multis defectibus laborat; & si maximè perfecta esset, tamen non esset nisi exigua pars iustitiae? Dicam paulò plenius. Fides propriè accepta est tantum exigua pars iustitiae. Est enim nihil aliud quam constantia in dictis, & in factis: vel est tantum assensus quem ad Dei verbum adhibemus, vel denique est assensus, & fiducia simul, qua scilicet verbo Dei assentimur, & in Deo confidimus. Iā autem multa plura in Dei lege mandantur: Est præterea imperfecta, laborat multis defectibus, & multis gradibus distat ab illa perfectione, quæ in lege Dei scripta est. 1. Cor. 13. 9. Ex parte cognoscimus. Marc. 9. 23. Credo domine succurre incredulitati meæ. Est deniq; multis peccatis contaminata. Eccles. 7. 2. Profectò non est quisquam iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Iacob. 3. 2. In multis labimur omnes. Vnumquemque credentem docet sua conscientia quod multis dubitationibus, hæsitationibus, & ignorantib; labore. Esaias dicit nomine totius Ecclesiæ cap. 64. 6. Eramus ut immundus omnes nos, et tanquam vestimentum inquinatum omnes iustitiae (inter quas & fides quatenus est opus recenseri debet) nostre. Sed Dei iudicium est secundum veritatem. Rom. 2. 2. Scimus quod iudicium Dei est secundum veritatem. Num autem ille, qui iudicat secundum veritatem & qui in iudicando errare nequit, quique nec fallere, nec falli potest,

test, exiguum iustitiae portionem, eamque imperfectam, & multis peccatis contaminatam, habebit, aut habere poterit pro perfecta legis impletione?

Dicis si hoc verum est, tum eadem ratione credentes in iudicio Dei pro vere iustis haberi non possunt. Nam & credentes longè absunt a regula istius iustitiae, quæ in lege Dei descripta est, & insuper multis peccatis cooperati, & contaminati sunt. Dei autem iudicium est secundum veritatem. Sed scire debes Deum transtulisse credentium peccata in Christū, Esa. 53. 6. Iehova coniecit in eū iniquitates omnium nostrum. Horum poenas pertulit Christus. Esa. 53. 5. Vulneratus est propter prævaricationes nostras, attritus est propter iniquitates nostras. Rom. 4. 25, Traditus est in mortem propter offensas nostras. 2. Corinth. 5. 21. Fecit ut qui non novit peccatum, pro nobis peccatum esset. Gal. 3. 13. Redemit nos ab execratione legis, dum factus est pro nobis execratio. 1. Pet. 2. 24. Tulin peccata in corpore suo super lignum. Et 3. 18. Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustis. Hac pœnarum perpessione pro nobis satisfecit. Math. 20. 28. Filius hominis dedit animam suam redēptionis præmium pro multis. 1. Tim. 2. 6. Ipse dedit se ipsum redēptionis præmium pro omnibus. Per hanc redēptionem a Christo pro nobis factam iustificamur. Rom. 3. 24. Iustificamur gratis, hoc est, eius gratia, per redēptionem in Christo Iesu. Ro. 5. 10. Reconciliati sumus Deo per mortem filii sui. Hinc dicit Scriptura. Nos sanguine Christi iustificari. Rom. 5. 9. Obedientia Christi iustos constitui. Rom. 5. 19. Vno verbo, iustitia, sive obedientia Christi nobis per fidem applicata, siue imputata accipimus remissionem peccatorum, & iusti in iudicio Dei pronuntiamur, non in nobis, sed in Christo, 2. Cor. 5. 21. Ut nos iustitia Dei efficeremur in ipso. August. Enchridio cap 4. Ipse ergo peccatum, ut nos iustitia, non nostra, sed Dei, non in nobis, sed in ipso; sicut ipse peccatum, non suum, sed nostrum, non in se, sed in nobis constitutum, similitudine carnis peccati, in qua crucifixus est, demonstravit. Sed nusquam tale quid de fide legimus: neque enim Christus pro fide mortuus est, neque pro fide præmium redēptionis solvit, neque fidem Deo reconciliavit, neque fidem sua obedientia iustum constituit: ut vere cum Scriptura dicere possumus, homines credentes, et si multis peccatis contaminati, tamen propter obedientiam, siue iustitiam Christi illis imputatam, iustos constitui, Ut simul vere cum eadem Scriptura dicere possumus, nusquam scriptum esse, fidem nostram, quæ tantum exigua iustitiae nostræ portio est, quæque imperfecta est, & multis peccatis contaminata, in fido &

iusto Dei iudicio haberi pro perfecta, & omnibus numeris suis absolute legis impletione. Ac proinde illam doctrinam de acceptatione creditis pro iusto esse Orthodoxam, & sacris Scripturis congruentem: Hanc verò de acceptatione fidei pro perfecta legis iustitia esse Heterodoxam, & a sacris Scriptis alienam. Evidem Papistæ, qui etiam dicunt nos per fidem, quatenus est opus nostrum iustificari, sunt vobis hac in re prudentiores. Dicunt enim fidem non esse totam ac perfectam iustitiam, sed eius tantum initium, ut ante ostensum est. Qui mediocriter in Scriptura exercitati sunt, sciunt promissionem non esse factam fidei, sed homini: idem sciunt gratiam non impunitari fidei, sed homini, ac proinde longè aliud esse dicere, Deus ex gratia haber Fidem pro perfecta legis iustitia: Et item aliud, Deus ex gratia iustificat credentem. Qui item vel mediocriter in Scriptura exercitati sunt, sciunt nusquam scriptum esse, Deus haber fidem pro perfecta legis iustitia. Quicquid dicat autor huius scripti. Sed de hac re in progressu plenius.

Bertius.

Explicemus tamen hoc ipsum diligentius, quod priusquam fiat, velim mihi ista concedi, quæ per se autopista esse arbitror. Primo, Fidem esse habitum, quo promissiones Dei, ipsumque in primis Christum, certa nobis notitia, assensu & fiducia amplectimur, eusque actum e se credere.

Lubbertus.

Dum hanc suam assertionem explicat. Dicit Fidem esse habitum, quo promissiones Christi, ipsumque Christum amplectimur. Sed hæc inter se pugnant. Nam si fides nos iustificat accipiendo promissiones Christi, & ipsum Christum; tum fides non est ipsa iustitia, qua coram Deo iustificamur. Et enim impossibile ut fides sit instrumentum iustitiae accipiendæ; & sit ipsa iustitia per fidem accepta simul. Iam vero obedientia Christi est illa iustitia, quæ nos apud Deum iusti constituimur Rom. 5. 19. Vnius obedientia iusti constituentur multi. Huius accipiendæ instrumentum est fides. Ergo non est ipsa iustitia quæ per fidem accipitur. Ratio est manifesta. Illa enim iustitia, quæ coram Dei tribunali consistere potest, & propter quam nos a Deo pronuntiamur iusti, debet perfecta, & omnibus numeris absoluta esse. Neque iuvat enim, quod dicit, illam a Deo haberi pro perfecta legis iustitia, hoc enim est fallum, neque usquam in Scriptura scriptum reperitur. Ante ostendi hoc ex Serveti & Socini & Oltorodi blasphemis desumptum esse

33

esse. Deinde nulla probabili ratione probari potest, Deum in illo rigido, iusto, & exacto iudicio nos pronuntiaturos esse iustos, propter illud, quod neque perfectè iustum est, & a legis perfectione sàpè longissimè recedit.

Sed neque conscientia nostræ tranquillari possunt, si nos propter illud, quod ipsum neq; perfecte iustum est, & a legis perfectione longissime recedit iustificari dixeris. Qui possumus enim perfectè iusti constitui propter illud, quod ipsum non perfectè iustum est, & ob eam causam veniam indiget?

Addit. *Credere esse actum fidei.* At infrà scribit. *Justificare esse actum fidei.* Neque hoc tantum: sed scribit *Iustificare esse universale patbos fidei.* Hæc certè non cohærent. Nam si credere est proprius fidei actus; tum iustificare eius proprius actus non est, nisi eò absurditatis prolabi velis, ut dicas unum, & eundem animi habitum habere duos actus, eosque proprios.

Bertius.

Postea chaschab' logiz estai, reputare, estimare, ascribere, acceptum ferre.
Et ut Tertullianus loquitur deputare: utque vulgo (sed minus apte propter Tò omónymon) imputare. idem valere, præsertim cum dicimus aliquid alicui reputare in   vocesque has sumtas esse ab Arithmeticis , quorum propria sunt, putare , computare, suppeditare. Galli ut habent notæ Bezae tò logis estai dicunt alloner, & recepuoir en compte. Nos valde emphatice toreklenen / denique tò dikaiou esse 'ennomon & iustitiam legis complementum.

Hisce singulis excussis patebit bona fide, ac non per rhetoricationem aut figuram factam esse a nobis brevioris, simpliciorisq; sententia explicationem. Componantur enim *Systoichoos* singula.

*Fides reputatur in iustitiam.
Fides per gratuitam ac omni legis
ceptilationem Dei iustitia quam nos
in Christo habetur pro prestare tenebamur.*

Videsne ut singulis singulæ conveniunt.

Lubberus.

Neutrum scriptum est in sacris literis. Hoc posterius scriptum non esse tu ipse non obscure confiteris: aut si confiteri non vis, non ignoras tibi affirmanti id scriptum esse - incumbere probationem:

E ij Lege

Lege igitur illud nobis in Scriptura, & ut antea dixi, nomina auctore, nomina librum, nomina locum, ubi scriptum existet: nisi feceris, poterimus illud eadem facilitate reiungere, quam a te afferitur. Sed neque illud Prius scriptum est. Quod ut videoas, excute mecum ista loca, quibus hanc phrasin reperiri putas. Ac primum Moses dicit lib. I. cap. 15. com. 6. Credidit Abraham Deo & imputatum est illud ei ad iustitiam. Deinde Apostolus scribit ad Rom. 4. 3. Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Et vers. 5. *Ei vero qui credit in eum qui iustificat impium imputatur fides sua pro iustitia.* vers. 6. *Beratus homo cui Deus imputat iustitiam absque operibus.* vers. 9. Dicimus enim quod imputata fuit Abraham fides pro iustitia. vers. 11. *Vt imputetur etiam ipsi iustitia.* vers. 23. *Quod hoc imputatum fuerit ei.* vers. 22. *Quapropter hoc etiam imputatum est ei ad iustitiam.* Iacob. 2. 32. Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Atque in hunc vel illum modum semper legimus in Scriptura: nusquam autem legimus illam formulam quam tu ponis, *Fidem imputari pro iustitia:* sed ubique dicit cum additione personae, videlicet, *fidem imputari credenti, huic, illi, ad iustitiam.* Est autem inter has duas loquendi formulas maxima differentia. In illis enim formulis, quas Moses, Paulus, & Jacobus ponunt discimus quid Deus conferat homini credenti, videlicet, iustitiam Christi. Hac tua formula vis ostendere quid Deus conferat fidei nostrae, videlicet, quod illam ex gratuita acceptilatione habeat pro perfecta legis iustitia, hoc est, quod imputet ei iustitiam perfectam & absolutam; ut qui fidem habet, habeat perfectam iustitiam sibi inherenterem. Sed Deus nusquam promisit se fidei nostrae tale quid imputare velle, hoc est, nusquam promisit se fidem nostram pro perfecta legis iustitia habiturum esse. Sed quicquid promisit, promisit homini credenti, videlicet, se velle credenti iustitiam sui filij imputare. Vno verbo. Scriptura dicit Deum habiturum esse credentem pro iusto, propter iustitiam Christi ipsi imputatam. Tu dicas Deum habiturum esse fidem tuam pro perfecta legis iustitia. Est autem inter haec duo, ut iam dixi, magna differentia. Tua enim propositione contendis, *Fidem, et si per se, & in se infirma est, atque imperfecta, & ob eam causam indigna, quam Deus vita exteriora remuneretur: tamen propter gratuitam Dei acceptilationem ad istam dignitatem a Deo evehiri, ut habeatur ab ipso pro tota & perfecta legis iustitia.* Illa vero Moses, Pauli, & Iacobi propositione docetur, Deum ex mera benignitate evehere peccatorem credentem ad istam dignitatem, ut illum gratis iustificet, vel quod idem est, ut illum habeat pro iusto. Illa tua propositio exstructa est ex blasphemis Serweti, Socini, & Ostorodi ut ante ostensum est.

est. Hanc verè ex scriptis Mosis, & Apostolorum, ut plurimis locis
ex veteri & novo Testamento descriptis demonstravi.

Bertius.

Quia verò iustificare, est reputare pro iusto, adscribere inter iustos.
Inque eorum classem referre, quod peccatori non potest contingere
nisi præcedente absolutione, & remissione peccatorum: fit ut hui
effato Deus iustificat credentem, illud æquipolleat: Deus per gratu
itatem acceptilationem fidem peccatoris habet pro omni legis iusti
tia: vel Deus credentem absolvit, neque imputat ipsi peccata, ip
sumque adeo inter iustos adscribit.

Lubbertus.

Dicis has duas propositiones,

Deus iustificat credentem. Et

*Deus per gratuitam acceptilationem habet fidem pro perfecta
legis iustitia. æquipollere.*

Nos ante ostendimus, quam vania hæc sit tua assertio: Nunc id
ipsum plenius ostendemus. Illa docet Scriptura, quid Deus con
ferat homini credenti: Hac verò tua propositione tu doces, quo lo
co Deus habeat fidem nostram. Qui possunt æquipollentes pro
positiones esse, ubi prædicata sunt tam diversa? Vel qui possunt istæ
propositioñes æquipollentes dici, quæ loquuntur de tam diversis &
dissimilibus rebus? Ad hæc illa prior habet Deum autorem, & est
vera: Hæc posterior habet Socinum autorem, ut ante ostensum est,
& est falsa. Pugnat enim exsertè cum sacra Scriptura: Deus enim
in Scriptura sua disertis verbis negat illos ex operibus iustificari, qui
totam & universalem legem non perfectè præstiterit, Deut. 27. 28,
Maledictus, qui non statuerit verba legis istius, faciendo illa. Gal. 3. 10.
*Exerabilis omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis ut
faciat ea.* Iacob. 2. 10. *Quisquis totam legem servaverit, offenderit
autem in uno omnibus tenetur.* Calv. in refutatione errorum Serveti
fol. 9. 2. *Vitam non uni neque alteri operi promittit Deus, sed to
tam legis obedientiam complectitur.* Qui fecerit hæc viuet in
iis, qui autem unum legis apicem fuerit transgressus in eum incum
bit certa maledictio, secundum illud, *Maledictus qui non per
manserit in omnibus quæ scripta sunt.* Atque hæc est totius nostræ
Ecclesiæ sententia: Tu vero cum Socino, Serveto, & Ostorodo upi
operi

E iiij

operi

operi nostro, eique non perfecto asscribis vitam æternam, vel quod idem est, dicis nos uno opere, eoque non perfecto iustificari. Et audes dicere quod istæ duæ propositiones æquipolleant. Num veritas & falsitas æquipollere possunt? Non iuvat te quod Scriptura dicit *nos fide iustificari*. Nam cum ita loquitur, tum non accipit fidem propriè pro aliquo opere. Scriptura enim non potest sibi ipsi contradicere: Contradicteret autem sibi ipsi manifestatio, si nos hoc uno opere iustificari diceret. Disertis enim verbis omnibus nostris operibus vim iustificandi detrahit, Rom. 4.2. *Si Abraham ex operibus iustificatus est habet quod gloriatur, at non apud Deum.* Et ver. 6. *Beatus homo cui Deus non imputat iustitiam absque operibus.* Tit. 3.5. *Non ex operibus iustitia fecerimus nos, sed ex sola misericordia servavit nos.* Tu contra tam manifestas Scripturas contendis nos uno opere iustificari.

Sed hæc duæ propositiones,

Homo non iustificatur operibus.

Homo iustificatur uno opere,

Signul veræ esse non possunt; Illa habet Deum autorem; Hæc habet Servetum autorem, & Socinum. Iudica ipse, Deone in Scriptura tam perspicuè loquenti, an tibi, Socini, Servetique blasphemias spargenti, fidem adhibere debeamus? Ad hæc; cum Abrahæ operibus vis iustificandi detrahabatur, tum ille habebat fidem; Ergo & fidei Abrahæ ut operi consideratæ vis iustificandi detracta est. Nam quod omnibus operibus Abrahæ detrahitur, hoc euiam fidei Abrahæ ut operi consideratæ detrahitur. Intrepidè igitur pronuntio, fidem in illa propositione. *Homo iustificatur fide, & Fides imputatur credenti ad iustitiam:* propriè pro opere accipi non posse.

Bertius.

Iam si contracta illa vera sunt, necesse est vera quoque esse illa di-
ducta.

Lubbertus.

E contrario, si hæc contracta, *Fides reputatur in iustitiam*, falsa est, tum etiam hanc diductam, *Fides per gratuitam acceptilacionem Dei in Christo habetur pro omni legis iustitia*, falsam esse necesse est.

Nos autem ostendimus utramque falsam esse, & clare docuimus Apostolum nunquam absolute dicere, fidem imputari in iustitiam: sed

37
sed ubique dicere cum additione personæ: Fidem imputari Abrahæ^c
credenti, huic, illi, &c. ad iustitiam; at que inde intulimus, iustitiam
non conferri fidei, sed conferri credenti. Vide, Scriptura dicit, De-
um habere hominem credentem pro iusto. Nusquam autem dicit,
Deum habere fidem pro iustitia. E contrario tu dicis, Deum habe-
re fidem pro iustitia; & non dicas Deum habere hominē credentem
pro iusto, ut manifestum sit Scripturam declarare, quid Deus impu-
tet credenti, ut fiat iustus. Te verò ostendere in quo prætio habeat
Deus fidem nostram, & hoc ipsum non ex fontibus Scripturarum;
sed ex sordibus Serveti, Socini, & Ostorodi ostensum est.

Bertius.

Etsi verò stabiliendæ veritati poterat sufficere id quod dixi Scripturæ ipsius has voces esse,

*Fides reputatur a Deo in iustitiam. Et
Deus iustificat credentem.*

Cuiusmodi formulæ complures apud Paulum sparsim leguntur, illisque ea esse *isodinama*, quæ a nobis posita sunt in thesi.

Lubbertus.

Non satis est, dicere has esse voces Scripturæ, sed debes nobis librū, caput, & commia annotare ubi scriptum sit,

Fides reputatur a Deo in iustitiam.

Vel, Fides per gratuitam acceptationem Dei in Christo habet pro perfecta legis iustitia.

*Vel, Fides propriè accepta est illa ipsa iustitia, qua coram Deo
iustificamur.*

Vel, Deus iustificat nos ob unum opus nostrum.

*Vel; Deus nos iustificat duabus diversis iustitijs, una in Christo,
altera in nobis inhærente.*

Lege hæc nobis in Scriptura. Si ea non potes in Scriptura legere, vides ipse, te non mereri fidem; etiam si ad rabiem usque clamet, has esse voces Scripturæ.

De isodünamia istarum propositionum antè dictum est, & prout
Post plura dicemus.

Bertius.

Bertius.

Tamen ut res ipsa, submotis omnibus rebus, quibus obscurari & contegi contemplatio veri solet, appareat manifestius, utque illis satisfiat, qui aliter multò quam ab Apostolo dicta sunt, sumunt, docentq; per fidem intelligendum esse Christum ipsum, eiusque iustitiam, videatur mihi paulò altius res repetenda esse.

Lubbertus,

Illa pia anima Philippus Melanchthon, prævidens ea, quæ nunc sunt graviter, & vere. scripsit in prolegomenis in Epist. ad Rom. Video autem & nunc ex oriri multa prava ingenia, quæ vel propter curiositatem, vel propter ambitionē, ea, quæ nunc in Ecclesijs nostris rectè traduntur, & optima fide & simplicitate explicata sunt, rursum novis prestigijs conturbare, & obruere studebunt. Quare propter Christum oro & obtestor omnes pios, qui in studijs versantur, ut simplicem veritatem patefactam in Ecclesijs nostris ament, & tueantur, quam quidem quantum possum, illustrare & munire cupio, ut ad posteros propagetur. Expende hoc Philippi dictum diligenter, & vide num te tangat. Sed ad rem. In priori membro huius periodi scripsisti has duas propositiones.

*Fides habetur a Deo pro omni legi iustitia. Et
Deus iustificat credentes.*

Esse isodivnamusas. Sed hoc falsum est. Posterior enim docet, Deum iustificare credentem absque operibus, ut antè ostensum est. Prior verò non docet modum, quo Deus hominem iustificet: Sed tantum innuit quid Deus conferat fidei. Hæc est exstructa ex Scriptura, Acto. 13. 29. Per hunc omnis qui credit absolvitur. Rom. 5. 1. Iustificati ex fide pacem habemus apud Deum. Illa verò exstructa est ex blasphemij Serveti, Socini, Ostorodi, &c. et est falsa. Non enim fides, sed obedientia Christi, est nostra iustitia, qua coram Deo iustificamur. Rom. 5. 19. Vnius obedientia iusti constituentur multi. Rom. 3. 24. Iustificamur gratis, eius gratia per redemtionem factam in Christo Iesu. Rom. 5. 9. Iustificati eius sanguine. Gal. 3. 13. Redemit nos ab execratione, dum factus est pro nobis execratio. Esai. 53. 10. Posuit se ipsum sacrificium pro reatu. Hebr.

10. 14.

¶ 10. 14. *Vnica oblatione consecravit in perpetuum illos, qui sanctificantur.* Matth. 20. 28. *Dedit animam suam redētionis prætium pro multis.* 1. Tim. 2. 6. *Dedit se ipsum redētionis prætium pro omnibus.* Obedientia igitur Christi, Sanguis Christi, Mors Christi, Sacrificium Christi, Solutio lytri nostri a Christo pro nobis facta (nam hæc omnia rectè intellecta eodem redeunt) est illa iustitia, qua coram Deo iustificamur. Iam vero fides non est obedientia, neque mors, neque sanguis, neque sacrificium, neque solutio lytri nostri à Christo pro nobis facta. Fidem igitur propriè acceptam esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur, est impossibile.

Ad hæc iustitia, per quam nos iustificamur, illa dicitur esse Dei, & esse per fidem Christi, & a fide distinguitur. Rom. 1. 17. *Iustitia Dei in Evangelio retegitur ex fide in fidem.* Rom. 10. 10. *Corde creditur ad iustitiam.* Sed si hæc iustitia retegitur ex fide in fidem, tum utique non est ipsa fides. Eodem modo Paulus cupit habere illam iustitiam, qua est per fidem Christi, Phil. 3. 9. Sed si est per fidem Christi, nemo rectè dixerit, iustitiam illam esse fidem nostram.

Præterea fides rectè dicitur illius esse, in quo est. Rectè enim dicitur fides mea, tua, sua, nostra, vestra, Iac. 2. 18. *Ostende mihi fidem tuam, & ego ostendam tibi fidem meam.* Math. 15. 18. *O mulier magna est fides tua.* Hab. 2. 4. *Iustus ex fide sua viuet.* Si igitur mea fides est illa iustitia, qua ego coram Deo iustificor, tum rectè dicere possum, mea iustitia iustificari. Sed hoc negat Apostolus Phil. 3. 9. *Vt inveniar in eo non habens meam iustitiam.* Deinde iustitia, quæ vera iustitia dici potest, est totius legis observatio, vel est conformitas cum tota lege. Sed fides non est totius legis observatio, neque est conformitas cum tota lege. Fides igitur non est, neque potest esse illa iustitia qua coram Deo iustificamur; vel quam iusto & severo Dei iudicio opponere possumus. Et quia hæc fides laborat multis defectibus, & est imperfecta, quamdiu in hoc mundo peregrinamur, sequitur, illos se ipsos decipere, qui te propter hanc fidem proprie sit dictam iustificatos esse contendunt. Evidē Deus nusquam promittit, se velle propter unum opus, idque imperfectum, iustificare & vita æterna donare: sed illi qui totam legem præstiterit perfecte promittit vitam Rom. 10. 5. *Qui præstiterit hac viuet per illa.* Qui verò ex operibus sectatur iustitiam, & vel unum legis apicem fuerit transgressus in eum incumbit maledictio. Gal. 3. 10. *Exeçabilis*

qui non manet in omnibus, que scripta sunt in lib. legis. Iacob. 2.10. *Quisquis totam legem servauerit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.* Verissimum igitur est quod infert Calvinus, Servetum, & qui illum sequuntur, *Labefactare gratuitam fidei iustitiam.* Cum enim propter unum fidei actum dicat Abrahamum fuisse iustificatum, inde colligere promptum est, non secus de fidei iustitia imaginari Servetum, quam si Deus premium illud operibus iustis rependeret. *Quid enim aliud est iustificari propter fideli actum?*

Præterea, si fides habeatur a Deo pro perfecta & absoluta legis impletione, & observatione: tum quicunque hanc fidem sibi inharentem habet, ille habet perfectam, & omnibus numeris absolutam legis observationem sibi inharentem. Nam fides in nobis inhæreret. Verum tota Ecclesia in omnibus suis membris quotidiè gemit, & petit, *Remittet nobis debita nostra,* Matth. 6.12.

Eodem modo omnes iusti deprecantur Iudicium Dei, Psal. 130. 3. *Si iniquitates observaueris Iah domine, quis stabit.* Psal. 143. 2. *Ne venias in iudicium cum servo tuo; quia non iustificabit se in conspectu tuo ullus viuens.*

At verò qui perfectam legis iustitiam habēt, illi revera nullum peccatum habent, & ob eam causam, nulla urgentur necessitate ut peccatorum remissionem petant, aut iudicium Dei deprecantur, nisi forte dicis causam. At dicas, vos docetis hominem constitui iustum obedientia Christi, quæ omnibus numeris absoluta est, & perfecta iustitia. Ac proindè idem absurdum ex vestra sententia colligi potest.

Sed inter nostram consequentiam, quam ex illorū sententia colligimus, & illam, quam illi ex nostra sententia colligunt, est magna differentia.

Nostra enim est vera: causa huius est, quod duo sunt Dei beneficia, quæ nobis per Christum conferuntur, videlicet. *Iustificatio & Sanctificatio:* illa a peccatis absolvimur, & iusti pronuntiamur coram Deo: hac naturæ integritas, quæ Adami lapsu amissa est, in nobis restituitur. Illa fit in momento, & est perfectam hac vita, Rom. 5.1. *Iustificati fide pacem habemus apud Deum.* Rom. 8.33. *Quis est qui intentabit crimina adversus electos Dei; Deus est qui iustificat.* Hęc fit sensim, 2. Cor. 4.16. *Etsi exterior homo corruptitur: internus tamen*

men renovatur de die, in diem. Et non perficitur in hac vita, Rom.
7.24. Miser ego homo quis me eripiet ex corpore huius mortis. Deinde
fides ut docent Serveti discipuli est habitus nobis inhærens, & hæc
eadem habetur pro perfecta legis iustitia. Sequitur ergo illam iu-
stitiam quæ a Deo pro perfecta habetur esse habitum nobis inhære-
tem. Qui igitur hanc opinionem defendunt, iactant se habere per-
fectam iustitiam, & eam quidem sibi inhærentem, hoc est, dicunt, se
esse perfectè iustos, & quidem in sese. Quantulum verò hoc ipsum
abest à perfecto libertinismo?

Bertius.

Vt poterat ipsam quoque fidem credentis a Deo pro iustitia cen-
seri: vel ut dixit Nazianzenus *dik: uos unan èmai, kai to pistous à mónon.*
Sed sicut sæpe ostensum est, gratia, per meram acceptilationem Dei in
Christo.

Lubbertus.

Duo dicit. Vnum, ipsam fidem a Deo censeri pro iustitia. Alterum
Hoc fieri per meram acceptilationem Dei. Sed utrumque est falso;
neque usquam in Scriptura scriptum legimus. Deinde sciendum
est, utrumque ex Serveto & Socino desuntum esse. Illud docet So-
cinus de Christo servatore fol. 333. *Deo visum est fidem nostram no-*
bis iustitia loco ducere. Hoc docet idem Socinus fol. 400. *Fides*
qua iustificamur, nec perpetuum, nec solutissimam præceptorum Dei conserva-
tionem ipsa per se continet, nec propria vi iustificat, sed propter Dei clementi-
am, quæ eiusmodi opus facientibus, quod ob eam rem Dei opus a Christo ap-
pellatum fuit: iustitiam quantumvis antea iniustis imputare dignatus est.
Servetus lib. 2. de Lege & Evang. Secundum naturam rei hoc non de-
bebatur Fidei Abrahæ, nec nostræ, sed ex gratia Dei hoc factum est. Calv.
refutat. Michaelis Serveti fol. 903.

Quod ad Nazianzenum attinet ille dixit, soluni credere per meto-
nymiam esse nostram iustitiam: plane eodem modo, quo S. Scriptu-
ra dicit, nos fide iustificari. Ut enim fides accipitur cum illa iustifica-
ri dicimur: ita etiam *pistensai* accipitur cum illud nostra iustitia esse
dicitur.

Bertius.

Principio autem revocabo tibi in mentem, id quod ignorare non
potes, ut peccatori, qui legem præstare tenebatur, contingat a Deo
remissio peccatorum, sive absolutio, & iustitiae deputatio, requiri ista.

Primo actum Dei dantis Christum, & conditionem ponentis, tum Christo, tum homini peccatori. Postea actum Christi impletis conditionem sibi datam, hoc est, satis facientis legi. Deinde actum hominis agnoscens miseriam suam, & amplectens Christum, conditionemque ab ipso impletam certa sibi fiducia applicantis, eoque ipso praestantis conditionem sibi a Deo propositam.

Lubbertus.

Dicit ad nostri iustificationem requiri duas conditiones. Vnam Christi: alteram nostram. Conditionem Christo propositam esse, ut satisfaciat legi. Conditionem nobis propositam esse, ut conditionem a Christo impletam amplectamur.

Condicio est lex pactioni addita, unde obligationis eventus pendet. Iustificationis igitur nostri conditio, quam Deus nobis posuerat impletandam, est aliquid promissioni additum, propter quod a nobis præstatum nos a Deo iustificamur. Sed falsum est talem ullam conditionem nobis a Deo positam esse. Nam si propter conditionem a Deo nobis propositam, & a nobis impletam iustificamur, tum utique iustificamur propter opera nostra. Sed hoc disertè negat Scriptura Rom. 4. 2. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet quod glorietur, at non apud Deum. Rom. 4. 6. Beatus homo cui Deus imputat iustitiam absque operibus.. Tit. 3. 5. Non ex operibus iustis que fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavimus nos.

Non nescio quos dā Theologorum admittere iſſam phrasin, Deus nobis promittit iustitiam cum conditione fidei: atque huc allegant illud Rom. 10. 9. Si credideris ex corde tuo quod Deus eum excitavit, ex mortuis servaberis. Sed studiosus lector scire debet ista phrasī notari modum, quo Deus in iustificandis utitur: non conditionem propter quam a nobis præstata iustificemur. Neque nos repugnamus, si quis hac voce in hoc sensu uti velit.

Bertius.

Quæ oīnnia excipit denique sententia Dei, peccatorem pœnitentem absolvētis, iustumq; insuper pronuntiantis, hac puta formula. Quia tu oī peccator credis in filium meum, qui pro te legi satisfecit, remitto tibi gratis peccata tua, teque absolvo, iustumque adeo prouuntio secundum Evangelium meum: licet omnia tu mandata mea non servaueris.

Lubbertus.

Sed

Sed hæc formula nusquam in sacris literis reperitur, neque usquam scriptum est, nos ob, sive propter fidem; multò minus ob, sive propter illam conditionem a nobis præstitam iustificari. Quin ubique Scriptura dicit nos non ex operibus nostris, sed gratis & ex gratia iustificari. Verum si ob conditionem a nobis præstitam iustificemur, tum illa omnia falsa sunt. Nam qui propter conditionem a se præstitam iustificatur, ille iustificatur propter opus a se præstitum, non autem gratis, neque ex gratia. Nam iustificari gratis, sive ex gratia, & iustificari ob opus aliquod suum, sunt opposita. Rom. 11.6. *Quod si per gratiam iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia; sin ex operibus tum non ex gratia, alioquin opus iam non est opus.* Sciendum autem est & hoc desumtum esse ex Socino de Christo Servatore fol. 382. *Fides in Christum est conditio proposita ijs, quorum peccata re ipsa delenda sunt.* Et fol. 389. *Promissio Abraham non sine tacita conditione facta fuerat.* Et ideo verè, & absolutè coram Deo iustificatus fuit Abraham; quia id quod Deus promiserat, futurum credidit. Fol. 392. *Spem firmam concipit, se si ista præsterit beatum atque immortale ex Dei promisso futurum.* Fol. 397. *Per Iesum obdormire ideo non recusamus, quia ex ipsis resurrectione, nos quoque si id fecerimus, resurrectos esse firmam spem concipimus.*

Bertius.

Est enim duplex lex, & thronus duplex, ac proinde iudicium ipsi ex adverso respondens duplex. Vnum quo Deus rigide a singulis debitum exigit, ex formula: *Qui fecerit ista homo, viciet in ijs.* Et maledictus omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea: atque hoc pacto nemo coram Deo iustificatur. Nam delicta si sub censu veniant, quis tandem poterit consistere? Alterum gratiosum Evangelij, & Fidei, ex formula: *Si credideris servaberis.* Illud iudicium est extra Christum: hoc in Christo, qui Legem implendo nos a maledictione Legis exemit.

Lubbertus.

Nos ex Sacra Scriptura didicimus, tantum unam esse Legem Dei, propriè sic dictam, certè nusquam legitur in S. Scriptura, duplice esse Dei Legem propriè sic dictam. Hoc igitur quia de S. Scriptura autoritatē nō habet, eadem facilitate rejici potest, qua admitti. Quod

F iij igitur

igitur hinc infert de dupli iudicio, & de dupli throno novū commentum esse videtur. Eandem in S. Scriptura non legimus, nisi unum universale iudicium: legimus item unum tantū esse thronum, in quo sedens filius Dei illos, qui sunt ad dextram iustificat: Et illos qui sunt ad sinistram condemnat Matth. 25. 31. *Cum autem venerit Filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super thronum gloriae sue, & cogentur coram eo omnes gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, ut Pastor separat oves ab hædis, & statuet oves quidem a dextra sua, hædos autem ad sinistram: tunc dicet ex his, qui a dextra sua erunt: Venite benedicti Patris mei possidete regnum paratum vobis a iactis mundi fundamentis. vers. 4.* Tunc dicet ijs qui erunt a sinistra. Abue a me maledicti in ignem eternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Præter hoc universale iudicium, & præter hunc iudicialem thronum, nullum aliud universale iudicium, neque ullus alius iudicialis thronus in Scriptura reperitur. Illud de dupli iudicio crediderim sumptum esse ex Socino, qui somniat duplēcēt esse Dei iustitiam, unam, qua contumaces peccatores punit: Alteram qua peccatores resipiscētes punire potest si vult, de Christo Servatore lib. 1. cap 1. Hoc de dupli throno putarim ex fecibus monachorum haustum esse, Barnardus Marial. part. 3. ser. 3. excell. 4. lit. 11. *Ista impetratrix figurabit imperatricem cœlorum, cum qua Deus regnum suum divisit: Cum enim Deus habeat iustitiam & misericordiam: Iustitiam sibi in hoc mundo exercendam retinuit, & misericordiam matris concessit: Ideo si quis sentit se gravari a foro iustitiae Dei, appellet ad forum misericordie eius.*

Nos autem in Scriptura videmus tantum unum iudicialem thronum in quo Deus, iudicans, sedet, & simul misericordiam, & iustitiam exercet. Iustitiam, quia neminem iustum pronuntiat, nisi ob aliquam iustitiam. & quia nos ob perfectam Christi iustitiam iustos pronuntiat, respectu Christi, observat rigidam & severam iustitiam. In hunc enim coniecit Deus omnes iniquitates nostras. Esa. 53. 6. *Has ille portavit in corpore suo super lignum. 1. Pet. 2. 24. Propter has vulneratus, attritus, & in mortem traditus est. Esa. 53. 5. Rom. 4. 25. Vno verbo, Perfectè solvit redemptionis præmium pro nobis. Math. 20. 28. Et 1. Timoth. 2. 5. Misericordiam, quia nobis Christi iustitiā imputat, & ob eam nobis imputatam, nos absolvit, & iustos pronuntiat. Rom. 5. 19. Unius obedientia iusti constituentur multi. Rom. 3. 24. Iustificamur gratis, hoc est, eius gratia propter redemtionem factam in Christo Iesu. Rom.*

4.6. *Beatus homo cui Deus imputat iustitiam absque operibus.* 2.Cor.
 5.22. *Qui non novit peccatum pro nobis peccatum factus est, ut nos iustitia
 Dei fieremus in ipso.* Gal. 3.13. *Christus redemit nos ab execratione
 legis, dum factus est pro nobis execratio.* Et quia nos ex mera misericordia
 propter iustitiam Christi iustos pronuntiat: respectu nostri exer-
 cit in eodem throno exactam & perfectam misericordiam. Porro
 ut tantum unus iudicialis thronus est, in quo Deus diverso respectu
 iustitiam & misericordiam exercet, ita etiam una tantum est iustitia,
 qua peccatores damnat, & credentes iustificat: Illos enim damnat
 propter transgressionem Legis: Hos iustificat propter perfectam
 impletionem, siue præstationem Legis, intellige illam Legis præstatio-
 nem, quæ est satisfactio pro delinquente, vel ut Scriptura loquitur ly-
 tri solutio. In hoc tantum est differentia quod peccatores puniun-
 tur ob violationem Legis a se factam: Credentes vero iustificantur
 ob observationem, siue præstationem Legis, siue perpessionem a Chri-
 sto factam. Rom. 5.18. *Propter unum dictum omnia iuris correctionem
 donum iustitiae redundat in omnes homines in iustificationem vita.* Rom.
 5.19. *Vnius inobedientia peccatores constituti sunt multi, & unius obedi-
 entia iusti constituentur multi.*

Bertius.

Docuit utrumque Beatus Paulus ad Rom. scribens cap. 10. 5.
*Moses, inquit, describit iustitiam, qua est ex Lege, quod qui fecerit ea ho-
 mo, viuet in eis: Quæ vero est ex fide iustitia: sic dicit. Si confessus
 fueris ore tuo Dominum Iesum, et corde credideris quod Deus eum excitavit
 ex mortuis, servaberis. Corde enim creditur ad iustitiam, ore vero fit confes-
 sio ad salutem.* Et certum est, Evangelium etiam in circulo latum ap-
 pellar, quod ijs qui Legem præstiterunt, cum tamen præstare teneretur,
 consilium Dei agnoscitur de non exigenda plena mandatorum
 legallium observatione: sed decrevisse Deum cuivis credenti in filium
 dare vitam aeternam.

Lubbertus.

Nihil minus docet Paulus, quam esse duplex iudicium, aut dupli-
 cem Dei thronum, tantum docet esse duplēm iustitiam, quarum al-
 terutra homo iustificari debeat, si inter iustos habendus sit. Vnam
 Legis, hoc est, nostram: Alteram Fidei, hoc est, Christi, Philip. 3.9.
Si comperiar in eo non habens meam iustitiam, sed eam, quæ ex fide est Christi, id est, iustitiam, quæ est ex Deo per fidem. Illam habent, qui proprijs
 operibus iustificantur. Hanc accipiunt, qui obedientia Christi con-
 stituuntur

stituuntur iusti. Secundum utramque hanc iustitiam, in uno & eodem iudicio, in uno & eodem throno iudicatur. Secundum illam exactus est Christus poenias nostras. Postquam enim se vadē seu sponorem constituit, coniecit Deus in illum omnes iniquitates nostras, propter illas Christus subiit mortem cum maledictione coniunctam, hoc est, sustinuit illam poenam, quam Deus in sua lege peccatoribus minatur. Gal. 3. 13. *Christus redemit nos ab execratione legis, dum factus est pro nobis execratio.* Secundum hanc pronuntiat nos iustos. Rom. 5. 19. *Unius obedientia iusti constituantur multi.* Sed hic observandum est autorem huius epistolæ facere triplicem iustitiam. Vnam legis, hoc est, perfectam legis observationem: Alteram fidei, quam Deus sc. pro tota legis observatione habet: Tertiam Iesu Christi nobis per fidem imputatam. Hatum (ut sic dicam) iustitiarum primam & tertiam agnoscit Scriptura: Secunda nusquam in Scriptura reperitur. Sed hausta est ex fecibus Socini de Christo Servatore, pag. 333. *Deo visum est fidem nostram nobis iustitiae loco ducere.*

Bertius.

Sic ergo colligo, Si iustitia fidei in locum iustitiae legis successit, consequens est in locum plenæ, rigidæq; mandatorum omnium exactionis successione etiam conditione fidei, eiusque acceptilationem: Atqui illud prius verum est, Ergo & hoc,

Lubbertus,

Sed huius paralogisini maior est falsa: Eodem vel simili arguento utuntur Papistæ. Papa succedit Petro, Ergo succedit ei in Apostolico vel super Apostolico munere; vel quod idem est: Ergo Papalis potestas succedit in locum Apostolicæ, & super Apostolicæ potestatis. Quilibet videt quod non omne id, quod alicui succedit, esse eiusdem conditionis, & potestatis cum eo, cui succedit, vel haberi pro eo, quod habet eandem vim, & potestatem cum eo, cui succedit. Nam originale peccatum successit originali iustitiae, proinde dicendum est, aut originalem iustitiam, quam habuit homo ante lapsum, & laborem, in quam prolapsus est homo per primum peccatum, habere vim eandem: aut confitendum est, non omne quod alicui succedit, habere vim, & conditionem eandem cum eo, cui succedit.

Deinde conditio fidei non succedit plenæ & rigidæ observationi legis, neque succedit perfectæ legis impletioni, aut iustitiae legis, nisi admodum impropiè loqui velis. Nam infantes nostri in infantia mortui

47

mortui iustificantur. *Talium enim est regnum cœlorum*, ut Christus pronuntiat Matth. 19.14. Petrus idem docet Act.2.39. *Vobis & liberis vestris facta est promissio.* Ac licet illi in Adamo habuerint perfectam legis iustitiam: tamen hanc fidem nunquam habuerunt. Hic interrogo Socini discipulos, ut dicant, per quam iustitiam infantes in infantia mortui iustificantur: Legem enim non impleverunt, neque per habitum inharentem, qualis hæc vestra fides est, iustificati sunt; propter rationis enim defectum, intellectualem habitum, qualis fides est, nunquam habuerunt. Per quam igitur iustitiam iustificati sunt? An per aliam quam illa est, per quam adulti iustificantur. Atqui Apostolus ad Rom.4.cap.docet nos omnes eodem modo iustificari quo Abraham iustificatus est. Ut ut sit, infantes fidem actu non habent quocunque igitur modo iustificantur, in illis fides non succedit legali iustitiae.

Ad hæc, plena legis impletio durat in perpetuum, sed quod perpetuo durat illi nihil succedit, ut taceam rigidam legis impletionem ab illo cum plena eiusdem impletione confundi, cum tamen distingui debeat. Rigida enim est illa, quæ exigit perfectam legis impletionem, sub pena damnationis. Deut. 27. 18 *Maledictus qui non manet in omnibus.* Plena verò etiam illa dici potest, qua homo per obedientiam Christi iustus constituitur.

Bertius.

Idem quoque nos docuit B. Petrus (Lucas docet Paulum esse qui hoc dicat) Act. 13.38. *Notum sit vobis viri fratres, quod per istum Iesum nobis remissio peccatorum annuntiatur: & ab omnibus, a quibus non potuistis per legem Moysis iustificari, per hunc omnis credens iustificatur.*

Lubbertus.

Nil minus docet Paulus isto loco, quam fidē successisse in locum legalis iustitiae; aut fidei conditionem successisse in locū rigidæ omnium mandatorum observationis: Tantum docet isto loco, nobis per Christum annuntiari remissionem peccatorum: & nos per Christum iustificari, hoc est, absolvi ab ijs, a quibus per legem Mosis absolvi non poteramus.

Bertius.

Et B. Paulus Rom. 8.3. *Deus misso filio suo in similitudine carnis Peccataricis condemnavit peccatum de peccato, in carne, atque ita præstit illud quod lex facere potuit, eo, quod ipsa infirmabatur in carne.*

G

Lubb.

Lubbertus.

Nil minus docet Paulus hoc loco, quam fidē successisse in locum legalis iustitiae, aut in locum observationis omnium mandatorū Dei successisse conditionem fidei: Tantum docet Christum condemnasse peccatum in carne sua, & præstisſe id, quod lex præstare non potuit.

Bertius.

Ex his ita ratiocinor. Qui docet nos, qui non potuimus iustificari per legem, quam præstare tenebamur, iustificari per fidē in Christum, Deo sc. fidem reputante in iustitiam, is docet fidem substitutam esse in locum plenæ observationis legis, ideoque eam per gratuitem ratishabitionem Dei, nullo merito nostro, censeri pro universa iustitia legis. Atqui illud docent Apostoli, Petrus & Paulus ut ostendimus; docent igitur & istud 'oper' édei déixai.

Lubbertus..

Maior huius paralogisini est falsa: Scriptura enim ubique docet nos fide iustificari, & fidem nobis imputari ad iustitiam. Sed hinc non sequitur fidem successisse perfectæ legis observationi: neque docet fidem haberi a Deo pro perfecta legis iustitia. Illa igitur quia in Scriptura sunt, vera sunt: Hæc quia scripta non sunt, neque ulla necessaria consequentia e Scriptura deduci possunt, vera non sunt. Proinde non quicunque docet nos fide iustificari, protinus docet fidem successisse, in locum legalis iustitiae. Neque quicunque docet nobis fidem reputari pro iustitia, is docet fidem haberi a Deo pro perfecta legali iustitia. Ratio huius rei est: quia aliter accipitur fides in duabus prioribus propositionibus, quam in duabus posterioribus. In illis accipitur impropriè, siue ut in Scholis loquimur, relative: in his propriè, siue ut in Scholis loquimur, absolute. Hinc quilibet videt, non omnem, qui dicit fidem relativè acceptram, a Deo imputari credenti pro iustitia, etiam dicere fidem absolute sumptam a Deo haberri pro perfecta iustitia. Ante dixi, hac posteriori loquendi formula significari aliquid fidei collatū esse: illa verò priori significari aliquid credenti collatum esse per fidem. Deinde & minor falsa est. Eius falsitatem paulo ante ostendimus. Et tamen libuit auctori scribere 'oper' édei déixai. Voluit sc. experiri, an quis esset, qui inter apodeixin kà̄ paralogismón ex amphiérōn pseudōn distinguere posset.

Bertius.

Nunc

Nunc ego te vir præstantissime per veritatem ipsam obtestor, quæ non hominis est, sed ipsius Dei, ut tecum ista expendas, neque refrageris manifestæ & contestatae veritati.

Lubbertus.

Ego sanè in timore Dei expendi utrumque argumentum diligenter, neque in ijs quicquam, quam novam doctrinam extra & contra Dei verbum excoxitatam invenire potui. Quin miror te virum non indoctum & in Logicis non inexercitatum potuisse tam infirmis & inconditis strophis commoveri.

Bertius.

Dices fortasse ex istis sequi, nos opere nostro servari. Fides enim est opus. Hoc autem repugnare toti doctrinæ Evangelij, & disputationibus Apostoli ad Rom. & ad Galatas.

Lubbertus.

Equidem tota Scriptura Sacra clarè & perspicuè docet nos operibus non iustificari. Et quia fides propriè accepta est opus, manifestum est, nos fide propriè accepta non iustificari.

Qui non iustificatur operibus, ille non iustificatur fide proprie accepta.

Homo est ille, qui non iustificatur operibus.

Ergo homo non iustificatur fide proprie accepta.

Maior est vera. Fides enim propriè accepta est opus Ioan. 6. 29 Minorem docet Scriptura. Rom. 4. 6. Beatus homo cui Deus imputat iustitiam, absque operibus. Rom. 4. 2. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet quod glorietur, at non apud Deum. Tit. 3. 6. Non ex operibus iustis, que fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos. Ephe. 2. Gratia estis servati per fidem, idque non ex vobis, Dei donum est: non ex operibus.

Bertius.

Mane hic paulisper si placet: huic enim ibam. Opus, si accurato examine rem pensites, duplex est, Legis & Evangelij.

Lubbertus.

Ego verò maneo, & expecto quid velis. Dicis opus, si accurato examine rem pensites, duplex esse; Legis sc. & Evangelij. Quod aliter

G ij nequit

ne quicquid, quam duas esse oppositas species operis, atque harum unam speciem vocari opus Legis, alteram vocari opus Evangelij. Sed hoc ipsum, si rem accurato examine pensites, falsum est. Nam si res ita se haberet, tum opus Legis non posset esse opus Evangelij; neque opus Evangelij posset esse opus Legis. Vna enim opposita species non potest esse altera: ut animal rationale non est, nec esse potest animal irrationale. Sed nos facile ostendemus unum & idem opus posse Legis & Evangelij opus dici. Quod ut fiat, prius explicandum est, quid sit opus Legis, & quidnam sit opus Evangelij. Sic igitur habe. Opus Legis est, quod in Lege præscriptum est. Deut. 27. 26. Gal. 3. 13. *Maledictus, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, in facie ea.* Vide, opera Legis dicit esse illa omnia, quæ scripta sunt in libro legis. Extra controversiam igitur pono, opus Legis esse illud, quod in Lege mandatum est. Opus Evangelij est, quod in Evangelio scriptum est: vel quod Spiritus S. per Evangelij prædicationem in nobis efficit. Si illud: tum idem opus Legis quod Evangelij. Nam ut in Lege omnia bona opera revocantur ad hæc duo capita. *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Deut. 6. 5. Et *Dilige proximum tuum, ut te ipsum.* Levit. 19. 28. Ita etiam in Evangelio omnia bona opera revocantur ad hæc eadem duo capita. Luc. 10. 25. *Quidam Legis interpres surrexit, tentans eum, & dicens, quid faciendo vitam eternam possidebo? At ille dixit ad eum, in Lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille verò respondens, dixit. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua, & proximum tuum, sicut te ipsum. Tum ipse dixit ei, recte respondisti: hoc fac, & viues.* Eadem igitur opera in Lege & Evangelio præcripta sunt. Proinde secundum hanc considerationem, unum & idem opus potest Legis, & Evangelij dici.
 Si verò id vocas opus Evangelij, quod Spiritus S. per prædicationem Evangelij in te efficit: tum etiam unum & idem opus potest Legis & Evangelij dici. Omnia enim opera bona, quæ Spiritus S. per prædicationem Legis & Evangelij in nobis efficit, ad hæc eadem duo capita revocantur. Hæc igitur eadem opera dicuntur Legis, quia in Lege præcripta sunt: & dicuntur Evangelij, quia per prædicationem Evangelij in nobis excitata sunt. Proinde ineptè facit qui bona opera, ut opera Legis & Evangelij tanquam in duas oppositas species propriè sic dictas dividit atque distinguit. Si dixeris illa esse opera Evangelij, quæ per Evangelij prædicationem excitati facimus: Illa verò esse opera Legis, quæ homines non regenerati virib. natura faciunt,

51

ciunt, nihil promoveris. Vtraque enim opera eatenus sunt bona,
quatenus cum norma in Lege proposita congruunt, vel quatenus in
Lege scripta sunt. Et ob eam causam, tam hæc, quam illa, possunt
opera Legis dici.

Bertius.

Opere Legis nemo salvatur, ut ante positum est, quia nemo Legē
præstat. Opere verò Evangelij, quod dicitur *obedientia fidei*, Rom.
11. 5. & 16. 26. Act. 6. 7. *Obedientia Evangelij*. Rom. 10. 16. quen-
quam salvari quis negabit, nisi qui statuit neminem credere? Dicen-
te in primis Domino: *Fides iuante servabit*. Luc. 7. 50. & 8. 48. & 17.
19. & 18. 42. Et post Mosen Paulo. *Creditit Abraham Deo, & repu-
tatum est ei in iustitiam*. Rom. 4. 3. Gal. 3. 6. Et rursus. *Fides cre-
dentiis reputatur ei in iustitiam*.

Lubbertus.

Bona verba. Credimus Christo dicenti: *Fides tua te servavit*. Et
Creditit Abraham Deo, & reputatum est illi pro iustitia. Et *Credenti in
eum, qui iustificat in peccato, fides imputatur ad iustitiam*. Hæc omnia cre-
dimus vera esse: & tamen negamus hominem iustificari opere Evā-
gelij. Causa nostræ negationis est, quod Scriptura negat Abra-
ham esse iustificatum operibus. Rom. 4. 2. Et simul affirmat Abra-
ham iam centenari, Rom. 4. 19. *imputatam esse fidem ad iustitiam*.
Rom. 4. 22. Ergo fides, qua Abraham iam centenarius iustificatus
est, non consideratur ut opus. Nam hæc duo:

Abraham non est iustificatus operibus,
Abraham iustificatus est opere.

Sunt contradicentia. Neque te iuvat, quod dicis, eum opere E-
vangelij iustificatum esse. Nam & opus Evangelij est opus. Et de
quo rectè dicis, quod non sit iustificatus operibus, de eodem rectè di-
cis, quod neque hac, neque illa operum specie iustificatus sit. Iam
verò Scriptura in genere dicit: hominem non iustificari operibus Ro.
4. 1. Si *Abraham ex operibus iustificatus est*, habet quo glorietur, at non
apud Deum. Rom. 4. 6. *Beatus homo cui Deus iustitiam imputat sine
operibus*. Num tu ex hac generali negatione inferes, hominem ali-
qua specie operum, videlicet, Evangelij iustificari? Perinde ac si di-
cas.

G ij

Iuvenis

*Iuvenis iste non est virgis cæsus :
Ergo est cæsus virga Scholaſtica.*

Dices me ridere. Ego verò non rideo : ita enim argumentaris.

*Homo non iuſtificatur operibus :
Ergo homo iuſtificatur opere Evangelij.*

Ad hæc bona opera, quæ Abraham iuſtificatus faciebat, erant opera Evangelij. Opera enim fidei siue Evangelij opinor, dicis ea esse, quæ homo iam regeneratus ex fide facit. Sed opera bona, quæ Abraham iam centenarius faciebat, proficisciabantur ex fide: nam tum multos annos fuerat regeneratus; & tamen Apostolus Abrahæni iam regenerati operibus vim iuſtificandi adimit. Rectè igitur concludimus, cum operibus regeneratorum adimere vim iuſtificandi.

Ex his vides distinctionem inter Legis & Evangelij opera, quam a damnatis hæreticis mutuatus es, non esse magni momenti. Deinde Apostolus dicit, *non operanti, sed credenti* Rom. 4.5. Operari igitur & credere in hac disputatione sunt opposita. At verò si credere & operari sunt opposita, tum fides & opera etiam sunt opposita. Præterea, Scriptura omnia in universum opera excludit. Rom. 4.6. *Batus homo, cui Deus iuſtitiam imputat absque operibus.* Sed si imputat eam sine operibus, & non imputat sine fide; manifestum est fidem in hac disputatione non absolute accipi pro opere. Nam hæc duo

*Deus imputat iuſtitiam sine operibus. Et
Deus non imputat iuſtitiam sine aliquo opere.*

Sunt contradicentia, & simul vera esse non possunt. Denique Apostolus dicit. Tit. 3.5. *Non ex operibus iuſtis, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos.* Vide, non servavit nos ex operibus iuſtis. Ergo non ex fide absolute sumta. Nam fides absolute sumta, est opus iuſtum.

Bertius.

Certè si fides creditis reputatur ei in iuſtitiam : fides autem est opus creditis, necesse est opus creditis reputari : quicquid contra afferri possit.

Lubbertus.

Necesse

Necesse est, ut aut hypotheticoos formes.

*Si fides credentis reputatur ei pro iustitia ;
Tum opus credentis reputatur ei pro iustitia.*

Sed prius est verum. Ergo & posterius.
Aut deicticoos.

*Fides credentis reputatur ei pro iustitia.
Fides est opus.
Ergo opus reputatur ei pro iustitia.*

Ego ad hanc formam respondebo : res eodem redit. Dico autem esse quatuor terminos. Fides enim in maiore accipitur impropter, videlicet, relativè, aut metonymicè pro iustitia Christi, quam fide apprehendimus. In minore vero accipitur absolute, pro habitu inhærente, vel pro opere, quod ab isto habitu proficiuntur. Posset quis mirati virum doctum huiusmodi strophæ turbari posse, præsentim postquam magnus ille Philippus Melanchthon eam rem tam clare, tamque perspicue explicuit. Eius verba haec sunt. Obiectio 4.

*Fide sumus iusti,
Fides est opus,
E. Propter opera sumus iusti.*

Maior intelligitur correlative. Fide sumus iusti, id est, per misericordiam propter Christum sumus iusti. Non quia fides sit virtus, que mereatur remissionem sua dignitate. Quod vero additur: fides est opus. Concedendum est. Est enim opus ut dilectio, patientia, castitas: & ut haec sunt infirma & languida, ita fides est admodum imbecilla, & concutitur multis dubitationibus. Quare non ideo dicimus iusti fide, quia tanta est huic virtutis dignitas, ut mereatur remissionem. Sed quia oportet aliquid esse instrumentum in nobis, quo apprehendimus Mediatorem pro nobis interpellantem, propter quem eternus Pater est propitius. In locis de argumentis adversiorum, arguento 4. In examine de iustificatione, arguento 3.

Berius.

Bertius.

Fidem autem opus esse credentis, & ipse paulò antè posuisti, & ratio evincit, & Christi insuper authoritas. Ioan. 6.29. *Quare*ntibus enim Iudeis quid faciemus, ut ope remur opus Dei. Respondit Dominus, hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ipse.

Lubbartus.

Non negamus fidem esse opus : neque negamus Deum hoc opus in nobis requirere. Sed negamus, Deum nos fide tanquam opere iustificare. Firmissima est enim illa Apostoli oratio. Tit. 3.5. Non ex operibus iustis, que fecerimus nos : sed ex sua misericordia servavit nos. Scitè Calv. instit. lib. 3. cap. 18. sect. 10. Cavillantur in eo, quod fides alicubi opus vocatur, atque inde colligunt nos perperam fidem operibus opponere. Quasi verò fides, quatenus obedientia est divine voluntatis, suo merito iustitiam nobis conciliet, ac non potius, quod misericordiam Dei amplectendo, Christi iustitiam, ab eo nobis oblatam in Evangelij prædicatione cordibus nostris ob signat.

Bertius.

Eadem ratio est huius conclusiuncula:

Fides servat.

Fides est opus.

E. Opus servat.

Sed quod opus? opus Evangelij, & ut Christus loquitur opus Dei.

Lubbartus.

Quia est eadem ratio huius conclusiuncula atque illius strophilæ, etiam eadem responsio apponi debet. Melanchthon in examine de iustificatione argumento 3. Respondeo ad maiorem. *Propositio* hæc, *Fide sumus iusti, intelligitur correlative, videlicet per misericordiam sumus iusti, propter Filium Dei, & id beneficium oportet fide accipi.*

Bertius.

Itaque Beatus Paulus quotiescumque de operibus in causa iustificationis agit, non excludit opus fidei, (est enim in eo ut illud astruat) sed opus duntaxat legis.

Lubbartus.

Lubbertus.

Tantum operibus legis ademerit Paulus vim iustificandi? At admittit eam omnibus operibus iustis, quæ fecerimus nos. Tit. 3.5. Non ex operibus iustis, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos. Admetit eandem operibus regenerati Abrahæ. Rom. 4.5. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet quod gloriatur, at non apud Deum. Admetit eandem omnibus operibus indefinite sumtis. Rom. 4. 16. Beatus homo, cui Deus imputat iustitiam absque operibus. Iam vero idem Apostolus docet, nos iustificari gratis, ex gratia Iesu Christi. Rom. 3. 24. Iustificamur gratis, id est, eius gratia, per redemptionem factam per Christum Iesum. Atque hoc ipso omnia nostra opera a causis iustificationis excludunt. Iustificatio enim ex gratia, & iustificatio per opera facta simul consiltere nequeunt. Rom. 11.6. Quod si per gratiam, iam non ex operibus, alsoquin gratia iam non gratia est. Si ex operibus, iam non ex gratia, alsoquin opus iam non est opus. Vide, Apostolus disertè negat nos iustificari operibus. Hinc tu infers. Ergo iustificamur aliquo opere, nempe fidei. Excute quaslo te ipsum, & cogita an tu cum puer ad pedes tuorum præceptorum docereris Logicam, ita impunè argumentari potueris. Hoc scio pro certo, quod omnes docti risu-ri sunt hanc Logicam.

Homo non iustificatur operibus.

Ergo homo iustificatur aliquo opere, videlicet, fide.

Vel Homo non iustificatur operibus legis :

E. Homo iustificatur operibus fidei.

Deinde pervertis terminos controversiæ. Non enim quæstio est an Deus excludat fidem in causa iustificationis? Sed an Deus habeat fidem pro perfecta legis impletione? Vel an fides propriè accepta sit illa iustitia, qua coram Deo iustificamur? illud nos possumus concedere. Fides enim ut instrumentum accipiendæ, vel acceptæ iustitiae non excluditur in causa iustificationis. Verissimum enim est illud Apostoli Rom. 5.1. *Iustificat fide, pacem habemus apud Deum.* Hoc vero constanter negamus. Et quia tu contrarium affirmas, incumbit tibi probatio. Rogamus igitur te, ut probes aliquo claro & perspicuo Scripturæ testimonio,

Vel.

H

Deum

*Deum habere fidem pro perfecta legis impletione. Vel
Fidem propriè sic dictam, esse illam iustitiam, qua coram Deo
iustificamur.*

Evidem nos ex Scriptura didicimus, obedientiā Iesū Christi esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur. Rom. 5.19. *Per unius obedientiam, iusti constituentur multi.* Huius obedientiæ accipiendæ instrumentum est fides. Hinc est quod fide iustificari dicimur, non propriè, sed metonymice. Fidei enim ut instrumento tribuitur, quod est obedientiæ Christi.

Bertius.

Indicat hæc tota ipsius disputationis series, atque imprimis nobis illud *Sympersma*. Concludimus igitur fide iustificari hominem absque operibus legis. Rom. 3.28. Et ad Philippienses 3.9. Ego omnia damnum duco præ eximia cognitione Christi Iesù domini mei, propter quem ego omnibus me mulctavi, eaque duco stercora, ut Christum lucifaciam, & compierar in eo, non habens meam iustitiam, quæ est ex lege, sed eam, que perfidem est Christi, iustitiam (inquam) Dei perfidem.

Lubbertus.

Nihil minus. Apostolus negat nos iustificari operibus legis: Num tu hinc inferre potes: nos iustificari opere fidei? Explora mecum per formam argumentationis.

*Homo non iustificatur operibus legis;
Ergo Homo iustificatur opere fidei.*

Possimusne ex antecedente negativo concludere affirmative? aut possimusne a negatione unius speciei argumentari ad positionem alterius speciei? vel ut clarius dicam. Possimusne a remotione unius speciei argumentari ad positionem alterius speciei? Sed quid ego hæc dispergo? Apostolus excludit opera legis a causis iustificationis. E. excludit omnia opera a causis iustificationis. Opera enim bona sunt illa, quæ vel implicite, vel explicite in lege mandata sunt. Perinde igitur est ac si dicat. Neminem iustificari operibus in lege mandatis: quod idem est cum eo; neminem iustificari operibus bonis. Omnia enim bona opera sunt in lege præcepta: vel ut clarius dicā, illa sunt bona opera, que in lege præcepta sunt. Et quæ in lege præcepta

cepta non sunt, inter bona opera censeri non debent. Lex enim est norma & regula omnium bonorum operum, proinde omne opus quod cum lege congruit est bonum; & quod cum lege non congruit non est bonum. Si hoc diligenter expades, videbis & fidem quantum opus est, inter legis opera censeri debere. Evidet primā lege mandat Deus: ut non habeamus deos alienos coram facie ipsius. Hac lege implicite mandat Deus ut se solum pro vero Deo habeamus. Omnis enim lex (loquitur de legibus Dei) negative, tacitè includit affirmativam: Sed qui mandat ut se pro vero Deo habeamus: ille simul mandat ut fidem, spem, & fiduciam nostram in se collocemus: hoc enim est illum pro vero Deo habere.

Fides igitur, qua opus, pertinet ad primā legem. Neq; evadere potes, quin dicas nos opere legis iustificari, si dixeris nos fide, quantum opus nostrum est, iustificari. Nostram sententiam probat magnus ille Zanchius, de natura Dei lib. 4. cap. 2. *Legis nomine intellegit omnia, quae lex præcipit: præcipit autem non tantum externa facta, sed imprimis internam renovationem, cordis circumcisioñē, dilectionem Dei (nota) fidem.* Ergo cum scriptura dicit per gratiam Dei nos iustificari, minimè autem per legem, omnem renovationē, & omnē internā & externā benam actionē nostram ab officio iustificandi excludit, & solo gratuito favori ascribit. Quod ad dictum ad Philipenses 3. cap. attinet: Serveti, Socini, tuamque sententiam ex professo destruit. Diserte enim inter fidem & inter iustitiam distinguit. Versu enim 9. dicit. interprete Beza. Sed ut habeam eam iustitiam, que per fidem est Christi. Evidet si hæc iustitia est Christi per fidem, ut Beza interpretatur: vel si est per fidem Christi, ut vetus interpres habet: tum iustitia hæc non est ipsa fides. Nostram sententiam passim tuetur sacra Scriptura. Rom. 1. 17. *Iustitia Dei per illud retegitur ex fide in fidem.* Sanè si iustitia Dei retegitur ex fide in fidem, tum iustitia Dei non est ipsa fides. Deinde Apostolus Serveti, Socini, tuamque sententiam proflus rejicit. Disertè enim scribit vers. 9. *Ut inveniar in eo non habens meam iustitiam.* Mea igitur iustitia non est, quâ iustificor: & hoc rectè. Disertè enim Spiritus S. docet. Rom. 5. 19. *Nos obedientia Christi iustos constitui, hoc est, nos iustitia Christi iustificari.* Sed fides, quam ego habeo (si secundum Scripturas loqui velis) est mea fides. Fides item quam tu habes (si secundum Scripturas loqui velis) est tua fides Habac. 2. 4. *Iustus ex fide sua vivet.* Iacob. 2. 18. *Offende mihi fidem tuam ex operibus*

ribus tuis, & ego ostendam tibi ex operibus meis fidem meam. Si igitur fides mea est iustitia mea: & ego hac fide mea iustificor: tum utique iustificor mea iustitia: & debo inveniri in eo habens meam iustitiam. Proinde aut imprudenter facit Apostolus cum scribit, *ut inveniar in eo non habens meam iustitiam*: aut vos imprudenter facitis, dum per vestram iustitiam iustificari vultis: vel quod idem est, dum vultis inveniri habentes vestram iustitiam. Quid quod Apostolus docet iustitiam, quam cupit habere vers.9. esse Christi: *Sed habens eam iustitiam, quae per fidem est Christi.* Verum fides mea, quocunq; tandem modo accipiatur, non est Christi iustitia, neque est illa iustitia, quæ est per fidem Christi. Sed obedientia, quam Christus patri pro me præstít, est Christi iustitia, atque hac ego iustificor. Rom. 5. 19. *Unius obedientia iusti constituentur multi.* Nihil igitur imprudentius a te fieri potuit, quam istum locum ad hunc errorem stabiendum allegari.

Bertius.

Intellexit id ipsum quoque Lutherus, cuius verba, quia ita merentur, ascribam. *Imaginatio Sadoleti fortassis hæc est, quod fides sit opus exactum lege divina, sicut & charitas, obedientia, castitas, &c.* Ergo qui credit, implet unam vel primam partem legis. Sed principio habito requiruntur & alia opera præcepta post fidem. *Hic vides Sadoletum nihil intelligere de ista causa.* Nā si fides eßet opus præceptū, tunc omnia reētè Sadoletus, & tunc fides sic renovaret initio hominē: sicut alia bona opera postea renova-rent. *At nos dicimus fidē opus eßē promissionis seu donū Spiritus S.* quod quidem ad legem faciendam necessarium est, sed per legem & opera non fortasse legendum imperitur insperatur. Haecenus Lutherus.

Lubbertus,

Hoc dictum Lutheri prorsus nihil facit ad rem. Non enim dicit fidem haberí a Deo pro perfecta legis impletione, neque dicit fidem propriè acceptam esse illam iustitiam, quâ coram Deo iustificamur, neque dicit fidem debere propriè accipi in his propositionibus. *Fides imputatur credenti ad iustitiam.*

Tantum docet unde fides habeat originem: & ostendit eam non nasci ex Lege, sed donari nobis eam à Spiritu S. Deinde Lutherus planè docet contrarium. Eius verba hæc suut in 3. cap. ad Galat. *Ideo donum illud inenarrabile excel-lit omnem rationem, quod Deus reputet & cognoscat sine operibus illum*

59

illum iustum, qui solum fide apprehendit filium suum, missum in mundum, natum, passum, crucifixum, &c. pro nobis. Res quantum ad verba attinet est facilis, scilicet iustitiam non esse formaliter in nobis, ut Aristoteles disputat, sed extra nos in sola gratia, & reputatione divina: res enim non est ludicra, sed seria & maxima, qua Christus, qui nobis datur, & quem fide apprehendimus, non fecit aliquid exile pro nobis, neque lusit: sed ut supra dixit Paulus: dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, factus est pro nobis maledictum. Et mea ratione non possum apprehendere, neque certò statuere, me in gratiam recipi propter Christum: sed audio hoc annuntiari in Evangelio, & fide apprehendo. Hactenus Lutherus.

Bertius.

Idem quoque Melanchthon statuit cum scriberet. Nos sola fiducia misericordiae Dei propter Christum promissa iustificari.

Lubbertus.

Nihil minus. Melanchthon enim dicit fiduciam accipi relativè, cum dicimur fiducia misericordiae propter Christum promissa iustificari. Eius verba hæc sunt; Prolegominis in epist. ad Rom. fol. 61. *Vt igitur hæc oratio correlativè intelligitur. Fiducia thesauri sui dives est tranquillo animo in annoꝝ difficultate, id est, propter thesaurum suum dives est tranquillo animo: Ita cum audis, fide iustificamur: mox veniat in mentem correlativa: per misericordiam propter Christum iusti reputamur. Ideo enim dicitur fide, id est, fiducia Christi, seu fiducia misericordiae propter Christū promissa iusti sumus. At memini aliquoties me interrogatum esse, cur dicendum sit: fide sumus iusti, si velimus hominem per misericordiam esse iustum. Ad id respondeo: has esse correlativas orationes: Fide sumus iusti: Et per misericordiam sumus iusti. Sed necesse est fidei mentionem fieri, quia oportet aliquem motum esse, quo accipimus mu-*

H ij nus &

nus, & nobis applicamus. Et cum dicitur: Fide iustificatur: non est imaginandum: nos fide iustos esse propter ipsius virtutis dignitatem: sed correlative intelligi haec oratio debet. Fide iustificatur, hoc est, per misericordiam propter Christum placemus Deo: Sed hanc misericordiam fide apprehendimus, sive agnoscimus, & nobis accommodamus. Nam fides etiam si assentiar esse qualitates, tamen ut reliqua affectuum nomina sunt relativa: ut amor se relativè habet ad id, quod amamus: Metus ad obiectum, quod formidatur. Ita fiducia ad suum obiectum, quo nititur. Haec dialectica nota sunt etiam pueris, Et fide sumus iusti. Fides est opus. Ergo operibus sumus iusti. Ad maiorem responderi debet, quā rectè intellecta, poterit explicari & dilui argumentum. Fide sumus iusti; non quia fides est opus, aut qualitas, aut virtus in nobis: Sed quatenus apprehendit misericordiam, & nititur Christo. Et ut res fiat planior, transformanda est oratio in correlativam. Fide sumus iusti, id est, per misericordiam propter Christum sumus iusti: Sed tamen fide statuendum est illam misericordiam ad nos pertinere. Minor est vera: Fides est opus, sc. ut relique virtutes, dilectio, patientia, castitas. Et ut aliae virtutes sunt imperfectæ, ita & fides est imbecillis. Quare non sumus iusti propter ipsius virtutis dignitatem: sed quia misericordiam apprehendit. Necesse est enim aliquid esse, ut ita dicam, instrumentum, quo apprehendatur misericordia Christi. Necesse est intueri Christum, & statuere, quod nobis ignoscat. Respondetur ergo ad minorem: Fides est opus, sed non sumus iusti propter ipsius operis dignitatem, sed quia apprehendit misericordiam. Ideo non potest sequi: nos propter opera iustos esse. Potest & hoc eruditè dici: plus esse in conclusione quam in præmissis. Nam conclusio vult hominem propter opera iustum esse: id non sequitur ex his præmissis. His adde, quæ paulò ante ex locis communibus, & examine descripsi.

Bertius.

Zanchius

Zanchius verò multo clarius. Non ignoro Mosen & Paulum de fide Abrahæ, quod hac fuerit illi imputata ad iustitiam, locutos fuisse, cum aperte Apostolus ab Abrahæ exemplo generalē doctrinam colligens; subdat hæc verba. Ei verò qui non operatur, sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur FIDES eius ad iustitiam, Hoc est, ideo apud Deum pro iusto habetur, quia credit in eum, qui iustificat impium. Quo loco luculentissimè a vera nostri iustificatio-
ne excluditur opera nostra, & soli fidei tam quoad finem, quam quoad initium, illa tota penitus asscribitur.

Lubbertus.

Sed Zanchius non dicit Deum habere fidem pro perfe-
cta legis impletione: Neque dicit fidem propriè acceptam
esse illam iustitiam, qua nos coram Deo iustificamur. Tan-
tum dicit fidem credenti imputari ad iustitiā. Idem Scriptu-
ra dicit; id inque nos dicimus. Verum cum dicit, fidem
imputari credenti ad iustitiam, docet fidem impropriè su-
mi. De attributis lib. 4. cap. 2. qu. 2. Gratiam Dei sem-
per opponit omnibus nostris operibus, quæcumque a nobis etiam per
Spiritum Sanctum fieri possunt, ita ut opera cohærere cum gratia
non possint. Sicut ait, Si ex gratia, non iam ex operibus: alio-
quin gratia iam non esset gratia. Nominis autem operum intel-
ligit Apostolus non solum externa opera à lege mandata, verum
omnes etiam internas virtutes, & (nota) fidem ipsam, quatenus
opus quoddam est intellectus & voluntatis. Et Thesi 2. in eo-
dem Capite. At inquires, Paulus ait in eodem capite: Fidem
Abrahæ imputatam illi fuisse ad iustitiam. Fidem accipit non
pro opere, sed pro obiecto fidei. Fides enim, qua credimus dicitur
esse nostra iustitia, & ad iustitiam imputari, non sui respectu sed
respectu obiecti, quod apprehendit: nempe Christi veræ & unicæ
nostræ iustitiae. Imò nomen fidei, & verbum credendi aperte do-
cent iustitiam nobis aliunde advenire: & eam in nobis realiter
non esse

non esse : sed tantum eius cognitionem , sensum & effecta . Opus enim fidei est , ea , que extra nos sunt , apprehendere , & perinde ac si iam ea possideremus de ijs , quin nostra sunt , no dubitare , sicut docetur ad Hebreos . Quae enim absentia sunt , & tantum in spe , ea quasi ita subsistentia , & presentia representat , & que non videntur , ea quasi sub oculos ponit fides . Hec igitur vel unica locutio per fidem , seu fide nos insticari , satis esse deberet , ad evincendum nos non insticari opere , aut virtute aliqua in nobis existente . Eoq ; nec ipsa fides ut virtus & opus est : sed re , que extra nos posita est , favore sc . Dei , & iustitia Christi . Idem in confessione de iustificatione . cap . 6 . Cum dicimus huminem fide aut per fidem iustificari , minimè intelligimus fidei virtutē id esse , quo tanquam forma (ut loquuntur) & vera iustitia iustificemur : aut id propter quod remissionem peccatorum , & iustificationem mereamur : aut id quod tanquam prima aliarum virtutum , omniumque bonorum operum causa & fons trahit secum alias virtutes , charitatem , cordis munditiem , internam iustitiam , bona opera , quibus iustificemur : Sed quia cœlū lumen est , quo intuentes in speculum Evangelij , videmus , quales simus in Christo ex gratuita Dei bonitate ac voluntate , & propter merita ipsius Christi : & simul , quia cœlū manus est , quā gratiam hanc Dei & beneficium Christi in Evangelio nobis monstratum & in persona Christi præstatum arripimus atque amplectimur . Et dicimur iustificari fide , id est , remissione peccatorum , iustitiaeque Christi imputatione per fidem apprehensa , ita ut fides pro re credita , seu fide apprehensa accipiatur : quemadmodum & de Abraham legimus : Credidit Abraham Deo , & imputatum ei fuit ad iustitiam , nimis id , quod credidit de semine sibi promisso , id est , de Christo : is enim iustitia est omnium electorum verè credentium , filiorumque (ut Scriptura loquitur) promissionis . Idem in epist . ad Ephes . cap . 2 . Quomodo igitur sola Dei gratia ; si etiam per fidem suam servati fuerunt Ephesij ? Ac proinde quomodo eorum salus gratuita fuit omnino mode ? Resp . Fides hic non consideratur ut opus quoddam

quoddam nostrum a Deo in nobis excitatum; sed ut instrumentum, quo recipimus, & amplectimur salutem ac gratiam. Est autem necesse ut accipias salutem & gratiam si servari velis. Quomodo vero recipitur? per fidem, seu manum fidei. Inde fit ut licet gratia & salus detur gratis & citra opera nostra, recipi tamen non possit, nisi fidei manu eam apprehendas. Non igitur fides iustificat propriè: aut servat vel in totum, vel ex parte: sed tantum salutem & iustitiam recipit. Et ceterus dicitur servare, quatenus salutem recipit. Itaque instrumentum est salutem recipiens, non autem promerens. Solet tamen dici servare, & iustificare respondebti obiecti, id est, Christi apprehensi. Hactenus Zanchius.

Bertius.

Pezelius. Abraham, qui erat in medijs pavoribus, & summa animi perturbatione: audivit hanc vocem: Noli timere, Ego sum protector tuus, & merces tua magna valde. Sic erexit se, & sensit Deum sibi propitium esse, non quia ipse meritus esset, sed quia Dei promissionem veram esse iudicaret. Hæc igitur fides imputatur ei pro iustitia, hoc est, quia assentitur promissione & accipit oblatam reconciliationem, iam vere iustus est, & acceptus Deo, non propter dignitatem suam, sed quia gratuitam Dei promissionem accipit.

Lubbertus.

Sed Pezelius non dicit Deum habere fidem pro perfecta legis impletione: neque docet fidem nostram propriè sic dictam esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur: sed ubique docet fidem esse instrumentum recipiendæ iustitiae Christi. Ad examen Phil. fol. 598. Rectè docet Philippus prius existere oportere dolores conscientiae seu contritionem, id est, pavores in corde agnoscente sua peccata, & statuente Deum irasci peccatis, & tamen in his pavoribus erigendam esse conscientiam fidei, quâ cor statuat remitti nobis peccata, & nos acceptos esse Deo gratis propter Christum, cuius iustitia imputatur credentibus, cum vera fiducia eam apprehendimus. Et fol. 599. Hac fide accipit remissionem peccatorum, atque ita iustus est

stus est coram Deo imputata ei iustitia, seu obedientia illius venientia victimae, quam Scriptura dicit ab origine mundi occisam esse, propter decretum Dei, patet factum in promissione Evangelij, & adumbratum in typis sacrificiorum, & quia merito huius victimae participes sunt omnes credentes ab Adam usque ad finem mundi.
Et fol. 604. Respectu Dei instrumentum seu medium, quo nobis offertur iustificatio & promissio Evangelij, & legitimus usus sacramentorum. Ideo enim Evangelium vocatur verbum reconciliationis: & Ioannes dicitur praedicasse baptismum resipiscentiae in remissionem peccatorum. Nostri vero respectu organum seu medium est fides, quam sola accipitur remissio peccatorum: & Christum ipsum, atque omnia eius beneficia nobis applicamus. Hucusque Pezelius.

Bertius.

Multa alia in hanc formam occurunt passim apud meliores Theologos: Bucerum, Calvinum, Bezanum, Junium.

Lubbertus.

Etiamsi tale quid apud hos occurrat, tamen non poteris vel unum clarum & perspicuum locum ex his autoribus adducere, qui doceat, Deum habere fidem pro perfecta legis impletione: aut qui dicat, fidem propriè sic dictam esse illam iustitiam, quam coram Deo iustificamur. Experire omnes tuas vires, & vide, an vel unum, unum, unum inquam locum, qui hoc claris & perspicuis verbis doceat, adducere possis. Sed quid tu adduxeris? Diserte & perspicue docent hi doctores fidem accipi in proprio, cum nobis ad iustitiam imputari dicuntur. Hic ita esse paucis quibusdam locis monstrabimus.

Buzerus in Matth. cap. 8. Meritum, quo salvamur, omne Christi est: eius enim redemptio est: ipse reconciliator: eius neceſſe fuit sanguis ut interveniret. An nobis nihil nisi peccatum est, quo omnes gloria Dei, vera sc. pietate caremus. Eoque quantum ad nos attinet, omnino gratis per solam gratiam Dei iustificamur, sed per fidem, dum sc. Deus nos sua gratia, & Christi sui merito atque satisfactione donat nobis hanc de sua. Ergo nos bonitate persuasionem, & fiduciam indubitatem, quacertis sumus, quod peccata ille nobis condonare, iustos reddere velit. Ex qua etiam persuasione, hoc est, fide, vera ac solida iustitia continuo sequitur.

Calvinus in ad Rom. 3.21. Ut ergo iustificemur, causa efficiens

siciens est misericordia Dei. Christus materia. Verbum cum fide instrumentum. Quare fides iustificare dicitur, quia instrumentum est recipiendi Christi, in quo nobis communicatur iustitia. Idem in ad Gal. 3. 6. Cum fidei tribuimus hominis iustificationem; non de causa principali disputamus: sed tantum notamus modum, quo perveniuunt homines ad veram iustitiam. Iustitia enim hæc est merum Dei donum, non qualitas, quæ in hominibus hæret: sed fide tantum possidetur, neque id merito fidei: Ut sit quasi debita merces: sed quia fide recipimus, quod Deus utrè donat. Proinde omnes istæ locutiones per æquè valent: Iustificari nos Dei gratia: Christum esse iustitiam nostram: Dei misericordiam causam esse nostræ iustitiae: Iustitiam morte & resurrectione Christi nobis acquisitam, nobis iustitiam conferri per Evangelium: Nos fide consequi iustitiam. Idem in 1. Ioan. 5. 5. Fidei nomine viuam Christi apprehensionem intelligit, quæ vim eius & officium ad nos accommodat: Idem in 15. Genes. Id præcipue tenendum est, fidem aliunde iustitiam mutuari, quâ apud nos destituimur, alioqui perperam opponeret Paulus operibus fidem, ubi de obtinenda iustitia agitur. Idem Calvinus in explicatione errorum Serveti hanc opinionem ex professo destruit, fol 903. Iстic vide.

Beza in ad Rom. 3. 22. Hoc addendum fuit ne quis existimat, fidem illud esse, quod nos iustificaret, cum sit tantum instrumentum, quo Christum iustitiam nostram apprehendimus. Idem in ad Rom. 4. 2. Quasi fides illud sit, quod nos iustificat, ac non potius instrumentum duntaxat, & quidem gratis nobis datum, quo tanquam manu quapiam Christum iustitiam nostram apprehendimus. Idem in ad Rom. 9. 30. Nec propriè servat fides, sicut propriè damnat incredulitas: sed in eum respicit, qui fit nobis iustitia, fide gratis data, gratis etiam apprehensus.

Iunius etiam in 11. cap. ad Hebreos comm. 1. Fidem describit Apostolus duabus proprietatibus. Una proprietas est
Iij fidei,

fidei, cum eorum, quæ sperantur, substantia appellatur: Altera, cum argumentum dicitur earum rerum, quæ non videntur. Etsi autem hæc duo attributa fidei propria sunt illius in hoc argumento: quia hic agitur de ijs rebus, quæ rationem & nature lucem omnino transcendunt. Tamen utcunque prædicationes ha accipientur, necesse est figuratas dici: quia de fide instrumentaliter non autem propriè & essentialiter, ut ita loquamur, intelligendæ sunt. Et ea prædicationes si instrumentaliter, sive metonymicè accipientur, videtur locus commode explicari posse. Nam qua ratione Evangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, eadem ratione fides est substantia earum rerum, quæ sperantur, & indicium earum rerum, quæ non videntur. Est autem illud potentia Dei instrumentaliter, tanquam si dixeris instrumentum potentie Dei, quo videlicet Deus utitur ad salutem credentium. Non secus hoc loco fides est substantia eorum, quæ sperantur instrumentaliter, sive instrumentum accipiens & continens substantiam eorum, quæ sperantur, & ea percipiens in Domino. Similiterque instrumentum est rerum, quæ non videntur, hoc est, certissimum instrumentum, quo arguere possumus ea ipsa, quæ in sensum cadere non possunt, non eo minus esse, licet oculis nostris minimè videantur. Denique ut Metonymiam hanc, quam evidentissimo possimus simili, exponamus. Fides est tanquam manus aut tanquam loculus apprehendens thesaurum gratiæ, quam Deus nobis exhibet in Christo Iesu.

Si hæc dicta, quæ ex doctoribus a te allegatis descripsi, diligenter expendes, indicabit tibi tua conscientia, te hic vel ex inscitia impeglisse, & horum scripta nunquam legisse: aut ex malitia hanc sententiam illis per calumniam attribuisse, ut imperitos atque incautos falleres, illisque persuaderes, summos illos viros, Lutherum, Melanchthonem, Zanchiū, Pezelium, Bucerū, Calvinum, Bezan & Iunium approbasse & fovisse Serveti & Socini furores, quos vos callidè & occultè in Ecclesiam introducere conamini. Rectius dixeritis vos spretis doctoribus nostris hæc a Serveto & Socino didicisse. Vos enim dicitis Deum habere fidem pro perfecta legis iustitia. Sed hoc ipsum docet Socinus de Christo Servatore fol. 335. Cum fides nostra nebis ad iustitiam

iustitiam imputatur; sensus est, fidem nostram pro iustitia haberi. Et fol. 333. *'Deo visum est fidem nostram nobis iustitiae loco ducere.* Quod item dicitis fidem esse illam iustitiam, quâ coram Deo iustificamur, ex ijsdem fontibus hausistis. Servetus lib 2, de Lege & Evangelio: ut testatur Calvinus explicat. errorum Serveti pag. 903. lin. 33. scribit *Abraham fuisse iustum propter unum fidei actum.* Socinus de Christo Servatore fol. 386. *Fides in Christum nos iustos coram Deo constituit.* Et fol. 388. *Deo fidere semper hominem reddit iustum.* Et fol. 398. *Fides per se nos iustificat.* Dices fortasse vos non dicere, fidem per se nos iustificare. Quid tum? Etsi enim hac phrasî fortasse non utimini, tamen hoc ipsum ex veltra sententia necessario sequitur. Si enim fides propriè dicta, est illa iustitia, qua coram Deo iustificamur, tum fides nos per se iustificat. Argumentum tale

Quod est nostra iustitia, quâ coram Deo iustificamur, hoc nos per se iustificat.

Fides nostra propriè sic dicta, est nostra iustitia, quâ coram Deo iustificamur.

Ergo fides nostra nos per se iustificat.

Denique quod dicitis fidem non ex sua natura, sed ex gratuita Dei acceptilatione habere vim iustificandi, ab ijsdem præceptoribus didicistis. Servetus de Lege, & Evangelio lib. 2. ut est apud Calvinum explicatione errorum Serveti fol. 903. Secundum naturam rei hoc non debebatur fidei Abraham, nec nostra, sed ex gratia id ibi factum est. Socinus de Christo Servatore fol 400. *Fides in Christum qua iustificamur, nec perpetuam, nec absolutissimam præceptorum Dei observationem ipsa per se continet, nec propria vi iustificat: sed propter Dei clementiam, quæ eiusmodi opus facientibus, quod ob eā rem Dei opus a Christo appellatum fuit, iustitiam, quantumvis antea iniustis imputare dignatus est.* Hic appello omnes Pastores Hollandiæ, ut his recte consideratis iudicent, an non callidè & occultè conemini Serveti, & Socini blasphemias in Ecclesiam Hollandicam introducere.

Bertius.

Multa etiam pro concione atque alibi nostris excidunt istis similia, quod signum est taciti assensus, animique verum tacita suffragatione agnoscantis.

Lubbertus

I iij

Non

Non dubito quin sint aliqui Pastores apud vos, qui hos errores a vobis hauserint: Quis igitur miretur esse apud vos, qui illos pro concione alijs venditare satagant. Num possunt aliud dicere, quam a vobis didicerunt? Et cum hoc istuc fieri iactitas, das intelligere recte facere fidos & orthodoxos Pastores, quod tanto desiderio, tantoque labore Synodus flagitant, & poscunt: ut huic malo remedium afferre polsint.

Bertius,

Sed videbitur tibi forte ex ipsis sequi: fidei esse aliquod meritum, & aliquam eius dignitatem, ut statuunt Pontificij, & proinde habere hominem, quo apud Deum glorietur. In quem tamen scopulum ne impingamus, cautione Apostolica admonemur: Sed non est ullum in hac parte periculum. Nam principio, fidem dat ipse Deus, augetque pro beneplacito suo, & coronat. Præterea, meritum & dignitas, & gloriatio sunt legis; at fides est opus Evangelij. Postremum, gratitudo Dei acceptilatio, meritum humanum excludit, omnemque ostentationem, ut recte cum Apostolo dicere liceat: exclusa est omnis gloriatio: per quam legem operum nequaquam, immo per legem fidei: Nam si per legem esset iustitia, haberet utique homo, quo se efficeret, cum vero iustificantur gratis id, qui credunt in nomen Iesu: sequitur meritum nullum esse, nisi Christi. Gloriationem nullam nisi in Deo: dignitatem nullam nisi in eo, quod nos Deus gratis ex misericordia sua in Christo dignos habet

Lubberus.

Scriptura dicit: hominem gloriari posse; si per opera iustificetur, Rom. 4. 2. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habebet quod glorietur: Proinde si homo per suam fidem, tanquam per suum opus iustificatur, habet quod glorietur. Sed hoc missio, pronuncio hanc esse veram causam, quare dicamus vos Serveti, & Socini errores in Ecclesiam introducere velle. Etsi enim Papistæ doceant, nos per fidem propriæ dictam iustificari: tamen non docent fidem esse totam nostram iustitiam: tantum docent fidem esse initium nostræ iustificationis. Diserte enim docent, fide inchoari nostram iustitiam, & eandem charitate consummari. Servetus vero & Socinus docent fidem esse totam nostram iustitiam, ut ante ostensum est, & meritum reiiciunt. Cum igitur vos dicatis nos fide propriæ sic dicta iustificari: & contra Papistas negetis fidem esse tantum initium nostræ iustificationis, addatisque ex Serveto & Socino illam esse perfectam legis impletionem,

h.e.cſie

s a
c i
o o
z a
a r

n, r e m q; &
z e f z s i a
t, : n - e
- - - - -
M a
h. e. esse totam & perfectam iustitiam, qua coram Deo iustificamur:
Cum denique contra Papistas negetis meritum fidei, & cum Serveto,
Socinoque statuatis, illam ex Dei dignatione iustificare: Quilibet
videt, vos proprius ad Servetum & Socinum accedere, quam ad Papisti-
tas, & ob eam causam rectius dici posse, vos esse Serveti & Socini dis-
cipulos, quam Papistarum.

Bertius.

Dices ineptum videri nos habitu, siue qualitate nobis inhæren-
te iustificari & servari.

Lubbertus.

Certè videtur hoc nobis ineptum. Disertè enim inquit Spiritus
Sanctus per Apostolum ad Phil. 3.9. *Vt inveniar in eo non habens me-
am iustitiam, sed qua est Christi per fidem.* At vero fides, hoc est, qua-
litas mihi inhærens est mea fides item mihi inhærens est mea, ut antè
ostensus est. Argumentum tale.

*Qui non iustificatur per suam iustitiam, ille non iustificatur
per fidem suam tamquam per opus suum, seu, per qualita-
tem sibi inhærentem.*

Apostolus non iustificatur per suam iustitiam.

E. *Non iustificatur per fidem tanquam per opus suum, siue
per qualitatem sibi inhærentem.*

Mecum sentit Ioannes Calvinus Antidoto Concilij Tridentini
fess. 6. fol. 389. *Falsum (inquies) esse contendō nullam iustitiae partem
in qualitate sitam esse, vel habitu, qui in nobis resideret, sed gratuita acceptione
(fortasse legendum acceptance) nos esse iustos: Nam cum docet e Apo-
stolus propter unius obedientiam iustos constitui multos, satis ostendit nos ali-
unde mutuari iustitiam, cuius in nobis indigemus.* Deinde idem Apo-
stolus dicit se cupere, *ut inveniatur habens eam sc. iustitiam: qua est
Christi.* Atque hoc est quod idem Apostolus scribit Rom. 5.19. *Per
unius obedientiam iusti constituntur multi.* Et Rom. 3.24. *Iustificamur
autem gratis, id est, eius gratia per redēctionem factam in Christo Iesu.*
Verum

*Qui iustificatur iustitia Christi, illi non iustificantur qualita-
te sibi iuharente.*

Omnes autem salvandi iustificantur iustitia Christi.

E. *Non iustificantur qualitate sibi inhærente.*

Major

Maior tibi concedenda est, nisi velis eò absurditatis prolabi, ut diccas nos duabus perfectis iustitijs, ijsque in diversis subiectis inhærentibus; una sc. Christi; altera nostra iustificari.

Bertius.

Quid? ineptumne etiam videbitur, si id dicat Deus? At negas forte dicere, Nullam enim, inquires, aliam iustitiam agnoscit quam Christi, quæ per applicationem nostra fit. Quid ergo sibi illa volunt, quæ supra a nobis allata fuit? quid istud? Crede duntaxat, & servaberis? enimverò negari non potest, quin istis verbis qualitas nobis imperetur. Quid autem ista? *Videns Christus eorum fidem, dixit, confide fili, remissa sunt tibi peccata tua,* Matth. 9.2. *Fiat vobis secundum fidem vestram.* Matth. 9.29. *Per fidem in nomen Christi hunc, quem confieris, ac nos tis, confirmavit nomen Christi.* Fides inquam per Christum dedit huic integritatem istam coram omnibus vobis. Acto. 3. 16. *Per fidem Christi habemus aditum ad Deum,* Ephes. 3.12.

Lubbertus.

Nusquam Scriptura dicit. *Fidem haberiri a Deo pro tota, & perfecta legis impletione.* Neque usquam dicit nos habitu nobis inhærente iustificari. Neque usquam dicit, *Fidem propriè sic dictam esse illam iustitiam, qua coram Deo iustificamur.* Quin Scriptura nullam aliam iustitiam (qua scilicet nos iustificemur) agnoscit, quam illam, quam nobis filius Dei suo sacrificio, siue sua morte acquisivit. Act. 4. 12. *Non est in alio quopiam salus, nec est aliud nomen sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos servari.* Rom. 5. 19. *Per unius obedientiam iusti constituentur multi.* Rom. 3.24. *Iustificamur gratis, eius gratia per redemtionem factam in Christo Iesu.* Rom. 5. 19. *Iustificati ipsius sanguine.* Et vers. 10. *Reconciliatus sumus Deo per mortem filii eius.* 1. Ioa. 1.7 *Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate.* Hæc obedientia, siue mors, siue sanguis Christi, siue redemptio per Christum facta (nam hæc omnia pro eodem accipio) est illa iustitia, qua coram Deo iustificamur. Tu hoc concedis; sed addis etiam aliam iustitiam, eamq; nostram, nempe fidem. Et dicas hanc haberiri a Deo pro perfecta legis impletione, & esse illam iustitiam, quâ coram Deo iustificamur. Sed si hoc verum est, tum sunt duæ perfectæ iustitiae, eæque in diversis subiectis in hærentes, una scil. in Christo, altera in nobis, quibus nos coram Deo iustificemur. Verum ego paulò ante docui omnes salvandos, una eadēque iustitia iustificari. Evidem Apostolus pronuntiat multos unius obedientia iustos constitui. Idem docet omnes

Omnes salvandos iustificari per redemtionem factam in Christo Iesu.
Quin docet unica oblatione consecrari in perpetuum eos, qui san-
tificantur. Explica quæso quomodo hæc duo cohæreant

Omnis salvandi iustificantur unâ & eâdem iustitiâ.

*Omnis salvandi non iustificantur unâ eâdemque iustitiâ, sed
duabus, iisque diversissimis iustitijs.*

Denique nostri infantes, fide propriè sic dicta iustificari non pos-
sunt: nondum enim sunt fidei capaces: aut igitur tibi dicendū erit,
omnes salvandos eâdem iustitia iustificari: aut nostros infantes pror-
sus non iustificari: aut denique hæc nova iustitia a Serveto primum
excogitata, & a Socino educata, est tibi prorsus repudianda. Sed
iam cupio abs te discere, quænam præcedat: Illane iustitia Christi,
an nostra? an utraque nobis simul imputatur. Dum in hoc explican-
do laboras, perpende an non alterutra sit supervacua. Christi enim
iustitia aut est perfecta aut imperfecta. Si imperfecta, vana est Scri-
ptura. Hæc enim docet Heb. 10. 14. *Unica oblatione consecrantur in
perpetuum omnes qui sanctificantur.* Et 1. Ioan. 1. 7. *Sanguis Iesu Christi
mandat nos ab omni iniquitate.* Sin verò est perfecta, hæc vestra al-
tera iustitia est supervacua. Et vice versa. Si fides nostra propriè sic
dicta est perfecta iustitia nostra, & nos illa perfecte iustificamur, tum
iustitia Christi est prorsus supervacua. Sed nolo hoc nunc ulterius
persequi, paulò enim post ex vestra doctrina ostendam vobis eò tan-
dem necessario deveniendum esse: ut iustitia in Christo cum Serveto,
Socino, Ostorodo prorsus excludatis. Nunc tantum dico de no-
stri apud Deum iustificatione, esse doctrinam fidei: Fidem autem
solo Dei verbo nisi, non humanis rationibus. Lege igitur nobis in
Scriptura, quod dupli iustitia, una Christi, altera nostra perfectè iu-
stificamur. Sed lege in claris & perspicuis Scripturis, quæ non in
hunc & illum modum explicari possunt. Fides enim nostra, ut nunc
dixi, ntitur claro et perspicuo Dei verbo. Dices scripium esse. *Gre-
denti in eum qui iustificat impium fides imputatur ad iustitiam.* Sed hæc
eadem dicit, *Nos unius obedientia iustios constitutus, hoc est, unius Iesu*
Christi obedientia nobis ad perfectam iustitiam imputari: Hæc in-
quam duo leguntur in Scriptura. Videndum igitur est eodemne
an diverso modo intelligi debeant. Quod ut fiat sic procedo.

K

Quod

*Quo & nobis imputatur a Deo ad iustitiam, illo iustificamur.
Sed fides nostra, & obedientia Christi imputatur nobis ad
iustitiam.*

*E. Fides nostra & obedientia Christi sunt illa, quibus co-
ram Deo iustificamur.*

Hancenus inter nos convenit. Sed obedientia Christi est illud quo iustificamur: *Per illam enim iusti constituimur apud Deum Rom. 5.19.* Obtinet igitur locum causæ materialis in nostri iustificatione. Sed fides non est illud, quo proprie iustificamur: neque per illam proprie sic dictam iusti constituimur; ac proinde non obtinet locum causæ materialis. Quid igitur? pertinet ad causam efficiem-tem. Obtinet enim locum causæ instrumentalis. Est enim instrumentum iustitiae Christi accipiendæ. Iam vides illud, per quod proprie iusti constituimur apud Deum: et hoc, per quod non proprie, sed instrumentaliter tantum iusti constituimur apud Deum, non habere se uno, eodemque modo in nostri iustificatione. Proinde cum dicimus homo iustificatur obedientia Christi, est propria locutio: Cum vero dicitur. Fides imputatur credenti ad iustitiam, est im- propria locutio. Denique, obedientiam Christi nos Dei iustitiae, & iudicio opponimus. Est enim omnibus numeris absoluta & perfe-cta. Sed fidem nostram Dei iustitiae & iudicio opponere non possumus. Est enim imperfecta & manca. Ratio est, quia illa est imperf-ecta, & rigorem iustitiae divini iudicij sustinere potest. Hæc est imperf-ecta, & rigorem Iudicij, iustitiaeque divinæ sustinere nequit. Præ-terea tu ipse dicis nos iustificari fide, quatenus fide accipitur iustitia Christi. Alio loco dicis nos iustificari fide instrumentaliter: Sed hoc modo non iustificamur obedientia Christi. Hæc enim non est instrumentum, quo Christi iustitiam recipimus, sed est ipsa iustitia, quam fide tanquam instrumento recipimus. Manifestum igitur est, nos non eodem modo iustificari iustitia Christi, & fide nobis inhærente.

Vt ut sit, in confessio est, nos fide tanquam instrumento iustificari. Iam verò nemo ignorat, instrumento per metonymiam tribui, quod est instrumentati. Proinde locutiones hæc; *Nos iustificamur fide. Fi-
des imputatur credenti ad iustitiam. Fides te servavit, sunt impropriae. Pro-
prie enim loquendo non fide, sed obedientia Christi, quam fide ap-
prehendimus, iustificamur. Neque si proprie loqui velis, fides nobis
imputatur ad iustitiam, sed iustitia Christi fide apprehensa, imputatur
nobis ad iustitiam.*

Bertius.

Bertius.

Quid quod Apostolus ad Heb. toto capite undecimo hoc unum ex professo docet. Fide apprehendente res a sensibus humanis remotas, patres olim iustitiae testimonium reputasse, hoc est, iustificatos esse. Ob eam inquit testimonio iustitiae fuerunt ornati maiores. Abel per fidem obtulit gratum Deo sacrificium, & per eam testimonio fuit ornatus, quod esset iustus. Enoch per fidem fuit translatus, sed priusquam transferreatur, testimonium obtinuit, quod gratus fuerit Deo. Noe per fidem construxit arcam, & eius qua est ex fide, iustitia factus est heres.

Lubbertus.

Scriptura non dicit illos ob eam sc. fidem testimonio ornatos esse: sed in ea, siue per eam, *entantæ*. Erasmus per eam. Deinde testimonio ornari, non est idem quod iustificari, quocunque tandem modo illam particulam *entantæ* accipias. Potest enim fieri, ut ille, qui iam dudum iustificatus est, propter insigne aliquod factum iustitiae testimonio ornetur. Exemplo est Abraham. Hic enim cum ante multos annos iustificatus fuisset, (fuit enim sine omni controversia iustificatus, cum Deo per fidem auscultaret, & abiret in locum, quem accepturus esset in hereditatem, nesciens quo esset venturus Heb. 11. 8.) Idem ornatus est luculento illo testimonio Gen. 22.16. Per memet ipsum iuravi dixit Iehova, quandoquidem fecisti re hanc quod non pepercenis filio tuo unico. quod, inquam, benedicendo benedicam tibi, & multiplicando multiplicabo semen tuum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Iacob. 2.21. Abraham ille pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, cum obtulisset filium suum, (hoc est) nonne isto facto, tanquam illustri quodam testimonio iustus declaratus est? Hunc in modum hic locus explicari debet. Nam quod ad ipsam iustificationem, qua sc. Abraham a peccatis suis absolutus, & a Deo in gratiam receptus est, attinet, Abrahā iam ante multos annos iustificatus fuerat. Equidem ex eo quod Apostolus scribit Heb. 11. 8. sine errore colligere possumus, eum fuisse iustificatum, cum ex patria sua Deum vocantem sequeretur. Præterea hoc ipsum, quod hoc loco scribit, docet nos fide iustificari instrumentaliter. Nam si ideo iustificamur fide, quod illa res a sensibus nostris remotas, hoc est, divinam promissionem, vel ut apertius dicam, rem promissam videlicet iustitiam Christi apprehendimus, tum fides propriæ sic dicta non est ipsa iustitia, qua co-

K ij ram Deo

nam Deo iustificamur, nisi eo absurditatis prolabi velimus, ut dicamus fidem esse instrumentum recipienda iustitiae (quod toto genere differt a iustitia, quam apprehendit) & esse ipsam iustitiam, isto instrumento apprehensam simul , hoc est , esse in una eademque actione instrumentum & instrumentatum simul . Qui Logices non omnino ignarus est, erubescet, sat scio, in hac doctrinæ luce tam crassam absurditatem defendendam suscipere.

Bertius.

Si ergo fides est qualitas nobis inherens : Hi verò omnes quos commemorat Apostolus iustificati sunt, consequens est eosdem qualitate sibi inherente iustificatos esse.

Lubbertus.

Argumentum tale.

Fides est qualitas inherens.

Patres nostri iustificati sunt fide.

E. Iustificati sunt qualitate inherente.

An non eodem modo dicere possum ?

Fides est ex illorum numero quæ sunt propter Tū.

Patres nostri iustificati sunt fide.

E. Iustificati sunt eo, quod est propter Tū.

Sed mittam hoc: sunt autem quatuor termini. Fides enim in maiore accipitur absolute: in minore relative. Repete illa, quæ paulo ante ex Melanchthoni, Calvinio ad similem stropham refutandam adduxi.

Bertius.

Sed qualitate respiciente promissionem.

Lubbertus.

Hoc est, quod nos dicimus. Si enim iustificati sunt fide, quatenus illa respicit promissiones: tum patres non sunt fide tanquam qualitate absoluta iustificati. Quod enim absolutum est, non habet respectum ad aliud. Quin cum hoc ipsum, quod absolutum est recipit respectum

respectum, desinit esse absolutum, & fit relativum. Fides igitur est in qualitate, tamen simulatque recipit respectum, est in relatione. Et quia illa respiciente ad promissionem gratiæ, hoc est, ad gratiam promissam, justificamur: certum est nos illa ut absoluta qualitate non justificari. Ad hæc, si fide ut respiciente promissionem gratiæ justificamur: tum justificamur fide relativè sumta. Nam fidem justificantem respicere ad promissionem gratiæ, idem est, quod fidem habere respectum ad promissionem gratiæ. Manifestum igitur est fidem relativè accipi, cum illa justificari dicimur. Habere enim respectum ad aliud, sive respicere ad aliud, & esse relativum, a logicis, quod tu ignorare non debes, pro eodem accipiuntur

Bertius.

Neque enim quemquam ita infantem esse puto, ut post tot tamque validas apodeixes dicturus sit fidem hic correlativè (ut loquuntur) significare Christum ipsum, & iustitiam Christi.

Lubbertus.

Quas tu apodeixes jaſtes, præſertim tam validas, ego non video. Tu ipſe ex his, quæ ego ad illas annotavi, æſtimare potes, quot & quam validae illæ ſint. In bonam partem accipio, quod meam infantiam perſtingis. Quoties enim mea cum tuis confero, libentur agnosco infantiam meam. Verum non ego ſolus, ſed ſummi iſti viri, Lutherus, Melanthon. Bucerus, Calvinus, Zanchius, Beza, Hemmingius, Pezelius, Iunius, Martyr, & ut uno verbo dicam, omnes doctores noſtri, unanimi conſenſu docent, fidem in hiſ propositiōnibus

Iuſtificamur fide.

Fides imputatur credenti ad iuſtitiam,

relativè accipi debere. Illos verò omnes tanquam infantes contemnere, poſlet quis, tanquam ſuperbè, & arroganter dictum, reprobare. Sed ego propterea tecum non expofculabo, ſive enim infantes ſimus, ſive non, ſatis nobis eſt, veritatem ſtare pro nobis. Hujus robore, non noſtra facundia freti, intrepide pronuntiamus, fidem in iſtis propositionibus correlativè poni pro iuſtitia Christi. Tu ipſe (tanta eſt viſ veritatis) nobis aſtipularis. Dicis enim, *Nos fide, qua-*
tenuſ illa reſpicit promiſſionem gratiæ, iuſtificari. Nam ſi hoc verum eſt,

ut est verissimum : tum fides non absolutè , pro qualitate nobis in-
hærente , sed relativè pro eo , ad quod refertur , accipitur . Est enim
simpliciter impossibile , ut illud nos justificet absolutè , quod quate-
nus ad aliud respicit , nos justificat . Si quid potes in illa quam tan-
topere jactas apodictica , experire omnes tuas vires , & vide an pos-
sis hunc nodum solvere .

Bertius.

Nam de Christo quidem locis ex epist. ad Hebreos allatis , di-
fertè , nihil .

Lubbertus.

Diserte nihil ? atqui legimus comm. 26. de Mose , *Majores ar-
bitratus divitias probrum Christi , quam Ægyptiorum Thesauros . intue-
batur enim in premij largitionem .* Deinde etiam si non multa disertè
dicantur isto capite de Christo , implicitè tamen toto capite agitur
de Christo . Agitur enim de illis rebus quas non nisi per Christum
percipimus , ut sunt *T'a elpizomena* , vers. 4. *Ei placere per fidem* . vers. 6.
Adventus ad urbem cuius conditor est Deus , vers. 10. *Promissa* , vers. 13.
Patria cœlestis . vers. 16. *Semen vocandum in Isaac* vers. 18. & similia :
Quamquam quod de semine in Isaac vocando scribit , disertè ad
Christum pertinet . Priusquam a cap. 11. ad Heb. decedam , ad-
scribam quod summus vir Hieronymus Zanchius præceptor meus
doctè & eruditè de hac re scripsit lib. 4. de Natura Dei cap. 2. The-
si 2. *Nomen fidei , & verbum credendi apertè docent , iusti-
tiam nobis aliunde advenire . Opus enim fidei est , ea , quæ extra
nos sunt , apprehendere ; & perinde atque si iam ea posſideremus
de ijs , quin nostra sint non dubitare . Sicut docetur ad Heb. 11.1.
Que enim absentia sunt , & tantum in spe , ea quasi iam subsi-
stentia , & præsentia , repræsentat , & quæ non videntur , ea , quæ si
sub oculos ponit fides . Hæc igitur vel unica locutio per fidem , seu
fide nos iustificari , satis esse deberet ad evincendum : nos non iusti-
ficari opere , aut virtute aliqua in nobis existente : eoque nec ipsa
fide , ut virtus & opus est : sed re , quæ extra nos posita est , favore
scilicet Dei , & iustitia Christi .*

Bertius.

Bertius.

Praterea non sunt idem, Christus fide apprehensus, & fides apprehendens Christum. Nam ille est in cœlis, hæc est in nobis. Cum igitur de fide apprehendente loquitur Scriptura, videmus facile, quid nobis intelligendum sit, nisi velimus ipso meridie cœcutire.

Lubbertus.

Fatcor: hæc duo non sunt idem. Sed hinc sequitur, hæc duo non eodem modo justificare credentem. Quid igitur? Iustitia Christi, fide apprehensa, nos propemodum justificat instar formæ. Per hanc enim iustitiam justus est id, quod est, hoc est, per hanc iustitiam est justus. Hæc enim iustitia dat nostri justificationi suum esse. At fides apprehendens hanc iustitiam non justificat nos, instar formæ, sed instrumentaliter tantum. Iam nostri pueri ciunt istam iustitiam, quâ justi constituimur, & instrumentum quo hanc iustitiam recipimus, non justificare eodem modo; sed unum propriè alterum improprie, sive ut in scolis loquimur, unum imputativè, alterum instrumentaliter.

Bertius.

Fides inquam apprehendens Christum est fides, fides inquam, & non Christus, aut iustitia Christi.

Lubbertus.

Hoc scimus, & quo magis hoc urges, eo nostram sententiam magis confirmas. *Fides*, inquis, *non est ipsa Christi iustitia*. Rechè: sed hinc infero: ergo non eodem modo justificamur, fide, & iustitia Christi. Ut enim penicillus non est albedo: & tamen utroque penicillo & albedine paries dealbatur: sed non eodem modo, illo enim instrumentaliter, hac materialiter. Ita fides non est iustitia Christi, & tamen utraque, fide sc. & iustitia Christi homojustificatur: sed non eodem modo. Illa enim instrumentaliter, hac verò pæne materialiter. Si dicas penicillum dealbare parietem, omnes intelligunt hoc per Metonymiam ita dici. Penicillo enim ut instrumento per Metonymiam id tribuitur, quod est materia nempe albedinis. Plane eodem modo: cum homo dicitur fide justificari, tota Ecclesia nostra novit per Metonymiam id tribui fidei, ut instrumento, quod est iustitiae Christi. Ut enim impossibile est penicillum, qui est applicandæ albedinis in-

nis instrumentum esse ipsam albedinem, ita etiam simpliciter impossibile est, fidem, quæ est recipiendæ iustitiae instrumentum, esse ipsam iustitiam.

Bertius.

Postremum quid esset Sophistus, si hoc non esset?

Lubbertus.

Iustitia, quâ nos justificamur, non est *hypostasis* Sperandorum, neque elenchus non apparentium. Sed fides nostra est *hypostasis* Sperandorum, & elenchus non apparentium. E. fides nostra non est ista iustitia, quâ justificamur. Ante ex Apost. docui hanc iustitiam retegi in Evangelio ex fide in fidem. Qui potest autem esse ipsa fides, quod retegitur per fidem. Videris igitur, quâ conscientia hanc doctrinam quæ tam clara est & tam certa, vocaveris Sophisticam. Ut taceam doctores nostros Lutherum, Melanthonem, Calvinum, Bucerum, Oecolampodium, Bullingerum, Simlerum, Martyrem, Zanchium, Besam, Iunium, Vriginum, Pezelium, Hemmingium & alios, qui hanc doctrinam nobis tam perspicue & clarè exposuerunt, ex animo detestatos esse sophisticam: & hoc unicè dedisse operam ut sophisticam ex scholis christianis exterminarent.

Bertius.

Detur obsecro alia similis lequendi formula in rerum natura, in quâ habitui animi tribuatur affectus, vel *pathos* sui objecti; dicaturque postea formula illa vera, esse correlative sumta. Triangulus ille quem in abaco depinxi, habet tres angulos pares duobus rectis. Ergone scientia mea, sive animi mei qualitas rectè dicitur habere tres? Dicetur inquires, sed correlative. Albedo disgragat visum. Ergone visus visum disgragat? imo inquires disgragat, sed correlative.

Lubbertus.

Etiamsi non posset similis loquendi formula dari, num propterea veritas non esset veritas? vel si ego tam essem indotus, ut non possem similem loquendi formulam tibi ostendere, an propterea veritas in periculum veniret? Sane eodem modo clamat Socinus, cum deitatem Iesu Christi oppugnat. Detur, inquiens, simile exemplum in rerum natura, quo finitum & infinitum, æternum, & temporarium tribuitur uni, & eidem hypostasi. Num propterea

Propterea verum non est verum? num, inquam, Iesus Christus propterea non est æternus Deus, Patri coessentialis & coæqualis, & homo in tempore factus, nobis per omnia similis, absque peccato. Quod si Epicuri aliquis de gregre porcus negaret creationem, & diceret: detur in tota rerum natura simile exemplum, quo tanta rerum machina ex nihilo creata est; & ego non possem simile producere, an propterea sequetur mundum non esse a Deo ex nihilo creatum? Planè in eundem modum, si ego similem loquendi formulam producere non possim: an propterea, justitia Christi, & fides, quæ est etiam te confitente hujus justitiae recipienda instrumentum, nos justificant eodem modo? Et quia actus ille, sc. justificare, tribuitur fidei, an propterea quod ego similem loquendi formulam producere non possim, illi tribuitur propriè, & planè eodem modo, quo tribuitur justitia Christi? Evidem actus hic, videlicet, justificare est justitia Christi proprius, & ob eam causam non est justitia cum fide communis. Nisi fatearis, fatendum tibi erit, unum & eundem actum esse sui subjecti proprium, & esse suo subjecto, cum alio subjecto, eoque separato communem. Est enim fides a justitia Christi natura sua seperata. Fides enim subjective est in te: justitia vero Christi non est subjective in te, sed in Christo. Sed accidentia, quæ subjectis differunt, ea te ipsa differunt. Expende ipse, an non sit absurdum dicere: unum & eundem actum esse alicujus subjecti proprium, & non esse illius proprium, sed esse ei cum alio subjecto communem.

Deinde frustra me urges ut tibi simile exemplum producam. Ostende prius in Scriptura scriptum esse. *Fidem justificare*. Cum hoc fecisti, tum me urge, ut simile exemplum producam. Scriptura dicit *nos justificari fide*. Rom. 3. 28. & 5. 1. Eadem docet *hominem justificari per fidem*. Galat. 2. 16. Eadem docet, *Deum justificare Gentes ex fide*. Gal. 3. 8. Nusquam autem dicet, *Fidem justificare hominem*. Tu ipse infra scribis. *Hanc ego causam arbitror, cur nusquam dicat Scriptura fidem iustificare*. More igitur Puerorum facis, cum me urges, ut simile exemplum producam. Scriptura dicit. *Nos fide justificari*. Hujus exemplum dari potest ex Melanthone Prolegom. in Epist. ad Rom. Ut hæc oratio correlativè accipitur, *fuducia thesauri sui, dives est tranquillo animo, in annoœ difficultate, id est, propter & thesaurum suum, dives est tranquillo animo*. Ita cum audis, *fide justificamur*, mox veniat in mentem correlativa per misericordiam propter Christum justi reputamur.

L

Sed

Sed en tibi & aliud exemplum ex Dionysio Areopagita , quod
autō libelli ex Ignatio sumissū videtur . De divinis nominibus ca. 4.
o'emos 'croos 'estaorootai, id est, Amor meus est crucifixus. Cum ta-
men non ipsius amor, sed correlativum amoris , vel quod idem est,
res amata, hoc est, Iesu Christus sit crucifixus. Vides ipse crucifi-
xum esse, tribui affectui animi , nempe amori. Intende ingenium
tuum, & vide an hoc aliter, quam de objecto amoris , vel relativè de
correlativo amoris , h. e. de Iesu Christo , quem Ignatius amabat
explicare possis.

Sed en tibi & aliud exemplum ex Scriptura Rom. 8.24. *Spe ser-
vati sumus.* Servare est actus Iesu Christi, tribuitur autem spei, cum
tamen Iesu Christus non sit spes, sed eius objectum. Vides igitur
habitui animi tribui effectum , vel *pathos* sui objecti. Porro ut spes
salvat, ita est salus nostra : ipsa autem spes nos non salvat , sed eius
objectum Iesu Christus nos salvat. Ergo spes etiam (si propriè lo-
qui velis) non est salus nostra, sed eius objectum Iesu Christus est
salus nostra. Spes igitur propriè non salvat nos : sed per Metony-
miam hoc tribuitur spei quod est eius objecti, ad quod refertur , seu
ad quod respicit , proprium. Porro idem est dicere, fidem justifi-
care instrumentaliter , & correlativè : nam cum dicimus illam justifi-
care instrumentaliter, tum intelligimus non ipsam fidem, sed justifi-
ciam Iesu Christi , cuius applicandæ instrumentum est fides , justifi-
care. Cum verò dicimus illam relativè justificare, tum intelligimus
illam ponī pro suo correlativo, videlicet, pro justitia Christi , quam
fides respicit. Res igitur eodem reddit. Sive enim hoc, sive illo mo-
do explices : Manifestum est illi ut instrumento per metonymiam
tribui, quod est instrumentati, vel tribui illi relativè , quod est cor-
relativi, ad quod respicit, & ad quod refertur proprium. Hujus do-
ctrinæ auctorem tibi do Magnum Vrsinum : qui in Catecheticis
commentarijs de justificatione. Quæstione 6. *Vulgo dicitur , in-
quit, fide iustificamur correlativa, hoc est, eo iustificamur quod est
correlativum fidei , nempe merito Christi ad quod refertur , seu
quod apprehendit fides. Nam fides, & satisfactio Christi habent
se correlativè, ut accipiens, & acceptum. Rectè autem sic loqui-
mur, quia tunc fides de causa formalí iustificationis intelligitur,
& sensus est , meritum Christi iustificat , non fides ; appre-
hensum iustificat, non apprehendens instrumentum. Sed iustificatio
etiam*

etiam sine relatione rectè tribuitur fidei, ut causæ instrumentalī. Fide iustificamur, hoc est, per fidem, ut per medium. Usitatè enim effectus causæ efficientis tribuitur instrumento. At cum dicitur, fides imputata est ei ad iustitiam, & aliae eiusmodi propositiones, necessariò tantum correlativè sunt intelligendæ, quatenus nimis fides est apprehensæ iustitiae instrumentum, & veluti manus, quā iustitia Christi accipitur.

Exemplum de triangulo habente tres æquales duobus rectis, & de albedine visum disgregante, sunt dissimilia; quanquam paulo post de illo nonnihil dicemus.

Bertius.

Pudet istarum inepiarum, quæ sub veritatis titulo hodiè aut heri inventæ sunt. Docuerunt enim nos majores nostri, id quod res est, actum correlatum esse eum, qui respicit objectum, non autem objectum ipsum.

Lubbertus.

Comprime hanc intemperiem. Nos scimus hoc verum esse, & ad nauseam usque inculcamus. Propterea dicimus, actus fidei, videlicet, credere, non esse ipsam iustitiam, sed respicere iustitiam. Hæc enim est objectum, in quod fides respicit; vel est correlativum ad quod fides refertur. Verum si credere est proprius fidei actus: tum iustificare non est propriè eius actus: & si ei tribuatur, hoc fit impropriè, videlicet, per metonymiam. Ratio est, quia nullus habitus animi habet duos actus proprios. Intrepidè igitur pronuncio unum illi tribui propriè, alterum impropriè. Dicam paulò clarius. Duo actus, videlicet, iustificare, & credere tribuuntur fidei. Vni autem habitui, ut fidei, duo actus propriè tribui non possunt. Aut igitur credere, aut iustificare non propriè attribuitur fidei. Sed credere tribuitur ei propriè. Iustificare igitur eidem impropriè tribui necesse est.

Bertius.

Cum ergo nunquam actus objecti tribuatur habitui apprehendenti: fidei autem hoc tribuat Scriptura, ut reputetur in iustitiam, ut saluet, ut ex ea vivamus: sequitur fidem propriè accipiendam esse, pro habitu, sine obedientia illa, quæ præstatur Evangelio, eaque nos propriè, sed tamen gratis iustificari a Deo, & salvari.

Lij

Lubbertus.

Lubbertus.

Nusquam Scriptura dicit fidem justificare; neque dicit, fidem esse illam justitiam, qua coram Deo justificamur; neque dicit Deum habere fidem pro tota legis justitia. Et quia tu contrarium asseveras, ostende locum ubi Scriptura ita loquatur. Sed examinemus hanc tuam ratione iunculam paulò diligentius. *Actus (inquis) objecti non tribuitur habitui. Justificare tribuitur habitui, nempe fidei. Ergo justificare non convenit objecto, hoc est, justitia Christi: Sed propriè convenit fidei.* Si hoc ad formam syllogistam infletere velis, formandum est in hunc modum.

*Quicunque actus tribuitur habitui, ille non est objecti, ad quod habitus, cui actus tribuitur, respicit.
Sed tò iustificare tribuitur habitui, nempe fidei.
Ergo tò iustificare non est objecti, nempe meriti Christi, ad quod fides respicit. Vel quod idem est,
Quod propriè tribuitur fidei, hoc fidei objecto, nempe obedientia, sive iustitia Christi propriè tribui nequit.
Sed tò iustificare propriè tribuitur habitui, nempe fidei.
Ergo tò iustificare objecto fidei, nempe obedientia, sive iustitia Christi propriè tribui nequit.*

Expende hanc tuam ratiunculam diligenter, & judica ipse, quam procul absis a Serveto & Socino. Nos ante respondimus, falsum esse, quod asseris, tò iustificare tribui fidei in Scriptura. Et quia tantopere protervis, non debes ægre ferre, quod te urgeo, ut ostendas, ubinam Scriptura dicat, fides justificat.

Bertius.

Sed verēris, scilicet, ne ulla fidei, hoc est, qualitati nobis in h̄enti causalitas hoc pacto ascribatur. Atqui id facit Scriptura. E- nimverò non decet nos sapientiores esse ipso Deo.

Lubbertus.

Ego verò hoc non vereor, & qui possum hoc vereri, cum dicam, fidem esse instrumentum nostræ coram Deo justificationis? An putas me adeo rudem esse logices, ut nesciam instrumentum ad causam efficientem referri debere?

Bertius.

Bertius.

Audivimus paulò ante ex Apostolo: Patres propter fidem justitiae testimonio ornatos fuisse. Audi nunc quid Syrophœnissa dicat Dominus marci 7.29. Propter hunc sermonem vade, exiit Dæmonum a filia tua. Fuit enim sermo eius, sermo fidei, ut quæ crederet ad se quoque licet gentilem pertinere Christum eiusque beneficia. Iccirco etiam addidit Dominus: Mulier magna est fides tua, fiat tibi facta vis.

Lubbertus.

Ego sanè hoc non audiui. Legimus quidem in Epist. ad Hebreos cap. 11. comm. 2. en tauta, in hac fide testimonium consequuntur sunt senes. Et comm. 4. dicas, per quam testimonium obtinuit, quod est justus. Illud verò propter fidem, quod tu scribis, frustra quæsiveris in hoc toto capite. Quin existimo in tota sacra Scriptura non reperiiri hanc phrasin: Homo iustificatur dià pistin, propter fidem. Deinde est magna differentia inter hæc duo: Homo propter fidem ornatur testimonio: Et homo propter fidem iustificatur. Illud enim posset verum esse, hoc non. Locus Marci 7.29, Propter hunc sermonem evasit Dæmonum: nihil facit ad rem. Non enim quæritur an illud propter hunc sermonem abierit? Sed an nos propter fidem iustificamur. Deinde illud docet Scriptura, dià tuuton ton logon; quod non potes aliter interpretari, quam propter hunc sermonem: hoc non docet Scriptura. Nusquam enim docet nos dià pistin, propter fidem iustificari. Sed ubique docet nos dià pisteoos per fidem iustificari. Iam verò tu ipse non ignoras esse magnam differentiam inter has duas,

*Homo iustificatur dià pisteoos per fidem,
Homo iustificatur dià pistin propter fidem.*

Bertius.

Paulus quoque ad Rom. cap. 4. scribens, postquam verba illa posuisset & explicasset: Credit Abraham Deo, subiicit, quapropter etiam hoc imputatum est ei in iustitiam.

Lubbertus.

Subiicit quidem, sed post magnum intervallum. Neque ex illo capite docere potes, quod Abrahamo iustitia propter fidem, tan
L iiij quam

quam propter aliquod opus imputata sit. Particula enim quapropter notat consequentiam, non consequens. Neque potes ex hoc capite docere, Deum habere fidem pro perfecta legis impletione. Sed neque ex hoc capite docere potes, fidem esse ipsam iustitiam, quā coram Deo justificamur. Sed contrarium ex hoc capite doceri potest. Apostolus enim totus in eo est, ut doceat Abrahamum propter nulla opera: sed per fidem justificatum esse. Comm. 2. Si *Abraham ex operibus justificatus est, habet quod glorieatur, at non apud Deum.* Explica quæsio, quomodo verum esse possit: Abrahamum non esse operibus justificatum. Et, esse aliquo opere, nempe fide justificatum. Nam hæc duo

Abraham non est iustificatus eoperibus.

Abraham est iustificatus eper.

Non bene cohærent. Ego certè illa nullo modo conciliare possum. Eodem cap. scribit Apostolus, comm. 6. *eum hominem esse beatum, cui Deus imputat iustitiam absque operibus.* Ex quo necessario sequitur, iustitiam, quæ nobis imputatur, non constare operibus nostris. Verum si nō constat operibus nostris, tum fides nostra propriè sic dicta, non est illa iustitia, quæ nobis imputatur. Fides enim propriè accepta, est opus nostrum. Quin Apostolus hoc ipso cap. comm. 13. iustitiam, qua justificamur, a fide distinguit. *Promissio (inquiens) cessit Abraham per iustitiam fidei.* Huic simile est illud Rom. 1. 17. *Justitia Dei per illud retegitur ex fide in fidem.* Phil. 3. 9. *at inveniar in eo non habens meam iustitiam, quæ (interpretate Beza) est Christi, per fidem.* Rom. 3. 21. *Nunc autem absque lege iustitia Dei patefacta est, comprobata testimonio legis, & prophetarum, iustitia in qua Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt.* Rom. 10. 6. *Quæ ex fide est iustitia, ita dicit, ne dixeris, &c. & comm. 10. Corde creditur ad iustitiam.* Hebr. 11. 7. *fætus est hæres eius iustitia, quæ ex fide est.* Vide, hæc iustitia, qua justificamur, ex fide est, & est per fidem; & fidei actus ad illam fertur. Manifesta sunt Apostoli verba: *Corde creditur ad iustitiam.* Ergo fides nostra propriè accepta, non est ipsa iustitia, quā nos coram Deo justificamur.

Bertius.

Hisce locis negari non potest, quin causa indicetur.

Lubbertus.

Lubbertus.

Nos jam multis ostendimus fidem esse instrumentalem causam nostræ justificationis. Hoc igitur si in genere loqueris, neque causam nostram lœdit: neque tuam juvat. Si verò ad aliud genus causæ trahas: peto ut sententiam tuam magis explices. Illa intellecta de pleniore responsione cogitabimus.

Bertius.

Cum toties legatur nos justificari *dià pisteo s*, quæ Grammatica vetabit hic causam aliquam intelligere?

Lubbertus.

Nulla: neque qui asserit fidem esse causam instrumentalem, omnino negat illam esse aliquam justificationis causam. Crediderim ego hic aliud latere, videlicet, velle innuere authorum hujus scripti, fidem propriè dictam, esse materiam aut formam nostræ justificationis. Sed quandiu hoc pus non erumpit, non erit necesse, ut nos aliquid abstergamus.

Bertius.

Præterea, cum universalis affectio per illud necessariò constituitur, quo primum adjuncto statim tollitur prædicatum. (i post cap. 5.) efficitur necessariò ponit justificationem positâ fide, quandoquidem ea sublata, tollitur omnino justificatio.

Lubbertus,

Loqueris, opinor, de universalí posterioristico. De hoc enim verum est, quod scribis: Subjecto sublato, tollitur affectio, & posito, ponitur. Sed posterioristicum universale inest omni subjecto per se, & quatenus ipsum, hoc est, inest subjecto per se & cum reduplicacione. Hoc autem est totum in suo subjecto, & extra illud non reperitur: ut habere tres angulos æquales duobus rectis, est universalis affectio trianguli: atque hæc affectio est tota in triangulo, & extra triangulum non reperitur. Hæc est causa, quare posito triangulo ponatur æqualitas trium angularium duobus rectis, & ablato auferatur. Hæc tua thesis est causa, quare statuam vobis (sitamen vobis ipsis constare vultis) necessariò tandem eo deveniendum esse, ut cum Serveto, Socino & Ostorodo meritum siue satisfactionem Christi pro nobis factam omnino tollatis, dicatisque neque Christum nobis justitiam peperisse, neque nos ipsius justitia nobis imputata justificari.

justificari. Nam si justificare est universale *pathos fidei*, ut tu dicis, tum totum justificare est in fide, & extra fidem non reperitur. Hoc ita esse astruxi illo argumento: posita fide, ponitur justificatio: & sublata fide, aufertur justificatio. Socinus fere idem dicit cum inquit: *fides per se iustificat nos.* De Christo Seruatore 398. Nondum dispueto, quain verum sit, quod scribis; sed tantum ostendo, quid inde necessario sequatur. Sic enim colligo:

Vniversalis affectio est tota in suo subiecto, & extra illam non reperitur.

Iustificare est universalis affectio fidei.

Ergo totum iustificare est in fide, & extra illam non reperitur.

Majorem tu ipse, ut ante ostendi, astruxisti. Sed qui sciunt quanta sit vis universalis posterioristici, apud illos non est necesse, ut eam probes. Hi enim illam ut principium demonstrationis libenter admittunt. Minorem tu ipse posuisti. Ergo hoc argumentum ut firmissimum fundamentum totius tuæ disputationis libenter concedis. Certe nihil in eo negare potes, nisi velis ea, quæ ipse posuisti, & approbasti, imò quæ astruxisti, negare. Hinc verò sic progredior,

Quod est totum in fide, & extra fidem non reperitur, hoc non est in iustitia Christi.

Iustificare est totum in fide, & extra fidem non reperitur.

Ergo iustificare non est in iustitia Christi.

Quid contrahis frontem? Vniversale *pathos* tantum est in suo subiecto, & extra suum subiectum non reperitur. Qui hoc negat, est indignus qui inter logicos numeretur. Sed justificare est universale *pathos fidei*, ut tu dicis. Ergo justificare tantum est in fide, & extra fidem non reperitur. Si justificare tantum est in fide, & extra fidem non reperitur; tum justificare non est in iustitia Christi, neque in ea reperitur. Iustitia enim Christi, hoc est, obedientia a Christo pro nobis patri præstata, non est fides nostra.

Tu hæc fortasse non expendisti satis, cum scriberes: *Iustificare esse universalem affectionem fidei.* Credo sanè, sed crede etiam mihi, quod necessario tibi delabendum sit ad furores Seruaci, Sonini & Ostorodi, si in

si in errore perseuerabis. Nam ut illi negant, Christi mortem esse satisfactionem pro peccatis nostris. Ut denique negant illam satisfactionem nobis imputari, & nos illa nobis imputata justificari: ita tibi etiam faciendum est, si tibi constare, & non a te ipso dissentire velis. Quorsum enim iustitia Christi si non habet in se vim justificandi, & si nos non justificat. Sed audi aliud. Quod est fidei universale *p̄athos*, hoc iustitiae Christi universale *p̄athos* non est, nec esse potest. Nam quod nnius subjecti, nempe fidei universale *p̄athos* est, hoc ipsum etiam alterius subjecti universale *p̄athos* esse, est simpliciter impossibile. Sed justificare est universale *p̄athos* fidei, ut tu astruis. Ergo justificare esse etiam universale *p̄athos* alterius subjecti, videlicet iustitiae Christi, est simpliciter impossibile. Quid igitur? Quæris? Ergo iustitia Christi non habet vim justificandi; neque potest nos justificare. Si non habet vim justificandi, & justificare nequit: tum ut mutile & non necessarium commentum obiectandum est.

Hæc sunt Serueti Socini, & Ostorodi deliria. Ego, mi frater, cum tuas literas primum legerem, cohorrescebam. Ponis enim illa in tuis literis, ex quibus impia illa & blasphema Serveti, Socini, & Ostorodi *bdelugmata* necessario sequuntur. Nemo fit repente pessimus: sed per gradus descenditur ad infimam nequitiam. Deinde Satan est astutus & vafer, occultis igitur stratagematis nos oppugnat. Videtur admodum speciosum, aliquod positivum in nobis inveniri, per quod justificemur. Homo enim est natura superbus, & semper ferè in eo est, ut aliquid in se invenire possit, quod eum apud Deum justificet: vel ut apertius dicam, quo ille se apud Deum justificet. Hoc commentum a se inventum ponit juxta meritum Christi. Dum verò in eo astrictuendo laborat, talia adhibet argumenta per quæ meritum Christi destruat, & funditus evertat, & ipse praecipit in exitium ruat. Idem tibi accidit. Primum enim mutuatus es à Serveto, Socino, & Ostorodo aliquod positivum in te, per quod justificeris. Hoc ponis juxta Christi meritum, ut scilicet, per utrumque justificeris. Sed cum illud confirmare contendis, talia ponis fundamenta, per quæ meritum Christi necessario evertitur. Sed audi tertium. Dixisti in thesi: *fidem per gratuitam acceptationem haberi a Deo pro perfecta legis impletione, hoc est, pro perfecta legis iustitia.* Atque hinc infers per eandem gratuitam acceptationem competere fidei vim justificandi: vel quod idem est, fidem per gratuitam

M

Dei ac-

Dei accepilationem justificare. Sed omnia hæc tantum verba sunt,
& a te ipso destruuntur. Socinus eadem pene phrasí incautos fas-
cinat. Scribit enim fol. 400. de Christo Servatore. *Fides in Chri-
stum, quā iustificamur nec perpetuam nec absoluīssimam præceptorum Dei
observationem ipsa per se continet, nec propria vi iustificat: sed propter Dei
clementiam, qui eiusmodi opus facientibus iustitiam, quantumvis antea
injustis imputare dignatus est.* Meritò igitur dubito an ex impruden-
tia ita loquaris: nam in Pelagianicis audio te esse admodum exer-
citatum, & ob eam causam non ignoras, quomodo Pelagius hac
voce *gratia* obusus sit, & quoties orthodoxos has voce deceperit,
Ut autem Pelagius ludit voce *gratia*. Et Socinus ludit voce *clemen-
tia Dei*: ita tu ludis voce *gratuita acceptilatione*. Ut ut sit, tu te ipsum
destruis, & quod ante posuisti, evertis. Universale enim *pathos* vel
est de essentia subjecti, vel ex eius essentia fluit. Sed justificare est uni-
versale *pathos* fidei. Ergo justificare vel est de fidei essentia, vel ex
fidei essentia fluit. Hoc argumentum volens, nolens, mihi conce-
des. Major enim est per se nota, & demonstratur ex ijs, quæ pau-
lò ante scripsi. Minorem ipse astruxisti. Sic igitur progredior.

*Quod ex fidei essentia est, vel ex fidei essentia fluit; hoc non
competit fidei per gratuitam acceptilationem.*

*Sed iustificare vel est de fidei essentia, vel fluit ex fidei es-
sentia.*

*Ergo iustificare non competit fidei per gratuitam acceptila-
tionem.*

Major est per se nota. Quod enim subjecto per gratuitam ac-
ceptilationem competit: hoc illi neque per se neque naturaliter com-
petit: & vice versa: quid subjecto per se & naturaliter competit: hoc
non competit ei per gratuitam acceptilationem. Tuam igitur the-
sin per ea, quæ ipse ponis, funditus evertis. In eundem modum lu-
sit Socinus. Pagina enim 368. dicit, *fidem per se iustificare*. Pagina
verò 400. dicit, *fidem non propria vi iustificare*. Verum si non pro-
pria vi justificat; tum non justificat per se: & vice versa: si justifi-
cat per se, tum propria vi justificat. Addit eodem loco *propter Dei
clementiam esse* quod justificat. Tu dicis id propter *gratuitam Dei ac-
ceptilationem esse*. Sed res eodem redit. Clementia enim Dei, & gra-
tuita Dei acceptilatio vobis idem significant. Porrò ut Socinus
sibi

sibi non constat, ita tu perpetuò fluas, ut ex his, quæ modo dixi, videre est.

Volui ergo hæc crassa Minerva depingere, ut errorem videres, & in viam redires. Tu meam libertatem non solum in bonam partem accipe: sed etiam concilium meum sequere, nisi velis te ipsum præcipitem dare. Quid igitur dicendum est? An justificare non est universale *pathos* fidei? Non est. Infantes enim justificantur in infantia, & tamen fidem in infantia non habent, neque propter defectum ætatis habere possunt. Sed hoc fieri non potest, si justificare est universale *pathos* fidei. Posita enim universalis affectione, ponitur subjectum, & ablata aufertur: ut ante ostensum est: & tu ipse in tuis literis ex Aristotele astruxisti: ut posita æqualitate trium angulorum duobus retis, ponitur triangulus, & ablata aufertur. Sed posita justificatione, non ponitur fides, ut in infantibus regeneratis & justicatis. Quin neque sublata fide, tollitur justitia, ut in futura vita. Iste enim definit fides, & tamen justi non desinent esse justi. Sed quid ego hæc dispergo? Instar delirij fuerit dicere, justificare esse universale *pathos* fidei, cum ne quidem, si propriè loqui velis, eius *pathos* sit: neque quisquam hoc dicere sustinebit, nisi velit dicere, instrumento per quod qualitas subjecto applicatur, inesse eam affectionem, quæ est propria istius qualitatis, quæ per instrumentum subjecto applicatur. Nam hac ratione dealbatio esset *pathos* penicilli, quod tam crassum est, ut non existimem quenquam esse, nisi externis sensibus orbatus sit, qui hoc dicere sustineat. Justificare igitur, quod est justitiae effectum, non potest fidei, quæ justitiae applicandæ instrumentum est, *pathos* esse. Vides, opinor, justificare non solum non universalis fidei affectionem: sed ne quidem affectionem eius esse.

Quod addis posita fide poni justificationem, & ablata auferri ex ijs, quæ jam dicta sunt: non simpliciter verum esse constat. Equidem in futura vita auferitur fides, & tamen justi non desinent esse justi. In hac vita, posita justificatione, non necessariò ponitur fides: ut in infantibus. Hi enim in infantia justificantur, & tamen fide non donantur. Ut manifestum sit posita justificatione, non semper ponni fidem: & ablata fide, non semper auferri justitiam.

Vbique jaegas meras *apodeixes*. Intende igitur omnes nervos tuos, excute omnes libros demonstrationum, & vide an hunc nondum solvere possis.

Bertius.

Denique, nos ipsi, cum vulgo dicimus, fidem esse organum, concedimus nos ei causalitatem aliquam tribuere; saltem instrumentalem, saltem secundariam. Sed nimur aliud est causa meritoria, alia causa, quam Deus gratis in Christo pro causa imputat, inque tabulas accepti refert. Hæc enim ita diluta est ut verè posset dici causa non causa.

Lubbertus.

Fidem esse causam instrumentalem non erat necesse, ut tam operosè scribebas: nos certè illud ultrò confitemur. Tu ipse dicas fidem esse organum, hoc est, instrumentum. Sed cuius rei organum est? an non accipiendæ justitiæ? Verum si fides est instrumentum justitiae accipiendæ, tum non est ipsa justitia per instrumentum accepta. Esse enim unam & eandem rem instrumentum & instrumentatum (sic loquor more logico) simul, est impossibile.

Bertius.

Minusque adeo causalitatis adscribunt fidei, qui credentis obedientiam gratis a Deo acceptari dicunt, quam qui hoc negantes asserunt, per eam, tanquam instrumentum justitiam Christi, quæ per imputationem nostra fiat, apprehendi.

Lubbertus.

Qui potest fieri, ut minus causalitatis tribuas fidei, quam illi, qui dicunt fidem esse instrumentum accipiendæ justitiæ. Num ille qui dicit justificare esse universalem affectionem fidei, non plus causalitatis tribuit fidei, quam ille, qui fidem duntaxat instrumentum esse docet? At ille qui contendit justificare esse universalem affectionem fidei, ille docet fidem per se & sua natura justificare. Triangulus enim per se, & natura sua habet tres angulos æquales duabus rectis. Homo per se & natura sua ridet. Canis per se, & natura sua latrat. Bos per se, & natura sua boat. De similibus est idem judicium: neque ullum contrarium exemplum dari potest. Dicere autem illam rem: quæ per se, & natura sua justificat, non plus habere causalitatis, sc. ad justificandum, quam illam rem, quæ duntaxat instrumentaliter justificat, est se ipsis pueris deridendum prostituere.

Nostram obedientiam a Deo acceptari non negamus, sed ut effectum nostræ justificationis, non ut causam. Ratio est manifesta.

Priusquam

Priusquam enim homo justificatur, est impius. Rom. 4.5. *Qui justificat impium.* Et mortuus in peccatis suis. Ephes. 2.1. *Vivificavit vos cum essetis mortui in effensis & peccatis.* Quam verò obedientiam præstet ille, qui adhuc est impius, & mortuus in peccatis suis. Explicit ille, qui vera doctrina non contentus, novam introducere conatur. Deinde nota est illa maxima ab omnibus ferè patribus approbata. *Bona opera non precedunt justicandum, sed sequuntur justificatum.* Adhac, si per obedientiam, quam nos Evangelio præstamus justificamur: tum justificamur per, sive propter opera nostra. Obedientia enim quam ipsi præstamus est opus nostrum. Sed hoc negat Scriptura Rom. 4.2. Si Abraham ex operibus justificatus est, habet quod glorietur, at non apud Deum. Rom. 4.6. *Beatus homo, cui Deus imputat iustitiam absque operibus.* Ephes. 2.8. *Gratia estis servati per fidem, idque non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus ne quis glorietur.* Tit. 3.5. *Non ex operibus iustis, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos.* Ut taceam illam justificationem, quæ sit per nostrum opus, cum gratuita justificatione consistere non posse. Rom. 11.6. Si per gratiam, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non esset gratia: sicut ex operibus, iam non ex gratia, alioquin opus iam non est opus. Postremò nusquam docet Scriptura, obedientiam illam, quam nos præstamus, esse illam iustitiam, qua nos coram Deo justificamur. Sed claris & perspicuis verbis docet. *Obedientia unius (Christi) multos constitui iustos* Rom. 5.19. hoc est, obedientiam Christi esse illam iustitiam, qua nos coram Deo justificamur.

Bertius.

Instas tamen. Et si fides, inquis credentis, ipsi imputatur ad iustitiam: futurum est, ut quisque fidelis se ipsum saluet. Hic verò ostendendum ad salutem in adultis requiri actum Dei, & actum hominis: ita tamen cum uteque agat, gloria eventus, sive apotelesmatus soli Deo cedat, quo agente agit homo, non agente, non agit neque agere potest.

Lubbertus.

Rectè putas. Si enim operibus justificor, ego memetipsum justifico. Quatenus enim mea opera sunt causa justificationis meæ, eatenus ego etiam sum justificator meus. Proinde si fides mea habetur a Deo pro perfecta legis iustitia, sequitur ut & ego sim perfectus justificator mei ipsius apud Deum. Quod hic ingeris de con-

cursu Dei, & hominis ad unum aetum producendum; facis admidum intempestivè. Ad hunc enim aetum, *iustificationem nostri Deus non admittit solum*: ille enim solus est justificator noster Iesaiæ 43. 25. *Ego, Ego sum, qui deo prævaricationes propter me, & peccatorum tuorum non recordor.* Marci 2. 7. *Quis potest remittere peccata nisi solus Deus?* Matth. 6. 9. *Ut scitis quod authoritatem habet filius hominis remittendi peccata: (tunc dicit paralyticus).* surge, tolle lectum tuum & abi domum. Ezech. 37. 28. *Ego Jehova sanctifico Israel.* Iesaiæ 45. 25. *In Jehova iustificabur & glorificabitur totum semen Israël.* Rom. 8. 30. *Quos vocavit, eos etiam iustificavit.* Et vers. 33. *Deus est qui iustificat.* Nihil igitur restat, quam ut qui se ipsum justificat, etiam semetipsum adoret, & dicat ad te ipsum; *Remitte mihi debita mea.*

Bertius.

Est enim Dei prævenire hominem & anteverttere: eiusdem est cooperari, eiusdem denique coronare. Agit igitur Deus: sed & homo agit, actus nimis a Deo: & ut hominis actione, Dei actio non tollitur: ita nec Dei actione, evertitur officium humanum.

Lubbertus.

Deus non solum prævenit nos, sed vivificat nos, cum essemus mortui in peccatis nostris ut paulò ante ex Apostolo docui. Sumus enim mortui donec a Christo vivificantur. Quid autem faciat homo mortuus, quod posset esse causa, quare a Deo justificetur. Deinde si verum est, quod scribis, hominem agere, sed aetum a Deo, quare non acquiescitis, Calvino & Vrsino, illud mysterium providentiae diuinæ, tam clarè, tam perspicue, & tam dextrè explicantibus? Sed de hoc alias.

Bertius.

Clara sunt ista Christi toties dicta, toties repetita: *Fides tua reseravat.* Clara etiam verba Pauli, 1. Tim. 4. 16. *Attende tibi ipsi & doctrinæ, persiste in istis, id enim si feceris, & te ipsum servabis, & eos qui te audierint.* Neque etiam abscurum est illud Petri: *Eos qui credunt, fidei suæ finem reportare, salutem animarum suarum,* 1. Petri 1. 9. Et notum est B. Pauli *epinikion.* 2. Tim. 4. 7. *Fidem servavi, quod reliquias est, reposita est mihi corona iustitia.* Quid autem ista Ioannis 1. cap. 12? *Qui ipsum receperunt ijs dedit prærogativam hanc ut filii Dei essent.* Quibus vero? ijs, qui credunt in nomen eius. Sed in his quantum causæ est, tantum etiam est efficientia ad salutem. Atqui ostendi-

93

ostendimus tò aition hic esse mæ aition_. Præterea gloria tuu 'apoteles'.
matos soli Deo debet cedere.

Lubbertus.

Cum Christus dicit, *Fides tua te servavit*. Est metonymia. Non enim fides propriè sic dicta, sed Christus, quem fide apprehendit, servavit illam.

Ad locum 1.Tim.4.16. respondeo. Ministrum, qui Evangelium prædicat, servare se ipsum & auditores suos, non propriè, sed instrumentaliter. Prædicatio enim Evangelij est instrumentum, per quod fides in nobis gignitur. Deinde, *Deus posuit in eis sermonem reconciliationis* 2.Cor.5.19. Sed quid hoc ad rem? An quia minister prædicando dicitur & seipsum & alios servare, tu inferes eius fidem propriè sic dictam esse causam & sui justificationis & alterius? An verò dices illius perseverantiam in doctrina esse causam, quare & ipse, & ipsius auditores justificantur? Si hæc est meus tua, tum pastor ecclesiæ non tantum se ipsum suis operibus justificare potest, sed potest etiam suos auditores ijsdem operibus justificare: quo quid absurdius dici possit, non video.

Libenter agnoscimus credentes reportaturos esse finem fidei suæ, hoc est, salutem æternam. Sed quid hoc ad rem? An tibi idem est reportare finem fidei suæ, quod fidem propriè dictam esse perfectam legis impletionem, vel esse illam justitiam, qua coram Deo justificamur?

Æquè libenter agnoscimus repositam esse creditibus coronam justitiae. An tu inde inferes fidem propriè sic dictam esse plenam legis impletionem, aut esse illam justitiam, qua coram Deo justificamur?

Grato etiam animo confitemur, illis, qui Christum recipiunt, hoc est, qui in Christum credunt, dari illam dignitatem ut filij Dei siant, & tamen negamus fidem propriè dictam esse plenam legis impletionem, vel esse illam justitiam, quâ coram Deo justificamur. Vno verbo, nusquam dicit Scriptura, fidem propriè dictam haberi a Deo pro perfecta legis impletione. Neque usquam dicit scriptura fidem propriè dictam esse illam justitiam, qua coram Deo justificamur. Docet autem ubique nos sanguine Christi justificari, nos iustos constitui obedientia Christi, donum justitiae per unum dicitur. id est, injuriæ correctionem in nos redundare. Sanguinem Christi abluere omnia peccata nostra. Sed hæc omnia nihil aliud significant,

ficant, quam nos justitia Christi justificari. Eadem Scriptura docet nos hanc justitiam accipere per fidem: & corde creditur ad justitiam: ut nemo, nisi data opera errare velit, ignorare possit: fidem in his propositionibus accipi impropriè. Quod autem dicit, tantum esse in his, sc. operibus nostris efficientiæ ad salutem, quantum in illis causæ est; quorsum dicat, non video. Este enim fidem causam instrumentalem jam ante docuimus. Si ulterius tendit, non juvat eum, quod scribit. Non enim debet scribere, tantum esse in illis efficientiæ, quantum est causæ. Nam si in illis nil causæ est, tum etiam nihil efficientiæ est in illis. Sed debet clarè & perspicue explicare, quantum causæ sit in operibus nostris ad saluteim, ut hoc expendere, & ad normam verbi Dei examinare possimus.

Quoties ingerit hoc *aition esse mæ aition*, prodit causam suam. Antea enim docuit justificare esse universale *p̄athos* fidei. Sed si hoc verum est, tum fides est per se causa salutis nostræ. Triangulus enim est per se causa æqualitatis trium angulorum duobus rectis. Homo est per se causa risus. Bos est per se causa boatus. Canis est per se causa latratus. De similibus est idem judicium: neque ullum contrarium exemplum produci potest. Causa hujus rei est, quod universale *p̄athos* vel est de essentia subjecti, vel fluit de essentia subjecti, ut ante ostensum est.

Adhæc fides habetur pro perfecta legis impletione, ut vult adversarius. Est item fides secundum eundem adversarium illa ipsa justitia, quā coram Deo justificamur. Num perfecta legis impletio, & illa justitia, quā coram Deo justificamur, est *aition mæ aition* nostræ apud Deum justificationis? Ap̄age has absurditates. Dei judicium est justum, & est secundum veritatem. Non possumus igitur in illo judicio justificari, nisi propter perfectam & omnibus numeris absolutam justitiam. Atque hæc justitia, propter quam nōs apud Deum justificamur est non solum causa; sed sufficiens & perfecta causa nostræ justificationis. Si quæris quænam sit hæc perfecta & omnibus numeris absoluta justitia, propter quam credentes justificantur? Respondeo esse satisfactionem pro nobis præstitam. Hoc passim docet Scriptura. Rom. 5.19. *unius obedientia justi constituentur multi.* Rom. 3.14. *Justificamur gratis, hoc est, eius gratia per redemtionem factam in Christo Iesu.* Matth. 20.28. *Filius homines venit, ut daret animam suam redencionis pretium pro multis.* Rom. 4.24. *Traditus est in mortem propter offensas nostras, & excitatus est propter iustificationem nostram.*

stram. Quod repetit de communi *apotelesmate*, satis est quod ante diximus, Christum ad consortium hujus operis neminem admittere.

Bertius.

Atque hanc ego causam esse arbitror, cur nusquam dicat Scriptura: fidem justificare: sed semper & ubique credentem justificari, & fidem reputari a Deo gratis in justitiam.

Lubbertus.

Quia Scriptura nusquam dicit fidem nos justificare, nos ita loqui non debemus. Causa, quarè Spiritus s. ab ejusmodi vocibus abstineat, est manifesta. Docet ubique obedientiam Christi esse illam justitiam, quà nos coram Deo justificamur. Et passim inculcat justificationem esse actionem Dei, non nostram. Non rectè igitur diceret, fidem nos justificare. Nam si fides non justificaret, tum nos ipsi quadrantibus nos ipsos justificaremus. Deinde s. Scriptura disertè dengat operibus nostris vim justificandi. Qui igitur posset dicere fidem nos justificare? An non, si fides nostra nos justificaret, aliquod opus nostrum haberet vim justificandi, & de facto justificaret nos? Quod scribit Scripturam dicere, fidem a Deo reputari in justitiam, non est verum. Scriptura enim non dicit fidem a Deo reputari in justitiam: sed dicit fidem reputari *credenti* ad justitiam. Inter hæc duo autem est magna differentia. Illa enim phrasis docet fidei aliquid tribui, videlicet, ut habeatur pro perfecta legis impletione: Hæc vero dicit homini aliquid tribui, vñ. ut homo imputata sibi Christi justitia, habeatur justus coram Deo.

Bertius.

Est autem hoc loco prædicanda Dei clementia, ita paternè cum filijs suis agentis, ut quod ipse facit sæpe nobis ascribat. Quis mulierem illam *amorrousan* sanavit? Christus utique ex mera gratia. Sed audi Christum: *fidis* (inquit) tua te servavit. Quis Samari-tano lepram abstergis? idem Christus. Audi tamen iterum eundem Christum: *fides* (inquit) tua te servavit. Quis cæco Hierichunti visum restituit? Christus. Idem tamen Christus: *fides tua* (inquit) te servavit. Certiora hæc sunt, quam ut negari possunt, sanatoria, quam ut debeant. Agamus Christo gratias, & ex fide vicissim hoc ipsi carmen *eucharistikor* reponemus. Verè in *Iehova* Deo nostra salus est *Israel*.

N

Lubbertus.

Ferè in eundum modum ludit Socinus pag. 42 i. *A Deo aliquid fieri dicitur, quod Dei voluntati consentaneum est. Et omnia in circo, quæ iustè sunt facta, Deo tribuuntur. Quæ enim iustè facta sunt, Dei voluntati sunt maxime consentanea.* Hinc illa phrasis apud Hebraeos, quæ etiam in alias linguis derivata est: *Deum tangere cor alicuius, cum significare volunt, aliquem Dei timentem esse, & ea facere, quæ Deus probat.* Paulò ante explicans illud Act. 13. 48. *Crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam, dicit, illud ἄσαν τεταγμένοι erant ordinati non incommodè etiam ita intelligi posse, ac si scriptum esset uph ea tuon ἄσαν τεταγμένοι, id est, illi se ipsis ordinaverant in vitam æternam.*

Hunc in modum videris & tu dogma de justificatione intelligere, vz. Deum nos ita justificare, ut tamen & nos ipsi nos justificemus: atque ita Deum & hominem concurrere ad justificationem efficiendam. Atque hoc apotelesma justificationem dico a duabus causis proficiisci, Deo, vz. & homine. Propter dignitatem tamen & præminentiam id soli Deo tribui debere: licet non a solo Deo, sed a Deo & homine simul proficiatur.

Iam quod attinet ad illud: *fides tua te servavit;* hoc dicto Christus non voluit docere fidem proprie sic dictam esse causam visus restituti. Nam si eius causa est, tum est vel cœla efficiens, vel materia, vel forma, vel finis. Efficiens certè causa non est visus restituti. Nam hujus efficiens causa est solus & unicus Christus. Neque cœcus venit aut venire potuit in societatem hujus actionis. Neque in tota hac actione se aliter habuit, quam merè passivè. Sed neque materia, neque forma, neque finis visus restituti est fides. Neque existimo te adeo tui oblitum esse, ut dicere sustineas; fidem propriè sic dictam esse aut materiam, aut formam, aut finem visus restituti. Quid igitur? An prorsus inter causas restituti visus censi non debet? Non hoc volumus. Quis igitur est verus sensus horum verborum: *fides tua te servavit?* Verus horum verborum sensus est; fidem per metonymiam ponи pro illo, in quem credebat, videlicet Iesu Christo: atque hunc esse illum, qui coecum sanavit, eique visum restituit. De ceteris locis est idem judicium. Hic enim idem Christus liberavit Syrophænissam a sanguinis fluxu, & Samaritanum a Lepra.

Verum ut fides non est causa efficiens sanitatis restitutæ, neque est eius materia, neque forma, neque finis: ita fides propriè sic dicta non est vera causa efficiens, neque materia, neque forma, neque finis

finis justitiae illius per quam coram Deo justificamur. Et ut coecus non venit in societatem istius actionis, quā ipsi visus restitutus est: ita peccator non venit in societatem eius actionis, quā coram Deo justificatur. Sed tota hæc actio, ut etiam illa, est Iesu Christi propria. Deinde ut coecus nihil fecit, quò visum reciperet, sed habet sese in illa actione merè passiuè: ita peccator nihil facit ad justificationem sui, sed habet sē in tota actione merè passive. Nisi hoc ita esse mecum fatearis, fatendum tibi erit peccatorem etiam aliqua ex parte justificare se ipsum, & Christum non esse *energeia*, sed *dunamei* tantum justificatorem nostrum, hoc est, Christum non justificare nos actu & re ipsa suo sanguine, sed sua morte nobis peperisse hanc vim & efficaciam, ut in ipsum credere, & hac nostra fide nos in eis ipsos justificare possimus. Expende benevole Lector ipsius argumenta, & judica, an non summo jure judicare possis, hanc esse illorum sententiam. Sed hoc totum ex *bdelugmæ* Socini est Ostorodi extructum est. Verba Ostorodi hæc sunt in disputatione contra Georgium Tradelij, fol. 250. *Ob ich aber wel vnsere ghorechticheit den verdienste Christi abschlaghe/ nach dem mahle ich sulch ein verdienst nicht bekennen / noch erkennen: So schlaghe ich doch seinen bluedt/ vnde todt nicht abe/ sondern scribe sie ihnen zu / sofern dasselbige Bludt vnd todt die selbighe dingen in uns wircket/ vmb welcher willen uns Gott rechtserdighen wil / nemlich den Glauben.* id est, *Etsi nostri iustificationem merito Christi detraho, (quoniam tale meritum neque agnosco, neque cognosco) tamen non detraho sanguini & morti Christi: sed tribuo illam sanguini & morti Christi, quatenus sanguis & mors Christi efficiunt in nobis eas res, propter quas Deus nos iustificat, nempe fidem.*

Bertius.

Vrges amplius, & si ista evulgentur, inquis, atque dimanent, metuendum est, ne plerique ut apud Pontificios merita operum, sic apud nos fidē jaētent. Vtinam verò id ne nunc quidem fieret. Et tamen in superioribus abundē ostensum est, non esse, quod ob justificationem fidei quisquam in se glorietur, cum justificatio sit actio gratuita clementis Dei.

Lubbertus.

Passim audimus viros doctos dicere autores huius opinionis Papismum non satis exuisse. Quin disertè dicunt, justificationem
N ij ob si-

ob fidem propriè sic dictam , hoc est , ob opus nostrum esse ex reliquijs monachalis *Pharasusmi*. Hoc certum est, Socinum & ante eum Servetum hoc a Papistis mutuatum esse. Verum ne apud illos , qui a Papistis justa de causa secessionem fecerunt , suspecti essent , mutaverunt aliquid in communi papali sententia. Quod ut constet , paucis explicabo.

Papistæ dicunt nos ob fidem propriè sic dictam , hoc est , ob opus nostrum justificari. Hoc Servetus , Socinus , & qui illos sequuntur etiam dicunt. Haec tenus inter illos est consensus. Sed hoc Papistæ tantum intelligunt de prima justificatione : & ob eam causam dicunt fidem esse initum nostræ justificationis : & fide inchoari justificationem nostri , eamque charitate consummari. Hoc rejiciunt Servetus , Socinus , & qui illos sequuntur , & dicunt fidem esse perfectam legis impletionem , & ob eam causam , illos , qui fidem habent , habere perfectam justitiam , & ob hanc unicam fidem justos censerit apud Deum. Non nego auctorem huius scripti , nobiscum & cum Papistis sentire Christum pro nobis satisfecisse : sed quod dolendum est , dum hanc justificationem per fidem propriè sic dictam probat , talia adhibet argumenta , per quæ meritum , & satisfactio Christi prorsus evertitur , ut supra ostensum est.

Qui hæc diligenter expendunt , vident facillimum transitum esse ab hoc novo Samosatenismo ad Papismum. Quod dicit non esse , ut quis ob fidei justificationem glorietur , potest duobus modis accipi , videlicet , ut fides accipiatur propriè pro qualitate inhærente , & accipiatur impropriè pro Christi justitia per fidem apprehensa. Hoc modo nemo potest gloriari ob justificationem fidei. Nam qui in hunc modum per fidem justificatur , ille justificatur ob obedientiam Christi sibi imputatam. Illo autem modo potest gloriari , quicunque per fidem justificatur. Verissimum enim est quod Apostolus scribit Rom. 4. 2. *Si Abraham ex operibus justificatus est , habet quod glorietur.* Ergo qui ex aliquo suo opere justificatur , ille habet quod glorietur. Sed qui ex fide propriè sic dicta justificatur , ille justificatur ex suo opere. Potest igitur summo jure gloriari. Causa huius rei est , quod qui ex suo opere justificatur , ille justificat se ipsum : vel quod idem est , justificatur a se ipso , quod & ille , ad quem hæc scribimus , supra aliquo modo fassus est. Post hæc scribit justificationem esse gratuitam actionem Dei. Sed si est Dei actio , tum omnia illa , quibus supra ostendere voluit , hominem etiam modo quopiam

Quopiam se ipsum justificare, falsa sunt. Ergo addo, justificationem esse solius Dei actionem, & ob eam causam, solum Deum esse justificatorem nostrum, hominem verò nulla ex parte esse sui ipsius justificatorem.

Bertius.

Sed pone esse qui id faciant, ut ad lenocinium sui plerique mortales proni sunt: tunc verò id nobis faciendum erit, quod in eadem causa suo tempore fecit Iacobus: & ut ille non propterea negavit doctrinam istam, sed fidem voluit per opera charitatis confirmari & declarari, ita & nos.

Lubbertus.

Iacobus nusquam docuit fidem propriè sic dictam haberi a Deo pro perfecta legis impletione: neque unquam docuit fidem propriè sic dictam esse illam justitiam, quâ nos coram Deo justificamur. Deinde quod Iacobus requirit ut fidem bonis operibus confirmemus, & probemus; ita nos urgenus, ut credentes in Iesum Christum fidem suam ex operibus ostendant. Non enim potest sanctificatio a justificatione separari: neque pro justificatis haberi debent, qui studium bonorum operum negligunt, & flagitosè vivunt. Sed hoc non est ijs necesse, quibus fides est perfecta legis impletio. Quid enim amplius ab illo requires, qui habet plenam & perfectam legis impletionem? Atqui tu dicis, fidem haberi a Deo pro perfecta legis impletione. Sed si a Deo eo loco habetur fides tua, certè tu ipse illam etiam eo loco habere debes. Habet igitur perfectam legis impletionem, quicunque fidem habet: ac proinde non tenetur ulla alia opera præterea præstare. Nemo enim tenetur ultra plenam & perfectam legis impletionem. Etiam si igitur flagitosè vivat, tamen si fidem habet, secundum tuam opinionem, perfectè justus esse potest.

Bertius.

Postremum ipsa nos experientia quotidie docet (si verum fateri volumus) periculum potius ecclesijs nostris a profanitate & securitate imminere, cum extra hominem omnia ponimus in Christo, quam cum officium quoque hominum ab omnibus exigimus.

Lubbertus.

At verò qui credunt in Iesum Christum, illi minimè negligunt officium suum: sed quotidie agunt Christo gratias pro beneficijs

N. iij acceptis,

acceptis, & se totos ad eius obsequium componunt. Illi vero maxime negligunt officium suum, qui sibi novum justificationis modum fingunt. Revera enim filium Dei suo honore spoliant: & sibi saltem ex parte tribuunt, quod est Iesu Christi proprium. Nam cum tota nostra salus, quanta quanta est, Iesu Christo uni & soli accepta ferri beat: manifestum est filio Dei detrahi, quicquid homo sibi de sua salute tribuit.

Quod autem scribit de securitate, quam scilicet quis ex nostra sententia conceptione sibi conciliat, vetus & rancida calunnia est: multo speciosius a Socino exaggerata, quam a te. Quod ad rem ipsam attinet; Hypocritae possunt hoc facere, qui vere regenerati sunt, hoc non faciunt. At licet aliquando impingant, aut legnescant in studio bonorum operum: tamen resipiscunt & seriam penitentiam agunt, & peccatorum, & sociorum suorum, priusquam ex hac vita eripiuntur.

Ceterum qui serio & re ipsa justificati sunt, illi etiam re ipsa sanctificantur: & qui tales sunt, illi tribuunt unicuique quod suum est. Matth. 22. *Redite Deo, quae Dei sunt, & Cæsari, quæ sunt Cæsaris.* Iuxta hanc legem, totam justificationem nostri Deo tribuimus. Meritum sive justitiam, quam justificamus Christo tribuimus. Pro hoc tanto beneficio perpetuam gratitudinem Deo debemus. Cum igitur confitemur Deum esse justificatorem nostrum, & Christum nobis peperisse justitiam, quam coram Deo justificamur, & pro hoc summo beneficio illi ex toto corde gratias agimus, omnia se bene habent.

Hoc dissimulare non possum, nos omnium hominum miserimos esse, nisi tota nostra justitia extra nos in solo Christo posita sit. 2. Cor. 5. 21. *Vt nos efficeremur justitia Dei in eo.* Augustinus Enchirido 41. *Vt nos justitia non nostra, sed Dei, nec in nobis, sed in ipso:* sic ille peccatum non suum, sed nostrum: non in se, sed in nobis.

Si putas hominem tum demum officium suum facere, cum se ipsum vel ex aliqua parte justificat; valde erras. Tum enim, ut jam dictum est, se multis peccatis involuit, & sibi ipsi, nisi resipiscat, ad interitum viam præmunit.

Bertius.

Supereft ut illud etiam examinemus, quod quidam dicunt: Si ^{fa}dem meam acceptam ratamque habet Deus pro universa legis impletione,

Pletione, sequetur justificationem meam esse imperfectam, quia fides est imperfecta. Enim verò ita futurum agnosco, si attemperata esset actioni nostræ aetio Dei, & *kat analogian tas pisteoos amon nobiscum ageret.*

Lubbertus.

Ego hoc modo formaverim argumentum.

Si Deus nos justificat propter fidem nostram, tum justificat nos propter illud, quod est imperfectum. Est enim fides quandiu in hoc mundo peregrinatur imperfecta. Addo Dei judicium esse verum, & congruere semper cum veritate. Hinc infero eum neque velle, neque posse nos propter fidem nostram, quæ tam multis modis imperfecta est, pro perfecta legis impletione habere: eundemque neque velle, neque posse nos propter fidem nostram, quæ tam multis vitijs laborat, nos justos pronuntiare. Quin dico, anxias conscientias se huius rei meditatione consolari non posse. Qui potest enim homo, sub legis maledictione trepidans firmiter credere, se a Deo propter illam rem justum pronuntiari, quæ ipsa propter multos, quibus laborat defectibus, imperfecta est, & venia indiget?

Bertius.

Sed ille credenti in filium omnia denat, omnia condonat. *Quis autem est logos fidei meæ pros to apeiron?* Neque verò intelligo quomodo quis imperfectam possit vocare fidem illam, quæ Christum, & promissionem in Christo apprehendit. Plura enim in Christo habet fides, quam ipsa habere se sciatur. Habet enim thesauros absconditos sapientiæ & gratiæ Dei, quos nulla mens capere, nulla lingua effari potest.

Lubbertus.

Omnino mihi persuadeo te non intelligere quod scribus. Nam si fides nos ideo justificat, quod Christum & promissiones in Christo apprehendit, tum non justificat nos per se, sed instrumentaliter. Christus enim est justitia nostra: ut 1. Cor. 1. 30. *Qui factus est nobis justitia.* Hunc Christum qui apprehendit, ille apprehendit justitiam: & quā re hunc Christum justitiam nostram apprehendimus, illa re per metonymiam justificari dicimur. Apprehendimus autem Christum fidem. Fide igitur per metonymiam justificari dicimus. Hinc est quod Apostolus scribit, nos corde credere ad justitiam:

ubi di-

ubi disertè inter aënum fidei, qui est credere, & inter justitiam distinguit. At verò si fides nostra esset illa justitia, quâ coram Deo iustificamur, tum recte dicere possemus nos corde credere ad fidem. Nisi fatearis; explica nobis quomodo corde credamus ad justitiam, & non credamus ad fidem nostram, & tamen fides nostra sit illa justitia, ad quam corde credimus? Sed ut unde digressi sumus, revertamur: Dicis fidem nos iustificare, quia Christum & promissiones in Christo apprehendit. Apprehendendo igitur Christum iustificat nos, & per consequens non fides, sed eius objectum, Christus, est nostra justitia. Deinde non eodem modo, fides est nostra justitia quo Christus. Christus nobis justitiam meritus est, eandemque nobis imputat. Hinc est quod Apostolus dicit: *nos unius obedientia justos constitui.* Rom. 5. 19. Hæc obedientia obtinet locum materiæ: est enim id ipsum, propter quod justi sumus. Sed fides non est illud, propter quod justi sumus apud Deum. Sed per illam nos hanc obedientiam accipimus: vel quod idem est, per illam nobis Christi justitia applicatur. Hinc est quod Scriptura justitiam a fide distinguit, & disertè scribit hanc *justitiam esse per fidem*, ut ante ostensum est.

Bertius.

Deus igitur pro gratiosa gratia sua, quâ nos in filio suo ante scruta dilexit, & quâ, *κατ’ ιπερβολαν* excedit omnia vota & cogitationes nostras; fidem quoque nostram licet infirmam reputat in justitiam. Ipse mentiri non potest. Rogemus illum, ut granum illud sinapis, quod in cordibus nostris levit ipse, magis indies magnisque augeat, & corroboret: ut ne fluctueremus, neque infirmemur fide, neque diffidamus *dia κριμανοι*: sed confirmemur, dantes gloriam Deo, certi, quod is qui promisit, possit quoque perficere, quodque possit depositum nostrum reservare in illum diem.

Lubbertus,

Fallum est Deum reputare fidem nostram in justitiam, hoc est, habere fidem nostram pro perfecta legis impletione. Nos ante ostendimus Deum esse justum, & judicium eius esse secundum veritatem. Verum qui iustus est & judicat secundum veritatem, ille non habet fidem nostram, quæ imperfœcta est, & quæ etiam perfecta non est nisi minima legis pars, quaque multis peccatis consummata est, pro perfecta legis impletione. Ut ut sit nulquam scriptum est, Deum ex gratia habere fidem nostram pro perfecta legis imple-

impletione; aut pro perfecta justitia , quā coram Deo justificamur. Neque usquam id legimus , quam apud Servetum , lib. 2 . de lege & Evang. ut est apud Calvinum in explicatione errorum Michaelis Serveti pag. 903. Secundum naturam rei, hoc non debebatur fidei Abrahæ, nec nostra, sed ex gratia id ibi factum est. Et apud Socinum de Christo Servatore, fol. 335. Cum fides nostra nobis ad justitiam imputatur, sensus est , fidem nostram pro justitia haberi. Tu autē docuisti , justificare esse universale patens fidei. Sed si hoc est verum , tum non est a gratuita Dei gratia , quod fides justificat. Sed fides hanc vim habet a natura, ut ante ostensum est. Ut ut sit , nusquam legimus in Scriptura , Deum justitiam imputare fidei: sed ubique legimus Deum imputare credenti justitiam. Proinde Deus fidem non habet pro perfecta justitia : sed credentem habet pro perfectè justo. Et hoc non nisi propter aliquam justitiam, eamque perfectam. Quia enim Deus justus est, & eius judicium est secundum veritatem , fieri non potest , ut aliquem justificet , nisi ob perfectam justitiam. At vero hominem justificat. Iustificat igitur illum propter aliquam justitiam , eamque perfectam. Hæc justitia est Christi. Phil. 3. 9. Ut inveniar in eo non habens meam justitiam , sed illam , qua est Christi per fidem. Hæc justitia nobis imputatur. Rom 4. 6. Beatus homo cui 'Deus imputu justitiam sine operibus. Propter hanc justitiam nos iusti pronunciamur, 2. Cor. 5. 21. Ut nos efficeremur justitia Dei in eo. Rom. 5. 19. Unius obedientia justi constituerunt multi. Hæc justitia non est fides , sed est objectum fidei. Rom. 4. 23. Non seruum est , propter eum solam , quod hoc imputatum sit ei; sed etiam propter nos , quibus futurum est ut imputetur , qui crediderimus in eum , qui excusat Jesum Dominum nostrum a mortuis , traditum in mortem propter offensiones nostras , & exutum propter justificationem nostri.

Bertius.

Nunc illud reliquum est , ut de utriusque sententiz conciliatione agamus. Agnosco ista : Obedientiam Christi dici & esse nostram justitiam coram Deo : eius passionem & mortem esse plenam pro peccatis nostris satisfactionem . sanguinem antiharrum , quo redempti sumus , & si quis præterea in hanc formam dici possunt.

Lubbertus.

Si obedientia Christi est nostra justitia coram Deo, cum fides nostra non sit illa justitia , quā coram Deo justificamur. Fides enim nostra

O nostra

nostra non est obedientia Christi. Hanc enim præstitit Christus: illam præstamus nos. Hæc est in Christo: illa est in nobis. Hæc est perfecta, & omnibus numeris absoluta: illa imperfecta, & multis peccatis contaminata. Deinde si mors & passio Christi est plena satisfactio pro peccatis nostris, tum mors & passio Christi habetur a Deo pro plena legis impletione. Plena enim satisfactio pro peccatis, est plena legis impletio. Denique si obedientia Christi est nostra justitia, quâ coram Deo justificamur, tum justificare est universale *pathos* justitiae sive obedientiae Christi. Ac proinde corrunt illa omnia, quibus assere voluisti justificare esse universale *pathos* fidei. Nam si obedientia Christi est illa justitia, quâ nos apud Deum justificamur, tum est simpliciter impossibile, justificare esse universale *pathos* fidei. Postremò hæc duo conciliari non possunt. Nam si obedientia Christi est illa justitia, quâ nos coram Deo justificamur, tum est vel perfecta justitia vel imperfecta. Si dicas eam esse imperfectam, es blasphemus. Si dicas esse perfectam, & sufficere ad nos coram Deo justificandos, tum reipsa ostendis hanc alteram esse supervacuam.

Bertius.

Hæc autem non alia ratione, quam fide apprehendi, nobisque applicari, quod etiam posteriore *theseos* membro complexus sum, quæ ita habet. *Justificans* etiam vocatur, quia hæc sola *justitiam Christi*, quæ per imputationem nostra est, apprehendit. Sed priorem sententiam non arbitror a posteriore tantopere dissentire, ut conciliari illa inter se non possint. Et quid si modus id præstandi me nunc fugiat, forte alium aliquem non fugiet, forte alios non fugiet. Quod si verò in hac vita modum ego nunquam sciam, egone is sum, qui fidem Deo loquenti derogem, & Scripturis utrumque affirmantibus assensum ausim denegare? Absit. Major omnino apud me est reverentia & authoritas divinarum literarum. Abdam una caput in coecam admirationis nubem, & quod nunc non assequor, differam in scholam æternitatis.

Lubbertus.

Si *justitiam Christi* fide apprehendimus, tum fides nos non propriè justificat. Nam ut penicillus, qui est instrumentum applicanda albedinis, non est ipsa albedo nec proprie dealbat parietem: ita fides, quæ est instrumentum applicandæ justitiae, non est ipsa justitia, nec

tia, nec propriè justificat hominem. Sed ut albedo, quæ per penicillum applicatur parieti, propriè dealbat parietem: ita justitia Christi, quæ per fidem applicatur credenti, propriè justificat hominem.

Hac igitur tua assertione destruis, quod ante docuisti, justificationem sc. esse universale *p̄athos* fidei. Deinde si fidem justitiam Christi nobis applicat, tum non absolute, ut tu, neque per se, ut Socinus impie asserit: sed instrumentaliter tantum justificat nos. Ut autem nos justificat, ita etiam est justitia nostra, & quia nos non propriè, neque absolute, neque per se justificat; manifestum est, fidem neque propriè, neque absolute, neque per se esse justitiam nostram. Qui hoc intelligit, ille non ignorat fidem non propriè, sed per metonymiam dici justitiam nostram.

Ac proinde cum Scriptura dicit fidem nobis ad justitiam imputari, non intelligit ipsam fidem: sed illud, quod metonymicè per fidem intelligitur, fidelicet justitiam sive obedientiam Christi nobis ad justitiam imputari.

Vt est vera reverentia, quam verbo Dei debemus, cum illud sive intellectum sive non intellectum credimus verum esse: ita non possumus Deum majore contumelia afficere, quam cum illi affingimus quod falsum est. Proinde æquè culpandi sunt illi, qui vel verbo Dei falsum intellectum affingunt, vel aliquid scriptum esse mentiuntur, quod in Scriptura non reperitur: atque illi, qui ad cognitum Dei verbum adsensum adjungere recusant.

Nihil igitur est quod tantopere prædices tuum obsequendi Dei verbo studium. Prius ostende in Dei verbo scriptum esse, nos duabus justitijs toto genere diversis, una sc. perfecta, quæ Iesu Christi est: altera imperfecta, quæ fides nostra est, justificari: aut ostende in Dei verbo scriptum esse, fidem haberi a Deo pro perfecta legis impletione: aut denique ostende in illo scriptum esse, fidem nostram propriè dictam esse illam justitiam, quâ coram Deo justificamur. Deinde proba nobis obsequium tuum in his vera fide recipiendis. Si nequis ostendere illa in Dei verbo scripta esse, merito te quis sacrilegij accusaverit: ut qui Deo affingas, quod cum veritate pugnat, & Dei naturæ adversatur. Vt igitur nobis probes veram reverentiam, quam verbo Dei præbes, ostende nobis prius Dei verbum, aut summo jure dicere poterimus, te non Dei verbo, sed tuis commentis, falsisque opinionibus hanc reverentiam exhibere.

O ij

Bertius.

Bertius.

Tentemus tamen : tu dicis fidem esse manum atque organum apprehendens justitiam Christi. Esto.

Lubbertus.

Ergo non est ipsa justitia. Est enim simpliciter impossibile, ut una & eadem res, in una & eadem justificatione sit organum apprehendens justitiam, & justitia organo apprehensa simul, hoc est, ut una & eadem res, in una & eadem actione sit instrumentum & instrumentatum simul. Omnes logici in eo consentiunt, ut dicant, unā & eandem rem non posse relativum & correlativum simul esse. Proinde in hoc absurdum necesse est te incidere, ut vel dicas unam & eandem rem esse instrumentum & instrumentatum simul: vel Apostolum mentiri, cum dicit, *nos unius obedientia iustos constitui*. Nam si per fidem nostram non relativè, aut instrumentaliter, ut nos dicimus, sed propriè per se & absolutè sumtam, ut vos vultis, justificamur: tum falsum est nos per unius obedientiam justos constitui: aut dicendum est nos duabus justitijs, ijsque toto genere diversis, una Christi, altera nostra justificari.

Bertius.

Vt ergo manus, inquis, mendici non habet rationem causæ, cur ille ditescat : ita nec fides. Imò verò mendici manus causæ saltem instrumentariae, & secundariae locum habet, ut ante dictum est. Nam si vel non extendisset manum, vel subduxisset, mansisset Iesus.

Lubbertus.

Vt mendici manus est instrumentalis causa opum acquirendarum, ita non negamus fidem nostram esse instrumentalem causam nostræ justificationis. Sed quid hoc ad rem? Nonne vides te latenter probare nostram sententiam? Evidem non debebas dicere manum esse instrumentalem causam acquirandarum divitiarum, sed esse ipsas divitias acquisitas: vel esse instrumentum acquirendarum divitiarum, & esse ipsas divitias acquisitas simul, si velles ad rem dicere. Nam non est inter nos controversia, an fides sit instrumentum accipiendæ justitiæ? Nam hoc fateimur uterque. Sed vera controversia est an fides propriè dicta, sit ipsa justitia, quam Dei iudicio opponere possimus? Vel denique an sit instrumentum acquirendæ justitiæ, & ipsa justitia instrumento acquisita simul.

Bertius.

Bertius.

Sed pone Regem mendico illi dicere, Cedo manum, exsere eam,
& ego te ditabo. Enimvero tunc manus mendici pariter & instru-
menti vicem habebit & conditionem præstabit a Rege datam.

Lubbertus.

Quicquid dixeris, nunquam probabis, manum mendici esse ipsas
opes, sive divitias, quarum acquirendarum instrumentum est: atque
ita non probabis in æternum, fidem esse ipsam justitiam, cuius acqui-
rendæ instrumentum est.

Bertius.

Ita fides nostra, cum paret Deo dicenti: Crede in filium, & ha-
bebis vitam æternam: præstat conditionem positam: cum vero ap-
prehendit filij justitiam, est organum.

Lubbertus.

Si existimas nos justificari propter aliquam conditionem a nobis
impletam: tum judicas me propter opus a me factum justificari.
Conditio enim a me impleta, quoquaque tandem modo accipia-
tur, est opus a me præstitum. Sed scriptura disertè negat nos ob opus
aliquod a nobis præstitum justificari. Titi 3. 5. Non ex operibus iu-
stis, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos. Rom. 4. 2.
Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet quod glorietur, at non apud
Deum. Et comm. 6. Beatus homo cui Deus imputat iustitiam absque
operibus. Adhæc Scriptura paßim docet nos gratis justificari. Rom.
3. 24. Justificamur gratis, id est, eius gratia per redēptionem factam in
Christo Iesu. Sed justificatio per gratiam, & justificatio per opera
nostra sunt opposita, & simul consistere non possunt. Rom. 11. 6.
Quod si per gratiam, non jam ex operibus, alioqui gratia iam non est gra-
tia. Sin ex operibus, iam non ex gratia, alioquin opus iam non est opus.
Hanc gratuitam igitur justificationem negat, quicunque nos per
opus nostrum, quoquaque tandem nomine vocetur: aut per condi-
tionem a nobis præstata, vel adhuc præstandam, justificari contem-
dunt. An igitur tò credere non intelligitur opus nostrum, aut con-
ditio a nobis præstata, cum credendo justificari dicimur? Non. Pro-
priè enim non justificamur credendo, sed instrumentaliter tantum,
dum videlicet fide veluti instrumento justitiam Christi accipimus.
Errat igitur qui dicit nos propter conditionem a nobis præstata ju-
stificari. Non nego fidem nostram esse obedientiam, quam Deo

O iiij præsta-

præstamus : sed non justificamur per illam quatenus obedientia est. Nam ut jam sæpe dictum est, propriè justificamur per obedientiam Christi : & quia hanc fide accipimus , dicimur fide justificari : non propriè, sed instrumentaliter. Per metonymiam enim tribuitur fidei, quod est justitiae Christi proprium.

Bertius.

Deus autem justificans nos, spectat fidem, non tantum ut organum apprehendens justitiam Christi : sed etiam ut obedientiam quæ a nobis Evangelio præstatur. Hoc ergo modo puto conciliari ista posse , ut quæ aduersis frontibus pugnare videbantur, simul consistant & placidè conspirent.

Lubbertus.

Si existimas Deum nos propter obedientiam nostram, quam credendo præstamus ipsi , justos pronunciare in suo judicio , relaberis in castra Socini. Nam hoc ille magno, sed irrito conatu probare satagit. Ut ut sit, petis illud , quod est in principio. Nemo enim id tibi dabit, neque tu hoc unquam ex scriptura probabis. Quin audi aliud. Obedientia est genus fidei. Etsi enim est genus remotum, est tamen eius genus. Iustificatio igitur non aliter potest nostræ obedientiæ tribui, quam fidei nostræ tribuitur. Perinde enim est ac si dicas. Substantia viva est disciplinæ capax. Substantia enim viva est genus hominis : remotum quidem genus, sed tamen genus. Ut igitur quis dicere potest substantiam vivam esse disciplinæ caparem: ita etiam fortasse dicere possumus : hominem obedientia sua justificari. Nam ut homo, qui est disciplinæ capax, est substantia viva, ita fides nostra, quâ justificamur , est obedientia, quam Deo præstamus. Verum ut disciplinæ capacem esse, non convenit omni substantiæ vivæ, sed tantum rationali, quæ est homo : ita justificari non fit per omnem obedientiam , sed per eam tantum , quâ justitiam Christi apprehendimus ; quæ est fides. Quemadmodum igitur fidei per metonymiam : ita etiam eius generi , nempe obedientiæ per eandem metonymiam justificatio tribui potest. Ac proinde vides te *akurologein* , & omnibus hisce ambagibus eo recidere , ut dicendum tibi sit , fidem recipientem justitiam , esse organum recipiens justitiam, & justitiam organo receptam simul : aut falsum esse, quod Apostolus dicit, nos per unius obedientiam justos constitui.

Sed vide & aliam absurditatem. Apostolus dicit nos per unius Christi

Christi obedientiam justos constitui. Tu dicas, te per tuam obedientiam iustum constitui. Expende hoc diligenter: quod si facies, intelliges fortasse te esse ex illorum numero, qui ex operibus justitiam se&tantur. Rom. 9.32. Deinde tota hæc akurologia fuit Apostolo incognita. Dicit enim Rom. 4.6. *Beatum esse illum hominem, cui Deus imputat justitiam absque operibus.* Verum si Paulus per suam obedientiam justificatus fuisset, non recte dixisset *absque operibus.* Nam quod per meam obedientiam consequor, illud non consequor absque meis operibus. Idem dicit Phil. 3.9. *Vt inveniar in eo non habens meam justitiam.* Sed obedientia mea est utique mea, vel quod idem est, obedientia illa, quam ego Dco secundum legem pre&sto, est mea justitia, sive sit perfecta, sive imperfecta, non refert, quantum illa obedientia est justitia, est mea justitia. Quomodo igitur dicere potes te per tuam obedientiam justum constitui? Num es Apostolo justior? Aut putas Apostolum tam fuisse ingratum & immemorem beneficiorum Dei, ut noluerit inveniri in sua illa obedientia, quæ a Deo pro perfecta legis impletione habeatur?

Bertius.

Exploremus & aliam viam, ut quorum fidem pro tota legis impletione acceptam tulit Deus, illis postea imputet justitiam filij sui.

Lubbertus,

Iam me tui miseret. Si enim Deus nobis fidem nostram pro tota legis impletione acceptam tulit, & deinde justitiam Christi nobis imputat, tum ijs, qui perfectè justi sunt, imputat justitiam Christi, hoc est, eos, qui propter fidem suam perfectè justi sunt, justificat per Christum. Quæso te justificatne Christus illos, qui perfectè justi sunt? Atqui perfectè justis non opus est Christii justitia. Nam ut inquit Christus Lucæ 5.31. *Non opus est ijs, qui sani sunt, medico.* Vides, opinor, quantam januam aperias Socino. Ille posuit hoc fundamentum: Deus nobis fidem nostram pro perfecta legis justitia acceptam tulit. Atque inde infert: nobis non imputari justitiam Christi. Et recte. Nam si illud antecedens verum est, tum hoc consequens verum esse necesse est. His adde, quæ ego paulò ante contra tuum universale *pathos* disputavi, & fateberis ipse ex tua doctrina sequi, Christi justitiam esse supervacuam, & esse inane commentum, & proinde hac ipsa neininem justificari, aut justificari posse. Quid igitur? Christus non justificat illos, qui perfectè justi sunt; sed justi-

sed justificat miseros peccatores, qui in se impij sunt & mortui in peccatis suis, antequam a Christo justificantur. Clamat hoc tota Scriptura. Math. 9. 15. Non veni, ut vocarem justos, sed peccatores ad resipiscientiam. Luke 15. 2. Iste peccatores recipit. Math. 1. 21. Servabit populum suum a peccatis ipsius. 1. Timoth. 1. 15. Christus venit in mundum ut peccatores servaret. Rom. 4. 5. Qui justificat impium. Ephes. 2. 1. Vos una vivificavit, cum essetis mortui in peccatis vestris. Si sumus impij & mortui in peccatis nostris, cum primum justificamur: sequitur falsum esse, nos per, sive propter fidem nostram perfectè justos factos esse, antequam a Christo justificamur. Nam qui perfectè justus eit, ille nō est impius, neque mortuus in peccatis suis.

Bertius.

Atque hoc modo justificatio ratione fidei, erit actus gratus clementiae Dei: respectu vero obedientiae a Christo praestitae, erit actus justitiae ob meritum illius.

Lubbertus.

Non intelligis quod scribis. Ante docuisti, justificationem esse actum fidei nostrae. Nunc dicas eam esse actum clementiae Dei, eandemque respectu obedientiae Christi, esse actum justitiae sc. Christi. Quare te quomodo haec coharent? Si justificatio respectu fidei, est actus clementiae Dei, tum non est actus fidei. Aut enim respectu fidei, est actus fidei, aut nullo modo est actus fidei. Sed respectu fidei est (ut tu dicas) actus clementiae Dei, hoc est, respectu fidei, non est actus fidei. Verum si non est actus fidei, tum eò relaberis, ut dicere cogaris instrumentum & instrumentatum habere unum & eundem actum. Et quod absurdius est, hunc actum esse universale *pathos* fidei, hoc est, esse totum in fide, & extra fidem non reperiri, & tamen esse utrique, hoc est, fidei & justitiae communem, hoc est, esse in fide, & extra fidem. Iam me doce an justificatio, quia est actus fidei, non sit etiam universale *pathos* justitiae Christi. Hoc tibi aut negandum, aut affirmandum est. Si negas, ostendis te prorsus *Sokinizein*, & verum esse, quod ego antea docui, justitiam sive meritum Christi esse vobis inane commentum. Ut sit, hoc mihi libenter dabis, nisi a te ipso dissidebis, per se non convenire justitiae Christi, ut nos justificet: Sed fortasse per accidens hoc illi accidere. Si affirmas, tum consule organum Aristotelis, & ex eo me doce, unum & idem universale *pathos* convenire duobus subjectis, ijsque toto genere diversis, & a se invicem sejunctis, atque natura sua separatis,

ratis, & esse tamen hoc ipsum non unius solum, sed utriusque subiectum universale *pathos*. Nam quæ est mea tarditas, ego hoc neque capio, neque capere possum.

Bertius.

Dicis non esse opus gemino isto actu. Nam si priore fides pro plena justitia habetur, quid est necesse, cuiquam justitiam Christi imputari.

Lubbertus.

Recte putas. Nam si per fidem tanquam per perfectam justitiam, eamque nostram & nobis inharentem sumus justificati, tum non est opus ut aliena justitia justificemur. Hoc argumentum tam est firmum, ut a te nulla ratione refutari possit.

Bertius.

Ego verò malo fateri Deum id in justificatione facere, quod mihi opus factu non videtur, quam negare id fieri ab ipso, quod Scriptura apertissimè testatur.

Lubbertus.

Scriptura non dicit Deum habere fidem nostram pro perfecta legis impletione: neque docet, fidem nostram esse illam justitiam, quā coram Deo justificamur: neque docet, nos duabus justitijs, ijsque diversis, & in diversis subiectis inharentibus justificari: neque docet, nos tum demum per justitiam Christi justificari, cum jam ante per fidem, tanquam per perfectam justitiam, eamque nostram, & nobis inharentem perfectè justificati sumus: neque docet, justificare esse universale *pathos* fidei. Hæc omnia sunt tua commenta, extra & contra Scripturam excogitata. Frustrà igitur nobis reverentiam, quam sc. Scripturæ exhibere paratus es, ostentas. Ego ante ostendi, tam grande sacrilegium esse, aliquid, quod falsum est, affigere Deo, quam illud, quod verum est, & in Scriptura scriptum est, negare.

Concedimus in Scriptura scriptum esse, nos fide justificari, & fidem imputari credenti ad justitiam: & hoc ipsum nos grato animo concedimus verum esse, sed in vero sensu. Nam ut ante dixi, non tantum videndum est quid Scriptura dicat, sed etiam quo sensu dicat. Nam si ego dixerim Deum esse corpus & spiritum simul, & tu hoc negaveris, multisque rationibus decueris falsum esse: ego tamen partinaciter contendero Scripturam dicere, *Deum esse spiritum,*

tum, Ioan. 4. 24. Et simul protulero ea loca, quibus Scriptura Deo, os, humeros, brachia, oculos, aures, nares, atque similia attribuit, atque inde intulero (etsi capere non possem) quomodo utrumque verum sit, malo tamen cum Scriptura dicere, Deum esse corpus & spiritum simul, quam rationibus cedere, & vobiscum dicere Deum esse spiritum tantum. Si (inquam) hoc modo tecum egero, nonne summo jure dices, mihi helleboro opus esse?

Ego igitur fateor Scripturam dicere, Fidem imputari credenti ad justitiam. Sed quia eadem Scriptura dicit nos justos constitui per obedientiam Christi, & Apostolum desiderare, non ut reperiatur habere suam justitiam, sed justitiam, quae est per fidem Christi.

Deinde quia eadem Scriptura docet nos non justificari per opera. Denique quia docet nos justificari gratis, eamque justificati-
nem, quae fit gratis, ex diametro opponit illi, quae fit per opera. Quilibet videt non fidem nostram, sed obedientiam Christi esse il-
lani justitiam, quam coram Deo justificamur. Hanc verò, quia fide recipimus, fieri, ut haec nobis imputari dicatur: idque relativè, dum sc. non ipsa fides, sed eius correlativum, nempe obedientia Christi nobis imputatur: eodem modo fieri, ut fide justificari dicamur, id-
que per motonymiam, qua sc. instrumento tribuimus, quod est ju-
stitia Christi.

Bertius.

Sed tamen ajo utro actu opus esse.

Lubbertus.

Hac assertione nihil est absurdius. Qui enim apud Deum per-
fectè justus est, illi non opus est ut aliunde justificetur; vel quod
idem est, illi non opus est alienæ justitiae imputatione. Verissima enim
est regula, quam ante posui. *Sanis non opus est medico.*

Bertius.

Priore, ut, quia legem non implevimus, fides nostra in legis ju-
stitiam succedat.

Lubbertus.

Iam ante ostendimus hoc falsum esse. Deinde hoc ipsum con-
firmat argumentum ante positum. Nam si fides in legis justitiam
succedit, & a Deo pro perfecta justitia habetur, tum omnis credens
perfectè justus est, idque propter propriam, eamque sibi inhæren-
tem justitiam, & ob eam causam alienæ justitiae non indiget. Nam;
qui per-

Qui perfectè justus est, is non indiget alienæ justitiae, ut sc. per eam justificetur.

Bertius.

Posteriore, ut, quia fides ista non est re ipsa plena, perfectaque justitia, Christi justitia realis in divini judicij severitatem consistat.

Lubbertus.

Atqui ante dixisti fidem haberi a Deo pro perfecta & plena legis impletione, hoc est, pro perfecta & plena justitia. Num tibi non est re ipsa plena, perfectaque justitia, quam Deus pro plena perfectaque justitia habet? Aut igitur erras cum dicas, fidem non esse plenam aut perfectam iustitiam: aut erras cum dicas, Deum illam habere pro plena & perfecta justitia: aut tibi dicendum erit Dei judicium non esse secundum veritatem, & habere illam justitiam pro plena & perfecta, quæ re ipsa & tibi talis non est. Deinde si fides nostra in severo Dei judicio consistere nequit, sola autem justitia Christi in eodem consistere potest: tum non fides nostra, sed Christi justitia, est illa justitia, quæ nobis imputata conscientias nostras, severum Dei judicium paventes, tranquillare potest.

Bertius.

Habes duos conciliandi modos, quorum posterior magis mihi placet.

Lubbertus.

Vtrumque modum diligenter expendi, & nisi me omnia fallunt, sufficienter ostendi tantum esse unum modum justificandi peccatum, nempe illum, qui est per obedientiam Christi nobis imputatum. Alterum vero, qui est per imputatam nobis nostram fidem propriè intellectam, esse ex furoribus Serveti atque Socini extructum, ac proinde ab omnibus orthodoxis theologis rejiciendam & repellendam.

Bertius.

Committantur nunc partes illæ inter se, quæ tantopere videbantur dissentire. Prior hoc habet. Si credideris in filium, fidem tuam Deus habebit pro omni legis justitia.

Lubbertus.

Hoc scriptum est in Socino de Christo servatore fol. 335. *Cum fides nostra nobis ad justitiam imputatur, sensus est, fidem nostram pro justitia ha-*

tia haberi. In Dei verbo scriptum non est, & quia tu hoc a steris scriptum esse, tibi incumbit probatio. Lege igitur nobis in divinis scripturis: fidem nostram haberi a Deo pro perfecta legis impletione, vel pro omni legis iustitia. Si hoc nobis in illis legere non potes, non debes ægrè ferre quod hanc Socinianam blasphemiam improbamus. Quin hoc audi. Non sunt idem hæc duo:

Fides tua habetur a Deo pro perfecta legis iustitia.

Fides tua imputatur tibi a Deo ad iustitiam.

Illa enim potest in hanc resolui: fides tua est perfecta legis iustitia. Hoc sensu subiectum accipitur propriè, ita ut iustitia regulariter & necessario prædicetur de fide. Hæc verò non potest resolui in illam: Fides tua est iustitia tua, ita ut subiectum propriè accipitur, & iustitia necessariò & regulariter prædicetur de fide. Qui igitur? Fides in posteriore accipitur impropriè pro eo, quod fide apprehenditur. Hæc igitur posterior prædicatio non est regularis, sed irregularis.

Bertius.

Posterior istud. Si credideris in filium, iustitia eius tibi imputabitur.

Lubbertus.

Habes confirmationem eius, quod dixi. Quia enim iustitia Christi nobis imputatur, rectè dicimur justi constitui per obedientiam Christi. Quia autem huius iustitiae recipienda instrumentum est fides, etiam hæc ad iustitiam imputari dicitur. Non igitur propriè & per se fides est iustitia nostra. Hæc enim justi constituimus apud Deum. Huius verò recipienda instrumentum est fides: instrumentum quidem efficax, sed tamen instrumentum. Quia autem est illius recipienda instrumentum, impossibile est eam esse huius iustitiae recipienda instrumentum, & iustitiam hoc instrumento receptam simul. Porro quemadmodum fides nobis imputatur ad iustitiam, ita etiam est iustitia nostra. Et quoniam non propriè, sed impropriè ponitur pro iustitia Christi, cum nobis imputari dicitur, manifestum est, illam non propriè sed impropriè pro iustitia Christi ponit, cum fides dicitur iustitia nostra esse.

Bertius.

Thesis mea utrumque complexa est. Si credideris in filium, Deus non

Non tantum fidem tuam habebit pro omni justitia legis, sed etiam Christi insuper justitiam tibi imputabit. Quæ ego duo simul posse consistere arbitror a me ostensum esse.

Lubbertus.

Hæc complexio quam sit absurdæ & (patere ut veritatem dicam) impia, ex illis, quæ ad tuam epistolam annotavi, intelligere potes.

Bertius.

Tu cui plura & majora largitus est Deus, vel certius aliquid extundes, vel ista mecum probabis.

Lubbertus.

Serio & ex animo scribo, me te diligere in Domino. Per hunc ipsum (qui & meus & tuus Dominus est) precor te & obtestor n*i* frater, ut quæ ad tuam epistolam respondi, serio & in timore Dei ad normam sacrarum Scripturarum examinare velis: quod si facies, spero te errore cognito, veritatem agnitorum esse.

Bertius.

Hæc ego ad te vir præstantissimè scripsi familiariter. Rogo primum ut æqui bonique *Parræsan* meam consulas; postea ut hæc apud te habeas, neque ad alios patiaris nisi de communi sententia emanare.

Lubbertus.

Ego hanc tuam, vir præstantissime, *Parræsan* non tantum in bonam partem accipio; sed te etiam propter illam diligo, immo amo. Ut autem ego *Parræsan* tuam in optimam partem accepi, ita peto ut tu idem facias. Nam hoc æquum est. Quam enim legem alijs ferimus, eandem ipsi observare debemus. Quod ad alterum attinet, habebo literas tuas apud me, neque patiar illas ad alios emanare nisi de communi sententia.

Bertius.

Causas, quæ tua est prudentia, ipse vides. Nimirum inter nos suspicionibus peccatur: diffuiimus antequam serio coiuerimus.

Lubbertus.

Non nego nonnunquam suspicionibus peccari. Ego de te nihil unquam suspicatus sum: semper enim judicavi te de christianæ fidei capitibus recte sentire. Qui potui enim credere, clarissimum

P iij & O.

& Orthodoxias amantissimum virum Ioannem Kuchlinum tibi voluisse suam filiam nuptum dare , si scivisset , te damnatas Serverti & Socini hæreses in ecclesiam , scholasque introducere voluisse. Aut qui potui iudicare Illustrissimos Hollandiæ Ordines voluisse te isti collegio præficere , si tale quid de te suspicati fuissent ? Non enim est credibile illos Heroas , qui tam multa pertulerunt , & fecerunt ut papisticos errores a se profligarent , velle abominabilem & execrabillem Serveti atque Socini hæresin (quæ papisticis erroribus deterior est) in ecclesiam per te introducere . Quod verò ad Harminium attimet : isti rumores , qui de illo passim sparsi sunt , nituntur firmioribus fundamentis . Sunt in manibus nostris ipsius Theses , Epistolæ , & discipulorum ipsius testimonia , quibus sufficienter ostendere possumus , illum docere , nos per fidei actum , hoc est , per rō credere , non metonymicè , sed proprio sensu intellectum justificari : Et , justitiam sive obedientiam Christi , nobis non imputari , neque imputari posse . Iudica ipse an hoc non sit id ipsum quod Servetus & Socinus blasphemō ore in orbem christianum effuderunt . Si hæc serio expendas , tacebis , sat scio , de suspicionibus .

Bertius.

Et tunica illa Domini , quam milites ipsi discindere ausi non sunt , nunc vulgo discepitur variè , inque frusta convellitur .

Lubbertus.

Appello tuam conscientiam , an illi horum dissidiorum rei sunt , qui quantum possunt , contendunt , ut hæreses arreant , & veram doctrinam in ecclesia retineant , & ad posteros propagent ? an verò isti , qui damnatas hæreses in ecclesiam nostram introducere conantur ?

Bertius.

Denique etiam hoc contendo : ut seposito rerum humanarum coragio , ea quæ scripsi exactè examines , expendas , dijudices , meque de sententia tua facias certiorem . Satis enim amplum theatum sapiens sapienti esse debet sub Chystarche Christo .

Lubbertus.

Ego hac in re tibi parui , & spero illos , qui hæc lecturi sunt , iudicaturos esse me tuam hanc dissertationem non segniter legisse . Ut autem ego omnia tua diligenter expendi , & examinavi : ita pero ut tu etiam

tu etiam meas ad illa responsiones diligenter expendere, atque examinare velis.

Bertius.

Si ea, quæ scribo, vera, si Scripturis sacris convenientia, si fidei & pietati fouendæ idonea, si conscientijs expergefaciendis utilia sunt, habes quod sequaris, non me, absit, sed veritatem, sed Deum.

Lubbertus.

At verò hæc omnia sunt falsa, cum Scripturis sacris pugnantia, fidem & pietatem evertentia, ipsosque homines in hypocritas transformantia: non possum igitur sequi. Nam si illa sequerer; non veritatem, sed mendacium; neque Deum, sed Socinum, Servetum, & Ostorodum sequerer. Ego autem   Vt me vel tellus optem prius ima dehiscat, quam admittam ut tam triste scandolum mea culpa in ecclesiam introducatur. Te rogo, ut vel meas responsiones refutare, vel veritati cedere velis.

Bertius.

Ego, ut cum sapiente loquar, paratus sum non tantum secus demonstrati cedere de via, fascesque submittere, sed etiam *ta idia si opus fuerit anairein polloon ger philoon oſcon protiman ten alethrian.* Veritas bonum est publicum.

Lubbertus,

Fac re ipsa quod verbis promittis, & erit inter nos consensus.

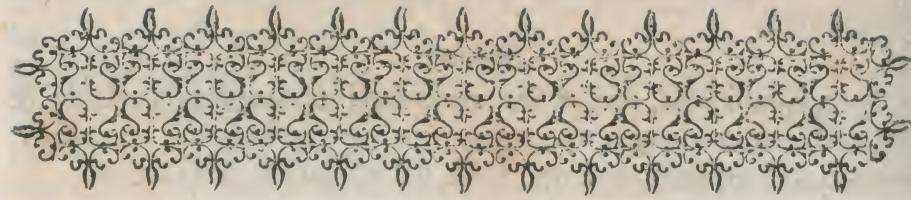
Bertius.

Vale. Datum Lugd. Bat. in coll. Theah. Illustrium Bataviz ordinum. 6. idus Iulias. A°. 1608.

Lubbertus.

Tu etiam vale. Precor ex animo, ut meas rationes rectè expondere, & in viam redire possis. Fran. A°. 1608. idibus Iul. Propter defectum navicularij detinui apud me usque ad 6. Cal. Aug.

P E T R I

PETRI BERTII SECUNDA EPISTOLA.

Reddita mihi est heri sub vesperam tua, ad dissertationem meam de iustificatione, responsio: quam tamen tum per occasiones alias, tum per morbum ex oculis, tum propter prolixitatem nondum perlegi: faciam tamen & cum cura, si Deus volet. Nam nunc quidem me habet commentarius meus rerum Pelagianarum. Imprimis autem gratias tibi ago ob suscepturn mea causa laborem istum disquisitionis, & scriptioris; paraque omnia, que a me proficiisci in te possunt defer o libens admodum ac volens: præstitus quandocumque & ubicumque id exigat occasio. Non sum autem, ô bone, ex eorum numero, qui sententias istiusmodi temere iactitant, magis ad acuminis alicuius aut argutiæ ostentationem, quam ad oixodomæ en Christo alætheias, eoque animos quorundam parum adhuc fultos quassant. Sed si quid nascatur eiusmodi, id placide inter viros doctos & graves, & pios discutiendum esse semper iudicavi. Guadeo verò quod inciderim in te, quem recipia video non esse ab hoc labore alienum. Hec tantum rogo, ut verum ex verò estimemus, hoc est, ex se, neque præjudicia aliorum estimemus, ad eius condemnationem valere posse. In hoc sane argumento video nil aquè in invidiam trahi, quam quod Socinus tale quid habere dicatur. Quo fit ut qui hoc ponunt protinus audiant Sokinomazein. Atqui, mi frater, multum ab hac sententia Socinus recedit: neque est hoc en tais autu archais, sed tantum en epomenais. Ille negat sanctam & adorandum

rāndam trinitatem : negat proinde aeternām deitatem filij , per consequens duas in Christo naturas : proinde meritum quoque passionis & satis factio[n]is eius pro peccatis nostris . Quo fit ut iustificatio ipsi sit actio Dei remittentis peccata ob fidem in Christum ? Quid autem ? An eum , qui Deo pro peccatis nostris satisfecit , qui iram eius placavit ? Qui nos pretio sui sanguinis redemit , qui sustulit suæ mortis merito peccata nostra ? Cuius sanguis est antilytron , ilasmos , antallagma pro peccatis nostris ? Negat Socius : Ego vero strenue affirmo . Neque vero eadem quoque est sententia Harminij cum mea . Ego enim vero vixit id posui , quod video positum quoque ab Harminio . Sed cum plerosque doctores nostros (licet aliud agentes , saepe hoc ipsum , quod posui dicant) sentirem eam viam ingressos , quæ Catechesi nostra expressa est : neque possem aut vellem ab illorum sententia scedere : statui cum illis hoc quoque , studuisse partes inter se pro mea virili componere . Tres ergo habes adversus te sententias differentes . Vnam Socini impiam , quæ statuit fidem in Christum esse nostram iustitiam , excluso omni eius merito & satisfactione . Secundam Harminij , quæ meritum Christi excludit hoc modo . Qui credit in Christum profanam , passum , mortuum , sepultum , excitatum , evectum in gloriam , &c. ei fides gratis imputatur in iustitiam . Tertia mea est , quæ id statuit quidem quod ponit Harminius , sed & illud , quod Catechesi nostra , & recepta doctorum nostrorum sententia affirmatur . Iam vero ex hac posteriori sive communi , illam velle Harminij impugnare , non est eximere hoc scrupulum ex animo , sed obtundere . Non tollit , inquam , controversiam , qui ex posteriori sententia priorem oppugnat : Eodem enim artificio posset ex priori everti posterior . Præterea , quæcunque adversus me dicuntur , hoc modo nihil valebunt adversus Harminium . Ille enim id negabit , quod pro confessio a me postulatum est . Quocirca faciendum mihi videtur , ut q[ua]i priorem theses meæ partem velit subnectere , non eam committat

Q

cum

cum posteriore, sed directè id agat, ostendatque non justificari credentem propriè fide in Christum. Fidem propriè in justitiam non reputari. Deum non spectare in justificatione fidem nostram, sed meritum Christi: ampliusque declareret, quotiescumque scriptura dicit fidem a Deo reputari in iustitiam, necessariò per vocem fidei iutelligendum esse Christum ipsum, aut justitiam obedientiamque eius fide apprehensam, non autem fidem apprehendentem. Quo factò necesse est ruat thesis illa de iustificatione. Quod si verò id non fiat, necesse est perpetuò peccari parò tò en' archæ. Non possum autem celare te, mi Frater & Domine honorande, iudicari a multis idem cum Harminio sentire D. Paræum in comment. Epist. Pauli ad Rom. In quo cum alias studiosè omnia consecetur & conquirat, quibus Socinum oppugnare possit, locum de iustificatione ita tractat, ut nil proferat adversus eum. Velim omnino vides, quæ scribit: sed ego nunc aliorum vocor. Tu non desines (ita rogo contendoque) ad nos quam sæpiissimè litteras dare, quæ mihi semper gratæ futuræ sunt. Hæc scripsi subito ut vides. Vale. Datae Lugd. Bat. 14. August. Aº. 1608.

R E S P O N S I O S I B R A N D I L V B B E R T I A D S E C V N D A M E P I S T O- E A M P E T R I B E R T I I.

CVm canicularibus finitis ex Thiesingano, quò me post traditas priores litteras receperam, domum redirem; inveni istic tuas, quæ mihi sanè gratissimæ fuerunt. Ad illas nunc respondeo.
Non

Non accusavi te , quod ingenij & eruditionis ostentandæ causa ista
 iadites. Et qui possim id dicere ? Est enim in illis nulla vera scien-
 tia theologica , sed errores multi. Neque dixi tuam thesin *Sokino-*
zein ut tibi ex Sociniani nominis infamia invidiam concitarem. Scio
 non tam considerandum esse, quis dicat, quam quid dicatur : ut ta-
 men politicis meritò suspecta sunt , quæ ab hoste veniunt -----
 ----- *Metuo Danaos & dona ferentes* : ita nobis summo jure su-
 specta esse debent , quæ ab hæreticis profiscuntur. Hoc autem
 tempore vix sunt perniciosiores hæretici , quam Servetus & Socimus.
 Cum igitur videamus vos hanc impiam & damnatam doctrinam
 ab illis mutuari , quis nobis vitio vertet , quod illam ad normam Dei.
 verbi examinamus , quodque illam a Scriptura discrepantem dissen-
 tientemque aspernarnur & execramur ? Socinus multò plura habet ,
 quæ etiam tanquam impia & blasphema dogmata abominamur.
 Fateor. Interea non negabis hanc opinionem , qua dicitis *fidem ha-*
beri a Deo pro perfecta legis justitia. Et qua *Harminius* dicit , *nos per fidei*
actum tò credere proprio sensu , non metonymicè intellectum justificari.
 Quaque dicit , *justitiam sive obedientiam Christi nobis non imputari , ne-*
que posse imputari. Non , inquam , negabis hanc opinionem ex So-
 cino desumptam esse. Nos certè hoc ipsum in prima epistola tam
 clare ostendimus , ut non putemus quenquam fore tam indigum
 pudoris sui , ut hoc negare ausit. Ut autem execrabilis hæresis est
 dicere Christum non esse æternum Deum : ita æquè maledicta opi-
 nio est , quæ statuit fidem esse perfectam legis justitiam : item quæ
 statuit nos justificari per fidei actum , id est , tò credere proprio sensu
 & non metonymicè intellectum. Dicere verò tò justificare esse uni-
 versale *pathos* fidei , & justitiam sive obedientiam Christi nobis non
 imputari , dico esse blasphemam & ter quaterque execrabilem hæ-
 resin. Provoco ad omnes orthodoxas ecclesias , & me illarum judi-
 cito submitto. Dicis *justificationem Socino esse actionem Dei remitten-*
ti peccata ob fidem in Christum. At hoc ipsum est illud , quod tu scri-
 bis. Verba tua hæc sunt :

Si fides credentis imputatur ei in iustiam : fides autem est
opus credentis , necesse est opus credentis reputari , sc . in
iustitiam , quicquid contra afferri possit.

Et :

Si fides est qualitas nobis inhærens. Hi verò omnes quos

Q ij commē-

*commemorat Apostolus , fide iustificantur .
Consequens est eosdem qualitate inhærente iustificatos esse.*

Dicis te agnoscere satisfactionem Christi : hanc non agnoscere Socinum : Fateor : atque hac in parte diversa est tua sententia a sententia Socini. Verum cum probas fidem propriè dictam haberi a Deo pro perfecta legis iustitia, inter cætera dicis, *tò justificare esse universale pathos fidei*. Hoc uno destruis omnia, quæ ante dixisti. Nam si *tò justificare est universale pathos fidei* : tum justificare non convenit obedientiæ, sanguini, morti aut sacrificio Christi , id est , non convenit satisfactioni, aut iustitiæ Christi. Ipse non negabis neque obedientiam, neque sanguinem, neque mortem, neque sacrificium Christi habere vim justificandi, si *tò justificare est universale pathos fidei*. Repete illa, quæ ego in prima epistola de hac re scripsi, & excuse totam , quam tantopere jactas apodicticam , atque experire an hoc argumentum soluere possis.

Harminius tecum docet fidem haberi a Deo pro perfecta legis iustitia. Ipse *Harminius* hoc satis clarè confitetur in epistola ad Legatum principis Palatini. Verba eius hæc sunt : *Ipsum fidei actum , id est , tò credere dico imputari ad iustitiam , proprio sensu , non metonymice*. Sed hoc fieri non potest nisi fides habeatur pro perfecta legis iustitia. Hac igitur in parte consentitis. In altera parte scribis vos dissentire : at hoc recte. Nam tu adhuc agnoscis obedientiam sive iustitiam Christi nobis imputari. Hoc verò negat *Harminius* in epistola ad. N. Verba eius hæc sunt. *Dico fidem nobis imputari ad iustitiam propter Christum & iustitiam eius , in quâ enunciatione fides est objectum imputationis : Christus verò & obedientia eius , est causa iustificationis impenetratoria sive meritoria . Qui Christus cum obedientia sua objectum est fidei nostra , & non objectum iustificationis , seu imputationis divina , quasi Deus nobis Christum eiusque iustitiam imputet ad iustitiam , quod fieri nequit . Vide , apertè dicit iustitiam Christi nobis ab iustitiam imputari non posse . Iam recole quæ ego in responsione ad primam tuam epistolam scripsi : & judica ipse an *Harminij* opinio de fide iustificante vel latum pilum differat a blasphemia , & damnata hæresi Serveti , Socini , & Ostorodi ? Quod *Harminius* scribit Christi obedientiam esse causam impenetratorum seu meritorum iustificationis nostra , vix intelligi potest nisi lucem adferat Ostorodus , qui scribit in disputatione contra Georgium Tradelij fol. 250. Ob ich aber wol vnserre ghorechtichept den verdienste Christi abschläge (nach den*

dem mahle ich sulch ein verdienst nicht beherrne noch erkennen;) So schlaghe ich doch seinen bluedte vndt todt nicht abe/ sondern schrube sie ihuen zu / so fern sein Bludt vnd todt die dinghen in vns wircket/vmb welcher willen vns Gott recht- ferdighen wil / nemlich den Glauben. *Etsi nostri iustificatio- nem merito Christo detrahu (quoniam tale meritum neque cognosco neque agnosco) tamen non detrahu eam sanguini & morti Christi : sed tribuo eam illis , quatenus sanguis & mors Christi in nobis efficiunt eas res , propter quas Deus nos iustificet , nempe fidem.* Hæc est , quicquid simule- tis & dissimuletis , ipsissima vestra opinio. Vultis enim una cum Ostorodo Christum nil meritum esse nobis : sed quicquid meritus est , meritum esse fidei . ut sc. fides propter meritum & obedientiam Christi habeatur pro perfecta legis iustitia , quâ nos coram Deo ju- stificamur.

Hanc rem ita se habere , ut ex *Harminio* eliceremus , roganimus illum in præsentia multorum fratrum Hagæ Comituni , ut ostende- ret quidnam in Catechesi & confessione nostra desideraret: ut intel- legeremus in verbisne , an in rebus , istæ , quas ostendi cupiebamus , controversiæ sitæ essent ? & despiceremus , tolerari possent , nec ne ? Addidimus nos laboraturos esse si tantum in modis loquendi dissi- deremus , ut ipsi satisfaceremus : sin autem in ipsis dogmatis con- troversiæ sitæ essent , nos itidem laboraturos esse , ut ipsi satisfacere- mus : sin minus nos daturos esse operam , ut certis conditionibus inter se Leidæ quietè & pacificè agere possent : si neque hoc obti- nere possemus , nos velle nos ipsi jurejurando obstringere , quod ex- tra illud coenaculum , in quo eramus congregati , proferre nolle- mus , quicquid nobis dicturus & revelaturus esset.

Ad hanc tam æquam petitionem nil aliud responsi tulimus , quam illum non teneri , neque velle fese nisi in Synodo patefacere. Nos regessimus illum duplici jure teneri fese declarare , quid in doctrina desideraret. Primum *quia Christianus esset* : Deinde *quia doctor esset Theologiae*. *Quia Christianus*. Petrus enim vult omnes Christianos semper paratos esse , ad reddendam rationem istius spei , quæ in illis est , 1.Petri 3.15. *Quia Doctor Theologiae*. Doctoris enim Theolo- giae esse , quemlibet , qui ad discendum paratus est , veritatem do- cere : nos autem cupere illam ab ipso discere. Hæc & similia dice- bamus. Sed his omnibus nihil aliud extorquere potuimus , quam se neque teneri neque velle.

Tandem diximus nos ex hac tergiversatione nihil aliud colligere posse, quam eum hoc agere, ut solus paratus accedat ad Synodum, cæteri imparati: sed illum non debere tam abjectè sentire de suis symmystis. Docere enim hanc actionem præparatoriam, ad quam ille cum paratus venisset, cæteri imparati, quam parum præsidij sit in hac occultatione. Articuli enim propositi, et si illis solis noti, cæteris omnibus ignoti fuissent; ita tamen per Dei gratiam esse explicatos, ut Ecclesia ex illorum explicatione multum commodi percipere possit. Debere illum, ex hac collatione, de futura, quæ in Synody instituenda est, indicium facere. Sed his omnibus nil promovimus, neque quicquam aliud exprimere potuimus, quam eum non teneri neque velle sese nisi in Synodo patefacere. Hanc tergiversationem cæteri fratres, neque excusare, neque in bonam partem accipere potuerunt. An ille per illam auxerit suam autoritatem, ipse viderit.

Porro licet tam anxiè oraremus ut nobis suam sententiam patefaceret: tamen eam prorsus non ignorabamus. Multa enim ex ipsius scriptis, ex thesibus, ex epistolis de hac re ad amicos scriptis, & ex ipsius auditoribus, qui frequenter ad nos veniunt, cognoveramus. Neque ille hoc ignorabat. Quin cum intelligeret has hæreses a se sparsas innotescere, & videret se tandem volentem nolentem coactum iri, de illis rationem reddere, incidebat in cordolium, eoque extinctus est.

Tu recole quod scribis tres esse opiniones contra me. Vnam Socini. Alteram *Harminij*. Tertiam tuam: easque inter se dissentientes que discrepantes. Iam verò sententiam, quam ego tueor est ecclesiæ nostræ, ut in responsione ad primam epistolam copiosè ostendi: Hic voco omnes pastores, qui sunt non solum in fœderata Belgica, sed etiam in Helvetia, Sabaudia, Palatinatu, Gallia, Anglia, Scotia, testes atque judices. Tres igitur sunt discrepantes opiniones contra ecclesiam nostram, etiam te judge ac teste. Atque ex his duæ sunt illorum, qui profitentur se esse administrros verbi in fœdeata Belgica. Vna sc. *Harminij*, qui est Doctor & Professor Theologiae in Academia Leydensi: Altera tua, qui es Professor & Præses Collegij Hollandici, quod est in eadem Academia.

Cum hac tua confessione & cum re ipsa confer jusjurandum quo *Harminius* & ..... jurant, se nullum administrum verbi (quo nomine se quoque censi volunt) noscere in toto hoc Belgio, qui

gio, qui aliquid in recepta doctrina immutare velit. Confer, inquam, hanc tuam ingenuam confessionem cum illo jurejurando, & judica ipse, an non *Harminius* perinde faciat ac si quis ignem injiciat in classem Amsterodamensem, eamque exurat, & per plateas omnes cursitans clamet: Quiescite, quiescite cives, nolite vos commovere, neque ad classem accurrite, nihil enim incommodi illatum est in classem vestram.

Putas non tollere controversiam, qui per posteriorem sententiam oppugnat priorem. Sed ego non potui tuam sententiam commodius oppugnare, quam ex illis, quae ipse posuisti. Hoc modo disputat Socrates, ut apud Plationem videre possumus. Ipse Aristoteles, ut scis, nos docet respondentem redarguere per propriam confessionem. *Harminij* opinionem oppugnare, mihi hoc tempore propositum non fuit. Tu conscripsisti dissertationem de fide justificante, eamque ad me misisti, ut vel approbarem si vera esset, vel improbarem si falsa esset. Visa est autem mihi esse falsa. Oppugnavi igitur eam: sed oppugnavi eam maximè ex illis, quae ipse posuisti, ut ne vel unum quidem verbum ad illorum defensionem contra me afferas. Provoco igitur ad Professores organi, qui sunt Leydæ, an hac in re quicquam admiserim, quod pugnat cum præceptis institutisque instrumenti distinguendi verum a falso.

Cum dicis eodem artificio ex priori everti posse posteriorem, ostendis ipse has duas, quas ponis opiniones, simul consistere non posse. Nam si simul constare possent, una per alteram everti non possunt. Deinde est falso quod dicis. Posterior enim sententia, qua dicis Christi justitiam nobis imputari, habet Deum authorem, & est vera. Hæc prior, quâ dicis, fidem haberi a Deo pro perfecta legis justitia, habet Servetum, Socinum, & Ostorodum authorem, ut ego in responsione ad primam epistolam sufficienter ostendi, & est falsa. Per illam igitur hæc, non per hanc illa everti potest. Extra controversiam enim pono, falsitatem posse everti per veritatem, non contra. Adhæc, unam tuæ theses partem oppugnavi per alteram, sed addidi etiam alias rationes, quæ in tua thesi, & in epistola tua non sunt. Harum vi eandem tuæ theses partem oppugnavi, neque tu vel unum verbum affers contra ea, quæ ego ex tuis thesibus & epistola desumsi, neque etiam ad ea, quæ ego extra epistolam, thesinque tuam, ad tuam opinionem destruendam, adduxi. Quâ re tanquam tacita confessione ostendis, alteram tuæ theses partem, prorsus

prosperus eversam esse. Tua opinio, quam dico *Sokinizein* non est in
tuis epomenais tuu Sookinuu, sed est en *tuis autuu archais*, ut quilibet ju-
 dicare potest, qui libros Socini, & tuam hanc epistolam vel semel
 perlegit, & hanc cum illis mediocri diligentia adhibita contulit.

Cum dicis me directe debuisse ostendere non justificari creden-
 tem propriè fide in Christum, prævaricaris. Non enim quæstio est
 an Credens justificetur propriè fide in Christum. Sed disputamus
 an fides propriè sic dicta imputetur nobis in justitiam? vel quod
 idem est, an justificemur fide propriè sic dicta, hoc est, an per opus
 nostrum, sive per qualitatem nobis inhærentem justificemur. Equi-
 dem inter nos controversia non est, quomodo verbum justificare ac-
 cipiatur; sed omnis controversia in eo consistit, *An fides propriè, an*
verò impropiè accipiatur, cum illi justificari dicimus. Tu dicas illam pro-
 priè accipi: Ego contra contendeo illam accipi impropiè, videlicet
 metonymicè, vel etiam correlative, ut in prima epistola copiose o-
 stensum est. Dicis me petere principium, cum te ex illis, quæ ipse
 posuisti, oppugno, & cum unam tuæ theses partem per alteram
 destruo. Serione id dicas? Atqui ego pono illa, quæ tu ipse ponis,
 quæ approbas, quæ defendis, quæ attruis, & per hæc ipsa everti illa
 in quibus a nobis dissentis. Est ne hoc ponere illud, quod est in
 principio? Evidem rogandus es, ut cum Aristotelis organum
 recuditur, hunc novum modum petendi illud, quod est in princi-
 pio, addere velis? Hactenus putavimus illos tantum petere prin-
 cipium, qui vel idem per idem: vel ignotum per illud, quod a quæ
 ignotum est: vel denique qui falsum per illud, quod a quæ falsum
 est, probare conantur. Qui verò illud ponunt contra adversarium,
 quod ipse adversarius ante posuit, quod probavit, quod adstruxit,
 quod defendit: qui, inquam, hoc ponit contra adversarium, illum
 accusare propterea quod erret in eo, quod est *paratō en arche*, hacte-
 nus intolerabile visum est. Doctissimo & integerrimo viro Davidi
 Paræo faciunt injuriam, qui hanc opinionem, sive Arminij sive
 tuam illi affingunt. Evidem locis a te allegatis ne unum quidem
 verbum exstat, ex quo id colligi possit. Quin ubique docet contra-
 rium. Velram opinionem ubique rejicit: nostram verò claris ver-
 bis approbat atque defendit. Eius verba hæc sunt in ad Rom. fol.
 331. *Ostendimus fidem justificare non habitualiter, ut est qualitas: sed*
relativè, quia correlativum fidei, satisfactio & meritum Christi fide ap-
prehensum, justificat. Et fol. 386. *Cum fides dicitur imputari pro ju-*
stitia,

ſtitia, id non intelligendum eſt materialiter, ſed intelligendum relative: quod credenti iuſtitia fuerit gratis imputata, ſeu quod credens ex gratia fuerit iuſtus reputatus: item organice, quod fide acceperit iuſtitiam, ſeu remiſſionem peccatorum a Deo gratis datam. Et pag. 474. Patet igitur, iuſtificari fide, idem eſſe, quod iuſtificari fide ſanguinem ſeu mortem Christi amplectente, ſeu iuſtitiam a Deo per Christi ſanguinem gratis imputatam, fide recipere. Fides igitur organum, ſanguis Christi meritum eſt iuſtificationis noſtre, ita fides noſtra iuſtitiat organice, ſanguis Christi meritorie. Et pag. 877. Aliud eſt fides, aliud iuſtitia. Iuſtitia enim eſt ex fide. Fides eſt organum accipiens iuſtitiam. Et iuſtitia fidei non eſt in hæſua qualitas, ſed donum remiſſionis peccatorum. Plura de hac re fortaſſe ſcribam, cum accepero pleniorem illam tuam, quam promittis, reſponſionem. Vale. Frani. Anno Christi 1608. 31. Auguſti.

TERTIA EPISTOLA PETRI BERTII CVM RE- SPONSIONE SIBRANDI LVBBERTI.

VIx tandem ex profectiuncula domum reveni, cum a me li-
teras tuis verbis efflagitat tabellarius. Et ſcio ex pacto me-
illas & more debere tibi. Sed cum tempore deſtituar faciam bre-
viter id quod prolixius alias fueram facturus. Legi diligenter,
& cum timore Domini ſecundum mensuram donationis acceptæ,
expendi ea, que iam geminis literis ad me de argumento propo-
ſito ſcribere placuit. Et tamen nihil adhuc cauſe video, cur ne-
gandum putem, fidem quoties ex ea iuſtificari a Deo dicimur

R   propriè

propriè accipiendam esse. Expectabam quidem postrema epistola tua causas, cur seposita paulisper sententia posteriore nostræ theseos, per fidei vocem necessario apud B. Paulum deberet intelligi iustitia Christi fide apprehensa, per metonymiam, non autem fides ipsa apprehendens. Sed cum hoc non feceris, proferam ipse ea, quibus puto efficaciter probari posse, fidem propriè in hoc negotio sumi oportere. Tuum erit, si ita videbitur, hæc ipsa prioris epistolæ meæ rationibus adiungere.

Lubbertus.

Duo mihi proposita fuerunt. Vnum, argumenta, quibus conatis probare fidem propriè dictam haberi a Deo pro perfecta legis iustitia, refellere. Alterum, ostendere, fidem cum illa justificari dicimur, impropriè ponì pro iustitia Christi, quam fide apprehendimus. Quantum autem prætiterim, aliorum esto judicium. Postremā epistolā non fuit mihi necesse ullam causam afferre, quare iudicarem fidem impropriè pro iustitia Christi accipi debere, cum illa justificari dicimur. Nam cum tu in tua secunda epistola ne unum quidem verbum afferas, quo vel tua argumenta fulcias, vel mea refellas: opinatus fui, me argumenta tua, quibus asseris fidem haberi a Deo pro perfecta legis iustitia, sufficienter refutasse, & simul luculenter remonstrasse, fidem, cum illa justificari dicimur, impropriè accipi debere. Quod petis ut rationes, quas in hac epistola ponis, rationibus primæ epistolæ tuæ adjungam; faciam libenter & bona fide. Argumenta igitur hæc sunt.

Bertius.

Quia per nullam unquam figuram oppositum pro opposito surmitur, aut relatum pro correlato, aut habitus apprehendens pro re apprehensa.

Lubbertus.

Atqui in sacramentalibus locutionibus ferè semper accedit, ut oppositum pro opposito, sive relatum pro correlato sumatur.

1. Cor. 11. 25. *Hoc poculum est novum testamentum in meo sanguine.*

1. Cor. 5. 7. *Christus est pascha.*

Matth. 26. 26. *Hoc scilicet panis est corpus.*

Matth. 26.

Matth. 26.28. *Hoc sc. vinum est sanguis.*

Exodi 12.11. *Agnus est transitus.*

Genes. 17.10. *Circuncisio est foedus.*

His equidem locis oppositum ponitur pro opposito: Imò oppositum attribuitur opposito. Non enim poculum, sed eius oppositum, est novum testamentum. Neque Christus, sed eius oppositum est pascha. Qyanquam hic posset quis duplē metonymiam notare. Christus enim est *antitupon agni*, atque hic significat transitum. Neque panis, sed eius oppositum est corpus. Neque vinum, sed eius oppositum est sanguis. Neque agnus, sed eius oppositum est transitus. Neque circumcisio, sed eius oppositum est foedus. Quemadmodum igitur non agnus, sed eius oppositum est foedus: ita non fides nostra, sed eius oppositum, nempe obedientia Christi, est justitia nostra. Rom. 5. 19. *Per unius obedientiam iusti constituentur multi.* Rom. 5.9. *Justificati sanguine.* Ex his per se corruit quod addis nullum relatum poni pro correlato. Corpus enim est correlativum panis; sanguis est correlativum vini: transitus est correlativum agni: foedus est correlativum circumcisionis. Quanquam hæ dux rationes coincident. Relatio enim est species oppositionis. Quainobrem si probare potero, Relativum poni pro correlativo, uno, eodemque labore probavero, oppositum poni pro opposito.

Huiusmodi loquendī formæ etiam in profanis autoribus occurunt. Hom. Iliad. 3. *Præcones verò per urbem Deorum ferebant fœderafirma, Agnos duos,*

Explica mihi quomodo agni sint fœdera, si oppositum non ponitur pro opposito, aut relativum pro correlativo? Agni enim quicquid dicas, non sunt fœdera, si propriè loqui velis.

Bertius.

Neque per ullam unquam figuram oppositum aut affectio oppositi de opposito prædicatur.

Lubbertus.

Oppositum prædicari de opposito, jam satis superque, opinor, demonstratum est. Sed & affectio oppositi de opposito prædicitur.

Marci 14.12. *Quando pascha sacrificabant.*

R ij

Lucæ 22.

- Lucæ 22.11. *Ut pascha cum discipulis meis edam.*
 Ephes. 5.26. *Purgans ecclesiam lavacro aquæ.*
 1.Petri 3.21. *Baptismus nos salvos facit.*
 1.Cor. 5.7. *Pascha nostrum est sacrificatum.*
 Titi 3.5. *Servamur per lavacrum regenerationis.*
 Actor. 22.16. *Ablue peccata tua.*
 Genes. 17.13. *Erit pactum hoc meum in vestra carne.*
 Lucæ 22.19. *Hoc sc. panis pro vobis traditur.*
 Matth. 26.28. *Hoc sc. vinum pro vobis effunditur in remissionem peccatorum.*

Beza parte secunda quæst. de Sacramentis, quæst. 80. Panis ille dicitur corpus illud pro nobis traditum, poculum illud dicitur sanguis ille pro nobis effusus. Atqui non pascha, sed eius objectum nempe agnus sacrificabatur & edebatur: neque lavacrum aquæ, sed eius objectum nempe sanguis Christi, purgat ecclesiam: neque pascha, sed eius objectum, nempe Christus, pro nobis sacrificatum est: neque panis, sed eius objectum, nempe corpus Christi, pro nobis traditum est: neque vinum, sed eius oppositum, nempe sanguis Christi, effusum est in remissionem peccatorum nostrorum: neque aqua baptismi, sed eius objectum, nempe sanguis Christi, abluit peccata nostra: neque pactum Dei cum Israele initum, sed eius objectum, nempe circumcisio, erat in carne Israelitarum.

Quemadmodum autem non lauacrum aquæ, sed eius objectum, nempe sanguis Christi purgat ecclesiam ab omni peccato: ita non fides, sed eius objectum, nempe obedientia sive iustitia Christi nobis imputatur ad iustitiam. Et quemadmodum non aqua baptisimi, sed eius opposito, nempe sanguine Christi, abluimur a peccatis nostris: ita non fide, sed eius opposito, nempe obedientia Christi, constituimur iusti.

Si hoc tuum argumentum diligenter expendes, videbis illud esse contra te ipsum. Esto enim hæc major.

Affectio oppositi non prædicatur de opposito.

Sit hæc minor.

Iustificare est affectio iustitiae, quæ est fidei relative opposita.

Atqui ego ex his conclusero.

Ergo iustificare non prædicatur de fide.

Mino-

Minorem, sat scio, non negabis. Iustificare enim est affectio iustitiae. Major est tua. Et tamen conclusio est falsa. Quid igitur? Si propriè loqueris, concedo majorem. Affectio enim unius oppositi, quæ vera eius affectio est, nunquam prædicatur propriè & regulariter de altero opposito. Necessariò igitur sequitur, hanc propositionem, *Fides imputatur pro iustitia, esse irregularem, & esse per tropum explicandam.* Causa huius rei est, quia fidei tribuitur affectio oppositi. Verum, si justificare non est propria affectio fidei, dic mihi, quæ nam sit propria eius affectio? Credere. Tu ipse hoc assleris. Dicis enim *tan pīstīn kai tō pīstevein*, hoc est, fidem & credere esse *paranuma*, & hoc rectè. Nemo autem rectè dixerit fidem & justificare esse *paranuma*. Credere igitur est verus actus fidei; iustificare verò non est proprius actus fidei: sed est proprius actus iustitiae. Proinde, ut credere non propriè prædicatur de iustitia: ita iustificare non propriè prædicatur de fide.

Bertius.

Nam eadem ratione dicam ego, *correlative & metonymicè verum esse. Pater est qui gignitur. Oculus est qui dissipat visum. Scientia est, quæ habet tres.*

Sunt autem opposita & quidem relatè *pīstis & tō pīston*. Quoniam ergo natura ipsa ab huiusmodi loquendi modo abhorreat, fateamur necesse est, propriè loqui Apostolum, & sine figura, cum dicit, *fides imputatur in iustitiam, vel fidei iustificamur.*

Lubbertus.

Sic argumentaris:

Quædam opposita non dicuntur de oppositis.

Ergo nulla. vel:

Quædam affectiones oppositi non dicuntur de opposito.

Ergo nullæ.

Quam autem hoc argumentandi genus sit infirmum, tu non ignoras. Deinde in exemplis est magna dissimilitudo. Pater enim & filius sunt relativa secundum esse. Fides verò & iustitia sunt relativa secundum dici. Adhac ut *pīstis & pīston* sunt opposita: ita *elpīs & elpīson* sunt opposita. Attamen legimus per *tās elpīdos* prædicari, quod est *tū elpīsū* proprium. Maro 1. Georg.

— — — — — *Anni spem credere terræ.*

Ipsa cogeris fateri, non ipsam spem, sed eius objectum, hoc est, fruges tuberibus fructibus nascituras terræ mandari. Plautus Astraba: *Cupio meam spem sequi.* Non tamen spem suam objectum, hoc est, sponsum suum, quem sperabat, consequi cupiebat. Paulus Rom. 8. 24. *Spe salvi facti sumus.* Cum tamen non spes nostra, sed eius objectum Iesus Christus nos salvos faciat. *Quid ni igitur eadem ratione dicam, non ipsam fidem, sed eius objectum, nempe Iesum Christum nos justificare.*

Bertius.

Quia terminus ille *Fides* toties & significanter Paulo cap. 3.4.5. ad Rom. exprimitur, & tam multis limitationibus, additamentis, & restrictionibus definitur, & quasi circumscribitur, ut accuratius examinanti dubium esse non possit, quin fidem voluerit propriè & citra omnem figuram intelligi. Vide enim quid dicat: *Credidit Abraham Deo & reputatum est ei in iustitiam.* Principiò paronuma sunt fides & credere. Quis autem dicet tò credere illic impropriè sumi. Quod si tò credere propriè sumitur, cur non est fides, cum dico fides reputatur in justitiam.

Lubbertus.

Quod fides istis tribus capitibus tam significanter exprimitur, tam multis limitationibus, & restrictionibus circumscribitur, est pro nobis. Hinc enim discimus, fidem impropriè sumi, cum illa justificari dicimur. Vide, Apostolus hoc loco credere & operari opponit. Rom. 4. 4. *Non operanti, sed credenti.* Credere igitur hoc loco non accipitur propriè. Nam credere propriè acceptum est operari.

Adhac, Apostolus his capitibus contendit Abraham justificatum esse fide: & simul negat illum justificatum esse operibus. Ergo fides, quā Abraham justificatus est, non accipitur propriè pro operc. Nam hæc duo

Abraham non est iustificatus operibus.

Et:

Abraham est aliquo opere, nempe fide iustificatus.

Sunt contradictiones. Sed illa habet Deum authorem. Rom. 4. 2.

Si Abra-

*Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet quod gloriatur, sed non apud Deum. Ergo hanc esse falsam est necesse. Eodem loco docet Paulus nos gratis justificari. Rom. 3. 24. *Justificamur gratis, eis gratia, per redemtionem factam in Christo Iesu.* Sed hinc sequitur nos non justificari fide propriè accepta. Fides enim propriè accepta est opus. Sed justificatio ex gratia, & justificatio ex opere sunt opposita, & simul consistere non possunt. Rom. 11. 6. *Quod si per gratiam, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia; si ex operibus, iam non ex gratia, alioquin opus iam non esset opus.* Res ipsa hoc docet. Nam cum fide justificamur, tum non præstamus aliquid Deo; sed accipimus aliquid a Deo. Atque hæc est specifica differentia inter justificationem fidei, & justificationem operum. Scio Apostolum scripsisse: *Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iustitiam.* Neque ignoro fidem & credere esse paronuma. Sed quia fides & credere sunt paronuma; colligo credere esse universalem affectiōnem fidei, ac proinde propriè & per se prædicari de fide. Ex eodem fonte colligo, fidem & justificare non esse paronuma: neque justificare esse universale pathos fidei; ac proinde propriè & per se de fide prædicari non posse. In prima collatione ostendi, justificare esse universale pathos iustitiæ. Hæc omnia, quia in logicis es admodum exercitatus, te admittere credo. Sed his positis est impossibile, ut justificare per se, & quatenus ipsum prædicetur de fide. Universale enim pathos unius habitus nempe iustitiæ, per se & quatenus ipsum prædicari de alio habitu a iustitia prorsus separato, videlicet, de fide, qui affirmat, non solum principium demonstrationis evertit, sed totam rerum naturam pervertit.*

Priusquam progredior, anno, iustitiam, cuius universale pathos est justificare, non esse iustitiam nostram, sed esse iustitiam Iesu Christi. Phil. 3. 9. *Ut inveniar in eo non habens meam iustitiam, sed eam, sc. iustitiam, quæ est Christi per fidem.* Hac sola iustitia posita, ponitur justificatio: Rom. 5. 19. *Per unius obedientiam (obedientiam Christi & eiusdem iustitiam pro eadem re accipio) justi constituentur multi:* Et ablata, aufertur. Hebr. 9. 22. *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quæris, quisnam sit dicturus tò credere illic impropriè accipi? At, mi frater, hic planè prævaricaris. Non enim tò credere in illis verbis *Credidit Abram Deo:* sed in altero membro, quod scilicet sub intelligitur, impropriè accipitur. Quod ut intelligatur: dico plenam sententiam esse hanc: *Credidit Abraham Deo,* & hoc

& hoc sc. credere, sive hoc quod credidit, est illi imputatum ad justitiam. Vide, tò credere in primo membro propriè accipitur. Abraham enim verè & propriè credidit. Sed in altero membro non accipitur propriè: ratio, quia credere, si propriè loqui velis, non est idem quod justificare: neque fides, si propriè loqui velis, est idem quod justitia: quod utrumque tibi omnino dicendum erit, si tibi ipsi constare voles. Tu quidem hoc in prima collatione asseruisti, sed admodum inconsideratè. Nam tò credere est universale *pathos* fidei. Fides enim credit per se & quatenus ipsum, hoc est, totum credere vel est in fide, & extra fidem non reperitur, vel quod idem est, posito credere, ponitur fides, & ablato, aufertur: & vice versa, posita fide, ponitur credere, & ablata, aufertur. Sed justificare universale *pathos* fidei non est. Nam neque posita justitia, ponitur fides, ut in gloria: neque ablata fide, aufertur justitia, ut in infantibus, quod est prorsus contra naturam universalis *pathos*, ut ego in prima collatione ostendi. Aut igitur dicendum tibi erit, unum & idem universale *pathos*, esse in duobus diversis subjectis, hoc est, esse universale *pathos*, & non esse. Aut concedendum tibi erit, justificare quod est universale *pathos* justitiae Christi, non esse universale *pathos* fidei nostræ. Illud non dices, sat scio, tua enim Logica, quam ipse edidisti, & quæ tibi magnam laudem conciliavit, docet contrarium. Huc igitur tibi omnino deveniendum est, ut nobiscum tandem dicas, justificare impropiè dici de fide.

Bertius.

Prætera resolve ista, *Fides Abrahæ reputata est*, &c. *Fides credentis imputatur*, &c. a quo Rethore colorem mihi aut figuram mutuabor, quo ostendam, vocem fidei, cum dico, *Fides Abrahæ*, propriè non esse intelligendam.

Lubbertus.

Ego quidem libenter illa resolvam. Quæ igitur, inquis, & est vera sententia harum propositionum? Hæc scilicet. *Fides Abrahæ*, hoc est, obedientia Christi quam Abraham credidit, imputata est Abrahæ ad justitiam. Eadem obedientia imputatur cuilibet credenti ad justitiam. Rom. 5.19. *Per unius obedientiam iusti constituentur mulii*. Ad Hebr. 9.15. *Ob id noni testamenti mediator est*, ut morte intercedente ad redemtionem earum prævaricationum, quæ in priore testamento fuerunt, ij, qui vocati sunt, promissionem aeternæ hereditatis accipiant.

accipiant. Hac unius obedientia Abraham justus constitutus est: vel quod idem est, hac morte mediatoris redemptæ sunt iniquitates Abrahæ. Hæc obedientia est Abrahæ imputata. Alterius enim obedientia nemo justificatur, nisi hæc illi imputetur. Per hanc autem sive obedientiam, sive iustitiam Christi, quia Abraham fide accepit, fide justificari dicitur. Per metonymiam enim tribuitur fidei, ut instrumento, quod est iustitiae.

Bertius.

Iam verò vide limitationes. Quænam est illa fides, quam Abrahæ tribuit Apostolus? Nimirum ea, quâ minimè vacillavit, nec consideravit suum ipsius corpus jam emortuum, nec emortuam vulnus Saræ, nec disceptavit infidelitate, sed robustus fuit, & gloriam dedit Deo, ac planè persuasus fuit, cum, qui promiserat, posse etiam facere. Hoc, inquam, credere, hæc fides imputata est ei in iustitiam. Nullum est certius argumentum proprij sermonis, examine tot descriptionum. Si per fidem voluisset Apostolus, non fidem ipsam, sed Christum aut iustitiam Christi fide apprehensam significare; non debuisset immorari tali descriptioni: sed debuisset iustitiae Christi affectiones aliquod recensere. Sed hoc non facit. Profectò videntur mihi ex fide sua Christum ipsum fabricare, qui in tam claris formulis motonymiam comininiscuntur.

Lubbertus.

Hæc omnia, quæ Apostolus hoc capite in commendationem fidei Abrahæ scribit, destruunt tuam sententiam. Ac priuum in omnibus hisce limitationibus ne uno quidem verbo docet Apostolus, *Justificare esse universale pathos fidei*: neque docet fidem haberi a Deo pro perfecta legis iustitia: Ne que docet fidem per se & quatenus ipsum iustificare, quod certè faceret fides si justificare esset eius universale pathos, ut tu in prima collatione asseruisti. Deinde hæc eadem docent non quamlibet fidem, sed illam tantum, quæ promissionem de Christo recipit, nobis pro iustitia imputari. Hoc libenter mihi dabit quicunque illud caput vel semel perlegit. Evidem Apostolus hoc diserte scribit. *Non enim per legem promissio cesseret Abrahæ aut semini eius, ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.* Et vers. 16. Propterea ex fide est hæreditas ut sit per gratiam, ut firma sit promissio toti semini. Sed hoc etiam est contra te. Nam si non quælibet fides, sed illa tantum, quæ promissionem Christi recipit, nos justificat; se-

cat; sequitur, nos cum fide justificamur, non aliquid Deo præstare: sed aliquid a Deo accipere. Hæc una ratio sufficit ad tuam sententiam reiiciendam. Nam si fide tanquam opere nostro justificamur, tum justificamur præstando aliquid Deo. Specifica enim differentia justificationis fidei & operum hæc est, ut antè dixi, quod in operū justificatione aliquid præstamus Deo: in fidei verò justificatione aliquid accipimus a Deo. Docuit hoc antè me Magnus Lutherus præfatione ad Galatas. Ex hoc enim fonte docet *nos passivè nos habere*, cum justificamur. Et contra illos, qui per legē justificantur *se habere activè*. Apostolus Paulus idem docet. Cum enim tradit fidei justitiam, perspicuè scribit ad Rom. 5.19. *Per unius obedientiam iusti constituentur multi.* Sed qui alterius obedientia justus constituitur, ille in hac constitutione se habet passivè. Idē cum docet legis justitiam, perspicuè scribit Rom. 10.5, *Moses describit iustitiam, quæ est ex lege his verbis, quod qui præsterit ea, vinet per illa, ut manifestum sit, eos, qui per legem justificantur, aliquid facere, & contra illos, qui per fidem justificantur aliquid pati.* Ex his ego intrepidè pronuncio nos non justificari per fidem tanquam per opus nostrum. Nam si per illam tanquam per opus nostrum justificamur, tum etiam illi, qui per fidem justificantur, aliquid faciendo sive præstando aliquid Deo, justificantur. Atque ita justificatio fidei, & justificatio legis non toto genere, sed tantum secundum plus & minus differunt, quod scilicet, illi qui per legem justificantur præstando sive faciendo totam legem, justificantur: qui verò per fidem justificantur, non faciendo & præstando totam legem: sed tantum faciendo sive præstando unum opus, nempe fidem, quæ tantum exigua legis portio est, justificantur. Non dubito quin cum *Harminio* sentias, nos unico hoc opere, nempe fide, justificari. Quid enim aliud est actus fidei non metonymico sensu, sed propriè acceptus, per quem *Harminius* nos justificari docet, epistola ad Legatum Palatini Electoris, quam opus nostrum? Sed non potes hoc ulla consequentia Syllogistica ex his tribus capitibus colligere. Si mihi non habes fidem, experire an tu hoc facere possis. Sit *questio*: An fides propriè accepta nobis imputetur ad justitiam? *Maior.* Imputatur ad justitiam. *Minor.* Fides propriè accepta. *Medius.* Omnes istæ limitationes quas Apostolus his tribus capitibus ponit: exque vel divisim, vel conjunctim sumtæ. In logicis es admodum exercitatus. Experire igitur, an ostensio syllogismo concludere posses hanc conclusionem. *Ergo Fides proprie*

priè sumta nobis imputatur ad justitiam. In thesi tua ponis fidem haberi a Deo pro tota legis justitia. Si igitur mavis hanc conclusio nem inferre: Esto *Majus*. Habetur a Deo pro perfecta legis justitia. *Minor*. Fides propriè dicta. *Medius*. Omnes limitationes, quas Apostolus his tribus capitibus ponit, exque vel conjunctim, vel divisim sumtæ. Ne te frustra fatiges, da nobis syllogismos ostensivos, & semper tene hanc conclusionem. Ergo fides propriè accepta habetur a Deo pro perfecta legis justitia.

Si in hac re serio laborabis, reperies re ipsa longè aliud esse argumentari quam rethoricari. Adhæc, Apostolus hoc 4. cap. di sertè distinguit inter fidem & justitiam: Comm. enim 13. docet promissionem hæreditatis cessisse Abrahæ per justitiam fidei. Evidem si fides esset ipsa justitia, per quam hæc hæreditas Abrahæ cessit, rectius dixisset per *justitiam fidem*, ut esset oppositio, quam per *justitiam fidei*. Opponit autem justitiam fidei, & justitiam legis. Ergo ut lex non est ipsa justitia, ita etiam fides non est ipsa justitia: sed utraque videlicet lex & fides differt a justitia. Omnes sciunt aliud esse legem, aliud justitiam. Omnes item sciunt aliud esse fidem, aliud justitiam. Quod scribis Apostolum Paulum debuisse aliquot justitiæ affectiones recensere, admirationem affert. An enim non fecit? An non scribit vers. 13. *Abrahamo per justitiam fidei cessisse promissionem, ut heres esset mundi?* An non scribit cap. 5. vers. 9. *Nos sanguine Christi justificari?* vers. 10. *per mortem Christi Deo reconciliari?* vers. 19. *Per unius obedientiam nos justos constitui?* Hæc legis, & audes scribere, quod nullas justitiæ Christi affectiones recensuerit? Si in timore Dei hæc legis, facile videbis nos non eodem modo justificari fide, & sanguine Christi. Nam utraque re videlicet sanguine Christi, & fide nos propriè justificari, est impossibile. Aut enim propriè justificamur sanguine Christi, & impropre justificamur fide: aut propriè justificamur fide, & impropre justificamur sanguine Christi. Elige quo d voles. Si impropre justificamur sanguine Christi, rectè sentit Socinus, & vana sunt ista omnia, quibus asserimus Christum loco nostro mortuum esse, & pro nobis sufficienter satisfecisse. Hoc credo te non asseverare. Necessariò igitur, velis nolis dicendum tibi est per me tonymiam poni fidem pro obedientia Christi, cum illa justificari dicimur.

Bertius.

Specia etiam hanc limitationem: *Fides in Christum reputatur in S ij justitiam*

justitiam: Credentes in Christum justificantur. Finge hic vocem fidei esse capiendam metonymicè, & tenta postea totius sententiaz per proprios terminos Analyzin. Ego sane quā sum ingenij tarditate, non possum aptam harum Enunciationum resolutionem comminisci, si fides propriè non sumatur, ut neque istarum, *Fidem apprehendente in justitiam Christi reputat Deus in iustitiam: Fides in Christum est iustitia nostra coram Deo: Justificamur fide in Christum*, & si quæ sunt alia in istiusmodi in quibus Christo jungitur.

Lubbertus.

Illam phrasin *Fides in Christum reputatur in iustitiam*, non facile in scriptura repereris. Nam ut nos in prima collatione ostendimus: vix ponitur illa loquendi formula sine additione personæ. Exempli graria, fides Abrahæ imputata est ei pro justitia. Est autem magna differentia inter has duas

Fides imputatur pro iustitia.

Fides imputatur Abrahæ pro iustitia.

Illa enim formula innuitur aliquid conferri fidei: hac verò ostenditur aliquid conferri personæ. Sed de hac re in prima collatione nos fusè differuimus. Iam verò illa, *Fides in Christum reputatur credenti in iustitiam*, rectè resoluitur, cum ex irregulari reducitur ad regularem. Hoc autem fit, cum illud quod per prædicatum vel per subjectum intelligitur, loco subjecti vel prædicati ponitur. In hac prædicatum propriè accipitur, subjectum impropriè: vel quod idem est, tropus est in subjecto, non in prædicato. Pone igitur loco subjecti, quod per hoc significatur. Sed per hoc significatur opus correlativum, quod est justitia Christi. Si igitur dixeris, *Justitia Christi reputatur nobis in iustitiam*, hoc est, *Justitia Christi reputatur esse iustitia nostra*, rectè dixeris, & locutus fueris cum Scriptura Rom. 5. 19. *Unius obedientia iusti constituentur multi.* Phil. 3. 9. *Ut inveniar in eo non habens meam iustitiam, sed eam, sc. iustitiam, quæ est Christi per fidem.* Hæc obedientia Christi reputatur nostra, cum nos illa constituiuntur iusti. Hæc item justitia Christi reputatur nostra, cum nos illum habentes, invenimur in illo sc. Christo. Antè notaui fieri non posse ut aliena justitia quis justificetur, nisi hæc illi imputetur. Ego, mi frater, hic nullam video difficultatem, & miror te virum tam doctum in re tam manifesta hærere. Hæc propositio *Credentes in Christum in-*

*stuc*s* iustificantur, est regularis & planè ita intelligenda, ut verba sonant.* Tantum memineris credentes non propter suum credere, hoc est, propter opus suum, sed propter obedientiam Christi, quam credendo accipiunt, justificari. Illa: *Deus reputat fidem in Christum pro iustitia*, in Scriptura non reperitur: si tamen resolvenda est, debet eodem modo resolvi, ut illa prior. Non enim fidem propriè acceptam, sed eius correlativum reputat nobis Deus pro iustitia. Hanc: *Fides in Christum est nostra iustitia coram Deo*, non facile tepereris in Scriptura. Deinde in subjecto est tropus. Fides enim ponitur pro eo, ad quod refertur, nempe pro iustitia Christi, hæc enim est nostra iustitia coram Deo. Hæc: *Fide iustificamur*, a nobis ante explicata est. Hanc resolutionem esse veram etiam ex illis, quæ tu ipse ponis, colligi potest. Dicis enim nos fide iustificari instrumentaliter, hoc est, organicè. Sed sanguine, sive obedientia, sive iustitia Christi non iustificamur instrumentaliter. Fide igitur impropriè; sanguine propriè iustificamur.

Bertius.

Ego sanè in his omnibus nullam video difficultatem. Neque cogitando consequi possum, qui fiat ut in re tam manifesta hæreas.

Quia hoc negare est negare fœdus Evangelicum: Nam cum fœdus legale propter adynamian vel potius uudenotata nostram non posset a nobis impleri: initiv nobiscum Deus aliud fœdus gratuolum & suaue, ac verè Evangelicum de bono quidem eodem, sed per diversum modum, adipiscendo. Bonum est vita æterna: modus est non præstatio legis; hæc enim est impossibilis: sed præstatio conditionis positæ, quæ est credere in filium. Hoc est ergo fœdus Dei nobiscum: *Crede in filium, & iustificaberis: Crede in filium & salvaberis: Crede in filium & habebis vitam aeternam: Crede, in filium & remittentur tibi peccata.* Cum autem tu eam conditionem præfas, quid sequitur aliud, quam ut tu bonorum illorum omnium compos fias non merito tuo, sed gratia eius, qui conditionem hanc gratosam posuit, qui Christum ipsum gratis dedit, qui te gratis ad participationem lucis vocavit, qui tibi spiritum Christi ex gratia sua dedit, qui hanc ipsam fidem gratis quoque imputat in iustitiam.

Lubbertus.

Si hæc vera sunt quæ tu scribis, tum vitam æternam per legem & Evangelium non modis toto genere diuersis, sed modis secundum S iiiij plus &

plus & minus tantum differentibus consequimur. Lex enim promittit vitam propter præstationem omnium operum, quæ ipsa requirit: Evangelium verò eandem promittit propter unius tantum operis, nempe fidei præstationem. Hoc totum desumtum est ex Socino. Eius verba hæc sunt de Christo Servatore fol. 210. Sed quoniam Abrahamus obedientia sua eam conditionem impleverat, quæ tacitè in præcedentibus Dei promissionibus continetur, quod coram ipso Deo ambularet, & esset perfectus, & quæ etiam expressa fuerat tum, cum nominatum fædus cum ipso Deo pepigerat, ut scriptum est statim in initio cap. 17. eiusdem libri. Idcirco propter obedientiam Abrahami se ea omnia, quæ ante promiserat, iurabit Deus facturum. Et pag. 392. Quia fieri non potest quin ea, quæ a Iesu præcepta sunt faciat, & Dei verbum, qui per ipsum Iesum locutus est, custodiat is, qui Iesum a mortuis excitatum a Deo fuisse sibi persuaserit. Inde enim spem firmam concipit, se, si ista præstiterit, beatum atque immortalem ex Dei promisso futurum.

Sed hoc pugnat cum Scriptura veteris & novi testamenti. Ut enim in veteri testamento ijs, qui universam legem præstant, vita promittitur. Levit. 18. 5. *Custodite statuta & judicia mea, quæ faciet homo, vivet in ijs.* Ezech. 20. 11. *Dedi illis præcepta mea, & judicia mea, indicavi illis, quæ si fecerit homo, vivet propter ea.* Ita qui in novo testamento volunt vitam æternam faciendo opera consequi, non possunt eam, nisi universæ legis præstatione consequi. Lucæ 10. 15. *Quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?* Ille verò respondens dixit. *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex rotis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua: Et proximum tuum ut te ipsum.* Tunc ille dixit ei: *rectè respondisti, hoc fac, & vives.* Quin si quis vel levissimè a legis perfectione recedit, & illam in aliqua re violat in veteri & in novo testamento maledictionis reus pronunciatur. Deut. 27. 26. *Maledictus omnis qui non statuerit verba legis huius faciendo illa.* Gal. 3. 10. *Execrabilis omnis qui non permanserit in omnibus que scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.* Iaco. 2. 10. *Quisquis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.* Hæc est doctrina ecclesiârum nostrarum. Calvinus refutatione errorum Serveti fol. 902.

Vitam

Vitam Deus non uni vel alteri operi promittit, sed totam legis obedientiam complectitur. Qui fecerit hæc vivet in ipsis. Qui autem unum legis apicem fuerit transgressus in eum incumbit certa maledictio, secundum illud: maledictus omnis qui non manferit in omnibus, que scripta sunt. Iam verò hæc tua opinio doctrinam de gratuita justificatione prorsus evertit. Qui enim propter opus suum justificatur, ille non justificatur ex gratia. Rom. 11. 6. Si ex operibus iam non ex gratia, alioqui opus iam non esset opus: Sin ex gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non esset gratia. Evangelium verò promittit justitiam ex gratia. Rom. 3. 24. Justificamur gratis, id est, eius gratia per redemtionem factam in Christo Iesu. Atque hoc ipsum docent ecclesiæ nostræ. Calv. refutatione errorum Serveti fol. 903. Cæterum quo sensu pag. 304. propter unum fidei actum Abraham iustum fuisse dicat, anxiè non requireo, nisi quod inde colligere promptum est, non secus de fidei justificatione imaginari Servetum, quam si Deus præmium illud operibus nostris rependeret. Quid enim aliud iustificari propter fidei actum?

Hæc formula: *Crede in filium Dei, & habebis vitam eternam, vera est.* Passim etiam Scriptura dicit. *Qui credit in filium Dei habet vitam eternam.* Verum credens non propter suum credere, sed propter obedientiam Christi, quam credendo sibi applicat, justus constituitur apud Deum. Apud omnes ecclesias nostras in confessio est, correlativum fidei, hoc est, justitiam sive obedientiam Christi justificare. Apud easdem in confessio est, nos fide apprehendere hanc Christi justitiam. Tu utrumque in prima epistola posuisti. Fides igitur vel te teste est instrumentum justificationis nostræ. Sed instrumentum & instrumentatum, vel ut in genere dicam, relativum & eius correlativum habere idem universale *pathos* est simpliciter impossibile. Sed justificare esse universale *pathos* justitiae Christi, nos ante demonstravimus. Ergo hoc ipsum esse universale *pathos* fidei, est simpliciter impossibile. Adhac universale *pathos* justitiae Christi posse propriè prædicari de fide nostra, est simpliciter impossibile. Sed justificare est universale *pathos* justitiae Christi. Posse igitur illud propriè prædicari de fide, est simpliciter impossibile. Ipse fateris nos organice justificari fide. Sed nemo rectè dixerit nos organice justificari justitia Christi. Velis igitur nolis, concedere necesse est justificare

ficare prædicari impropriè de fide. Hæc tibi solvenda sunt, vir præstantissime, si in sententia perseveras.

Quod addis non ex nostro merito, sed ex gratia Christi, qui hanc gratiolas conditionem fœderi apposuit, etiam ex Socino desumptum est. Sic enim ille pag. 128. *Non quod fides dignitate sua & merito hominem in Dei conspectu a peccato absolvat, sed quia est necesse ad gratuitam delictorum veniam a Deo consequendam, ut illi fidem habeamus.* His adde, quæ nos in prima collatione ex eodem Socino & Ostorodo ad hanc rem docendam attulimus.

Deinde est falsum. Nusquam enim Deus fidem nostram ad istam dignitatem evexit, ut illius unicus actus nos iustificet: vel ut illa sola habeatur a Deo pro perfecta legis justitia. Nos hoc Servetianum commentum in prima collatione abundè refutavimus.

Quod denique dicis, qui hanc ipsam fidem gratis imputat ad iustitiam, nos saxe ostendimus falsum esse. Potest enim hunc sensum habere, quod Deus fidem gratis habeat pro perfecta justitia: atque in hunc modum credo te intelligere. Nos in hac, & prima collatione ostendimus hoc totum esse Socini & Serveti commentum. Ad ea, quæ ante scripsimus, addimus ex Calv. Refut. errorum Serveti fol. 903. *Vt tamen paulò contradicenti aliquid concedat, dicit prius suum credere Abrahæ imputatum fuisse ad iustitiam: sicut si Princeps apud se animum sui militis cogitans, ex gratia & privilegio reputet ei conatum bonum pro re confecta..*

Nos in prima collatione ostendimus satisfactionem Christi esse supervacuam & minimè necessariam, si per fidem nostram, tanquam per perfectam legis justitiam inhærenter & perfectè justi sumus coram Deo. Quid enim proderit Christus ijs, qui perfectè justi sunt? Evidem immota est regula: *Sanis non opus est medico.* Discipuli Harminij nobis confirmarūt suum præceptorem non longè abesse ab hac opinione. Constanter enim confirmarunt nobis, illum in publica disputatione, cum de hac re disputaret, interrogasse objicentem; *ubinam scriptum esset Christum satisfecisse pro nobis?* Tibi ipsi tandem deveniendum erit eò, ut cum Serveto, Socino, & Ostorodo neges satisfactionem Christi: si tibi ipsi constabis, & non a te ipso dissenties. Quomodo enim tueberis justificare esse universale pauphos fidei, quod in prima epistola posuisti; si non negabis nos propriè & per se justi-

se justificari per gratiam sive per obedientiam Christi? Justificare enim esse universale *pathos* fidei, & hoc ipsum propriè & per se prædicari de justitia sive obedientia Christi, est simpliciter impossibile.

Bertius.

Itaque negare fidem & tò *pistenein* ab Apostolo propriè, hoc est, pro fide ipsa, & actu fidei usurpari est negare fœdus Evangelicum, negare ob-signationem eam, quæ nobis in baptismo a Deo fit, est denique negare Theologiae naturam esse practicam, & ad finem per media practica pervenire. Quod si secus videtur velim fœderis istius rationem ex te discere.

Lubbertus.

Contradicis tibi, & probas nostram sententiam, tanta est vis veritatis. Nam si credere est proprius actus fidei, tum justificare eius proprius actus non est. Est enim absurdum dicere unum habitum animi habere duos actus, eosque proprios. Deinde si tò credere est proprius actus fidei, tum tò credere propriè prædicatur de fide, & de eadem tò justificare prædicatur impropriè. Exempli gratia: credere est proprius actus hominis. Ridere igitur propriè prædicatur de homine. De eodem alienus actus, ut latrare, gannire, &c. prædicatur impropriè. Nos autem ostendimus totum credere esse in fide, & extra fidem non reperiri. Ostendimus item totum justificare esse in justitia Christi, & extra justitiam Christi non reperiri, ut nemo nisi qui sciens & volens errare vult, ignorare possit tò credere propriè prædicari de fide, & de eadem tò justificare prædicari impropriè. Justitia, quæ nobis ob-signatur in baptismo est eadem cum illa, qua justificamur. Sed fides non est illa justitia, quæ nobis in baptismo ob-signatur. Ergo fides non est illa justitia, qua justificamur. Theologiam esse scientiam partim practicam partim theoreticam recte docet Thomas 1^a. 1° quæst. 1. artic. 4. Sed non quia Theologia est scientia practica nos nostro opere, videlicet fide proprie dicta justificamur. Ipse sine risu non poteris intueri hanc argumentationem

Theologia est scientia practica.

*E. nos proprio opere nostro, vid. fidei nostra
actu justificamur.*

Specificam differentiam inter justitiam legalem & Evangelicam
T breviter

breviter & perspicuè explicat Zach. Vrsinus his verbis. *Lex promittit vitam in se justis, seu cum conditione propriæ justitiae, & perfectæ obedientiae a nobis præstite.* Lev. 18. 5. *Qui fecerit ea vivet in eis.* Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi serva mandata.* Evangelium eandem promittit justificatis fide in Christum, seu cum conditione justitiae alienæ, nempe Christi per fidem nobis applicatæ. In Catecheticis cap. de Euangeliō, quæstione 4. Huic explicationi nos subscribimus.

Bertius.

Neque verò periculum est ne Christi merito aliquid hoc pacto derogetur, aut in præcipitum incidamus Sociniani erroris. Nam primum fides ista meritum Christi respicit: atque hoc modo verum est, quod dicitur: Fides justificat non per se, sed correlative, quatenus nimirum apprehendit Christum, eiusque justitiam. Secundò Christus hoc ipsum meritus est, ut qui in ipsum credit, habent vitam æternam ex gratia. Tertiò Christus Iudex non aliter absolvit credentem peccatorem, quam respiciens in mortem & obedientiam filij sui, in quo ipse nobis placatus est.

Lubbertus.

Quicquid de justificatione nostri tribuitur operi nostro, hoc detrahitur merito Christi. Deinde non est periculum ut incidas in errores Socini: nam jam dudum incidisti. Det tibi Deus ut ex illis emergere, & in viam veritatis redire possis. Cæteris omnibus confirmas nostram sententiam, & destruis illa omnia, quæ hucusque disputasti. Nam si fides meritum Christi respicit, & non per se, sed correlative justificat, necessariò sequitur, illam non accipi propriè, cum nobis ad justitiam imputatur, aut cum nos illa justificamur.

Vide.

Fides non per se, sed relativè iustificat nos.

Ergo fides non propriè accipitur, cum nobis ad iustitiam imputatur, aut cum nos illa iustificari dicimur.

Hoc argumentum est immotum, neque ulla sophistica infringi potest. Et ob eam causam errant, qui dicunt fidem haberi a Deo pro perfecta legis justitia. Errant etiam qui dicunt, justificare esse universale pathos fidei. Errant etiam qui dicunt, fidem esse illam justitiam,

stitionem, qua coram Deo justificamur. Errant denique qui dicunt fidem accipi propriè, non relativè in his propositionibus :

Fides imputatur credenti ad iustitiam.

Homo iustificatur fide.

Bertius.

Sed manum de tabula : urget enim tabellarius. Hoc unum addam : verum esse quod de Paræo scribis, mihique insipienti id ipsum innotuisse. Velim igitur illud omne quod de ipso posueram inducas & expungas. Et tamen nusquam ille licet animosissimus sit & fortissimus adversus Socinum, veritatis prymachos, sententiam istam oppugnat aut damnat, neque quisquam quod sciā nostrorum Theologorum, Vale in Christo mi Domine, & frater honorande. Dat. Lugd. Bat. Prid. Cal. Octob. A N N O 1608.

Lubbertus.

Gaudeo quod errorem in locis ex Paræo a te allegatis agnoveris. Porrò Paræum & doctores nostros palam rejicere Socini, Serveti, & Ostorodi opinionem, ex illorum testimonijis, quæ in prima exstola annotavi, quilibet videlicet potest. Quin si hac in re stabis Davidis Paræi, atque adeo totius scholæ Heydelbergensis judicio, age mittamus hanc controversiam ad illos, ut isti dijudicent, uter nostrum erret? Ad me quod attinet, ego me in Paræi & Academia Heydelbergensis judicio libenter submitto. Vale vir præstantissime. Fran.

A N N O 1608.

Q V A R T A E P I- S T O L A L V B B E R T I.

S. P. D. In quam partem accipere debeam tuum, vir præstantissime, silentium, ambigo. Ego sanè delectatus sum tuo colloquio, & peto ut in cepta collatione pergere velis. Sed heus tu, scilicet pulatus

T ij

pulatus

pulatus eras a me silentium, hoc ipsum ego bona fide præstisti in hunc usque diem, neque ulli mortalium tuas literas ostendi. Verum venerunt istinc ad nos tres juvenes illi potuerunt mihi narrare, quid ego ad te scripserim. Quidam etiam viri docti ad me scripserunt te dedisse meas literas Doctori *Harminio* & alijs viris doctis legendas, & petiverunt, ut & ego tuas literas, & meas ad illas responfiones sibi legendas dare velim. Non potui autem hactenus assentiri. Verum cum illi me valde urgeant, & ego non habeam, quo me excusem, peto ut hoc tua pace facere possim. Si assentiris scribe id mihi: si nihil respondes intra mensem ab eo tempore, quo has acceperis, erit mihi tuum silentium pro permissione sive consensu.
Vale clarissime. Franice 10. Martij A N N O 1609.

PETRIBERTII AD QVARTAM EPISTO- LAM SIBRANDI LVBBERTI RESPONSIO.

CL. D. Doctor. Silentium meum occupationibus meis imputes velim; alioqui non minus mihi iacundum fuisset reciprocare scriptiōnem, quam tibi hoc ipsum gratum fuisse intelligo. Et erit forte cum licebit liberius. Nunc hoc abs te interea contendō, ut non tam spectes quid dicatur vulgo, quam quid secundum Scripturas dici debeat. Quanquam tempus aliquando fuerit cum de justificatione aliter publicè doceretur, quam nos palam docemus. Quid D. Lutherum impulerit ut vulgatam sententiam deseret (puto legendum desereret) Quid ut istam conciperet, quam tam
men

men nullus scriptura & locus aperte insinuat? Quâ occasione id factum? Quibus gradibus & momentis? Quo pondere rationum? Cur ipsius cogitationes in eam partem devolutæ non sint, quæ altera theses parte a nobis ponitur? Et quid si fuissent devolutæ: quid ex eo fuisset secuturum incommodi? Cum ea non minus Pontificiorum merita subvertat, atque ea, quam ipse statuit. Nam tunc quidem infame Socini nomen nondum auditum fuit. Quæ ista serio expendas, postea dyjudices, quid ego supplicij meritus sim, qui utramque sententiam conatus sum conciliare: suffragante initio etiam te, postea (nescio satis gravi de causa) refragante. Silentium ego abs te stipulatus sum, & tu illud te præstitum recepisti. Intererat enim id fieri ne in invidiam traheretur disquisitio, pronis admodum plerisque in partem deteriorem. Itaque adhuc persto, & idem caveo, stipulorque, nec fidem tuam laxo: sed moneo, videris, ne facilitas tua & obsequium mihi noxæ sint. Et tamen (ut omittam, quod ad me aliena manu scripsisti) insusurrarunt mihi quidem visam a se responcionem tuam ad priorem meam epistolam, quam qui legit, truncatas meæ quoque epistole partes legat necesse est. Bonis autem illis viris, qui ista curiosè requirunt in res vestras, urgentque inspectionem rerum ob signatarum, habes quod respondeas: Facere ipsos præter officium: te fide data prohiberi, nihil ipsis nihil publicè inspectionem prodesse posse. Plura alia suggeret tibi prudentia tua. Quod menstruum spatium mihi præfigis, ignosce verum ingenue dicens, id mihi videtur parum esse liberale & contractum sapere mercatorum solutionem ad certum diem exigentium. Ego autem nihil debeo tibi, nisi quod affectu & iudicio tuis fui semper, & sum adhuc in Domino. Lugd. Bat. 31. May Anno 1609.

T iii SIBRAN-

SIBRANDI LVB-
BERTI AD QUARTAM
EPISTOLAM PETRI BERTII
RESPONSIO.

Tristitiam mihi attulit epistola tua, cum quia ostendit quan-
topere commotus sis Socini scriptis, tum etiam quia innuis
periculum tibi imminere. Illud est gravissimum. Nam & præsen-
tis vitæ statum turbat, & æternæ pervertit.

Putas Lutherum casu quodam ad istam opinionem devenisse: sed
eras. Ipse enim Lutherus passim scribit, se primum vi sacrarum li-
terarum deinde auctoritate *Augustini & Bernardi* istuc devenisse.

Addis illam nullo perspicuo sacræ scripturæ testimonio insinuari.
Sed lege caput 53. Esaix. Inquire quid sacrificia veteris testamenti
adumbrarint. Expende totum novum testamentum passim & ubi-
que docere Christum dedisse animam suam redemtionis præmium
pro nobis. Deum proposuisse Christum ut esset placamen per fi-
dem in sanguine ipsius ad declarandam suam justitiam. Nos justi-
ficatos esse ipsius sanguine. Reconciliatos esse Deo per mortem ip-
sius. Nos constitui justos per obedientiam ipsius. Ipsius sanguinem
nos mundare ab omnibus peccatis. Et non dices, opinor, no-
stram sententiam, quâ dicimus nos aliena justitia, nempe Christi ju-
stificari, nullo perspicuo testimonio sacrarum Scripturarum insi-
nuari. His adde fidem esse hypothasin rerum sperandarum, hoc est,
facere ut nobis existant res sperandæ. Non dices, opinor, fidem
esse ipsam rem sperandam; nempe justitiam Christi, quâ coram Deo
justi constituimur.

Infeliciter conatus es hanc sententiam cum blasphemis Socini
conciliare. Non enim magis hæc cum illa, quam tenebræ cum luce,
& mendacium cum veritate conciliari potest. Socinus enim docet
nos ob

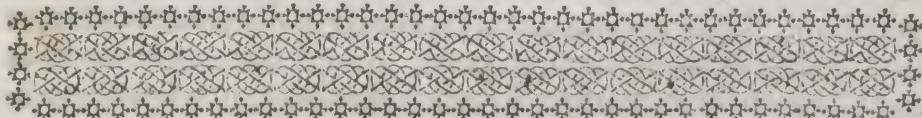
nos ob actum fidei, hoc est, ob opus nostrum justificari. Scriptura verò docet nos ob actum Christi, hoc est, ob solutionem pretij, ob redemtionem a Christo præstitam absolui, vel ob obedientiam a Christo præslitam, iustos constitui.

Deinde Socinus habet solutionem lytri a Christo pro nobis factam, hoc est, satisfactionem pro peccatis nostris a Christo præstitam pro fabula, imò pro blasphemia, neque ullum alium Servatorem agnoscit, quam exemplarem. Tu quidem hoc nondum facis: sed cum dicis justificare esse universale *pathos* fidei; & fidem nostram haberi a Deo pro perfecta legis justitia, nosque propter unum fidei actum perfectè iustos constitui apud Deum: iudica ipse, quanto intervallo absis a Serveti, Socini, & Ostorodi blasphemis.

Tuas theses ego initio probavi, fateor, sed non intellectas. Etsi enim varia de vobis audiveram; tamen nunquam potui mihi persuadere damnatam Serveti, & Socini hæresin sub istis latere. Neque unquam credere volui quicquid alij dicerent, vos cum Serveto, & Socino sentire. Et ut uno verbo omnia dicam, nunquam credidi sem hæc vera esse, nisi tuas literas legissem, & tuam ipsius manum vidisse. Nam quicquid alij dicerent, & ad me perscriberent, putabam calumniam esse, quā *Harminium* & te ex inconsiderato zelo gravabant. Quin nonnunquam excusavite & *Harminium*, dixique tuas theses commodè explicari posse. Addidi illos, qui mecum de vobis loquebantur, transgredi metam charitatis, non intelligere illos vestram sententiam, & malè facere, quod his narrandis vos aliorum odijs exponerent. Rogauit etiam ut hæc siserent, & judicia sua suspenderent, dum vos plenius vestram sententiam declararetis: ut manifestum sit me tuas theses malè intellectas, & in alienum sensum (dum vestro honori velificari volebam) a me detortas approbasse: Serveti verò & Socini hæresin probasse nunquam. Cum mea responsio ad Socinum (quæ parata fuit, priusquam tu ad me scriberes) prodibit, videbis ipse, me verum scribere, & in sententia mea nil mutasse.

Hunc judicij errorem (præsertim cum ex sincero erga vos amore, & benevolentia profectus sit) non debes mihi tam sàpe exporbrare. Malo ego benè sentiendo, & omnia in bonam partem interpretando impingere; quam fratres sinistris opinionibus gravando, & illa, quæ ambigue dicta sunt exasperando aberrare. Ceterum indignè molestèque fero te Socini libro esse seductum. Est enim in toto

toto isto libro nihil solidum. Suspende, quæso, judicium tuum,
dum meam responsonem legas. Quis enim scit an Deus te me a
opera in lucem reducere velit? Quid ad periculum, cuius mem-
nisti his verbis: *Quid ego supplicij meritus sum?* Res tota est mihi
incognita. Nam non scio, quid istic geratur. Nemo enim de ea re
quicquam ad me perscripsit. Quia verò hoc loco sunt res tuæ, præ-
stabo tibi adhuc silentium. Hoç habe pro certo me tuum nomen
nemini nominasse, neque tuas literas ulli mortalium ostendisse.
Meas responsones, quia prolixiores erant, dedi alijs describendas:
sed ita ut nemo ex me intellexerit, illas ad te spectare. Qui istic ve-
nerunt juvenes, significarunt mihi, se istic intellexisse de meis ad te
scriptis literis, & potuerunt etiam ex illis quædam recitare. Sed ego
ad illos nihil dixi, ex quo potuerunt colligere, me illorum narra-
tioni fidem adhibere. An alijs dixerint ignoro: Non dubito ta-
men quin fecerint, & hoc videor mihi ex tuis literis colligere posse.
Puto igitur totam hanc rem niti fictionibus & divinationibus. Ut
ut sit nemo tibi hoc tempore ex tuis ad me scriptis literis mole-
stiam parabit. Precor Deum, ut tibi veritatem suam patefacere ve-
lit. Vale vir præstantissime. *Fran.* A N N O 1609. 9. Iulij.

QVINTA EPISTOLA PETRI BERTII.

Quid ergo dilecte in Christo frater, post tot totiesque itera-
tam scriptiōnem nondum tibi in mentem venire potuit, ut
equo trutine examine sententiam meam expenderes. Ego verò
lectione istarum literarum, quas nunc tandem de manibus de-
pono, ita sensi me commoveri, ut parum absuerit, quin eas proti-
nus considerim. Video me abs te haberi pro desperato. Iam sci-
licet conclamatum de . . . . . Indicas me Socini sen-
tentiam amplecti. Somnias etiam aliquid de suppicio. Denique
ad præ-

ad præstandum silentium ostendis te nescio qua status mei com-
miseratione potius, quam fide data commoveri? Profectò obstu-
pesco cum ista lego. Hæcine in virum Christianum sacrosancta
Theologie doctorem cadere? Addo etiam amicum & fratrem?
Quid cogitem planè nescio. Profectò necesse est aut omnia apud
vos lemurum, & spectrorum plena esse, vel te egregiè Sabinum,
qui quod velis somnies. Quid rationis aduersus homo ad mini-
mum apicem epistolæ superioris meæ? Ostende, ostende, inquam,
quenam res Lutherum moverit ut istam sententiam conciperet?
quando id factum? quâ occasione? quibus momentis? quo Scri-
pturæ colore? cur ipsius cogitationes in alteram partem devo-
luta non sint? Et quid si in eam partem fuissent devolutæ, quæ
posteriori theseos meæ parte proponitur, quid ex eo incômodi se-
cuturum fuisset? Cum neque pauci neque ignobiles Theologi sen-
tentiam istam secuti sint, & nemo unquam oppugnarit, nedum ut
damnare aggressus sit. Nam quæ tu quidem scribis de merito
Christi, sciu iam pridem, imò & probo, neque oppugnari posse
arbitror, nisi ab eo qui Christianum nomen omne everttere insti-
tuat. Cæterum quid ista pros epos? Plane videtur mihi id fieri
quod in proverbio est: Faber cadit, cum ferias fullonē: tu enim
ais, quod aio. Non autem oppugnas id, quod tantopere insecta-
ris. Quis dabit mihi irrepere in mentem illam tuam, & quam
hic uncialibus literis depictam questionem vides, eam animo tuo
insculpere, & postea responsionem ingenuam atque liberalem ex-
sculpere?

Quum Deus in fædere suo Christum nobis offerat, caius san-
guis est lytron nostrum, nosque purgat ab omnibus peccatis no-
stris: idemque a nobis exigat fidem, quam dicit imputari nobis
in iustitiam. Quidnam illud sit, fides credentis imputatur ei in
iustitiam?

Responde si quid tibi oris est aut cordis. Quid detrectas, aut
tergiversaris? Quid suspiciones fingis? Quid spectra & por-
tenta, excluso omni ingenio & liberali examine, omniisque chri-

stiana charitate, imaginaris? Quid diducis supercilium? Quid
 dividis questionem, & partem confessam fingis me negare, par-
 tem dubiam subterfugis? Non hic queritur an Christus satisfe-
 cerit pro peccatis nostris? Non, an verus Deus sit, verus homo,
 & utrumque unus? Agnosco, immo ista corde credo, & ore con-
 fiteor. Ille enim nos purgavit 1.Ioan.1.7. lauit nos Apoc.
 1.5. emit nos 2.Pet.2.1. Apoc.5.9. & 14.4. Act.20.28.
 Et quidem pretio 1.Cor.6.20. & 7.23. Non auri vel ar-
 genti, sed sanguinis sui pretiosissimi 1.Pet.1.18. Itaque
periepoiese h̄amas Actor.20.28. Ipse est *Lytrootas Matth.20.*
 28. Marc.10.45. Ille nos *elytroose Luc.24.21.* Titi 2.14.
 Sanguine suo Ephes.1.7. Col.1.14. Apoc.5.9. Ipse est
hilasm̄os pro peccatis nostris 1.Ioan.2.2. & 4.20. hilast̄erion
 Rom.3.25. Sacerdos eis iò hilaskestai tas amartias tuu lauis
 Hebr.2.17. Hac ego omnia agnosco, & si quid est eiusmodi, ne-
 que spem ullam salutis in alia re repono. Proinde non est, quod
 hoc doceas, aut de Sociniani nominis aspergine invidiam mihi
 facias. Sed hoc queritur, cum ista ita se habeant, hoc est, cum
 Deus nobis ex sua parte talem dederit Christum, qui ea praestitit,
 que iam descripsi, idemque a nobis exigat fidem, eamque ex no-
 stra parte praestare velit, pronuncietque se eam imputaturum no-
 bis in iustitiam: Quidnam illud sit; fides credentis imputa-
 tur ipsi a Deo in iustitiam? Satisne etiam clarè hoc dixi? Sa-
 risne emphaticè? Utinam non calamo & atramento hic utar, sed
 ipso Solis radio, quo deteris lemnis oculos illos tuos perstringam
 semel, ut si nondum conglaciarunt, videas liquide, quidnam il-
 lud sit, quo de agitur. Enigila tandem, mi frater, expergiscere,
 excute altum illum, qui te alienis actum praejudicij occupat sop-
 rem. Expende, quid queratur alias vel nunquam assensurus vel
 certaturus cum umbra, & semper ictu irrito adversarium petitu-
 rus. Si iterum mihi cramben istam proponis toties recoclam, to-
 ties remissam, non iterabo scriptum, sed silentium mihi plus quam
 Amyclaeum imperabo. Lucubrationes tuas adversus Socinum, val-
 de vi-

155

de videre hanc. Dignus enim est in quem & tu, & optimus quisque, cui id divinitus concessum, quam accuratissime scribatis. Tametsi hactenus ille mihi lectus non est, magisque cognitus, ex epistolis tuis, quam ex propria inspectione. Abstenui enim consulto ut bona conscientia possem declinare invidiam, quam tu mihi non semel fecisti. Vale reverende vir, Domine & frater honorande a tuo qui te amat & estimat Anno : 609.

SIBRANDI LVB- BERTI AD QVINTAM EPISTOLAM PETRI BERTII RESPONSIO.

SD.P. Quas tu dilectè in Christo frater 3. Quintilis dedisti, illas ego 10. Septemb. accepi. Hæc est causa, quare tam tardè respondeam. Te illa in quibus a nobis dissentis, ex Socino hausisse credo, existimo etiam me hoc satis evidenter in prioribus meis literis ostendisse. Quædam enim loca descripsi ex Socino, cum quibus ista congruunt, ut qui ista leget, sine errore judicare possit, quod illo magistro usus sis.

Quod periculi memini in postremis meis literis, propterea factum est, quod tu tale quid in tuis penultimis posueras. Verba tua hæc sunt. *Quid ego supplicij meritus sum?* Alioquin ego planè ignarus sum istarum rerum, quæ istic geruntur.

Quid Lutherum moverit ut illam sententiam amplectetur, non mihi necesse fuit dicere. Non enim Lutheri autoritate tuemur sententiam nostram. Et tamen ostendi causam, quare a monachali doctrina desciverit Lutherus, & hanc, quæ vera est, amplexus est.

Tu hic Lutheri sententiam de fide justificante, quam omnes ecclesiæ nostræ sequuntur, palam rejicis. Facit idem *Harminius*, cum docet fidei actum, hoc est, credere imputari ad justitiam, idque pro-

V ij   prio

Prio sensu, non metonymicè. Et tamen *Harminius* unà cum N. iurant, se neminem nosse in toto Belgio, qui in recepta doctrina aliquid mutare velit, quemadmodum ego in prima epistola ostendi. An qui ipsum caput doctrinæ, quod est de nostri coram Deo justificatione convellere conatur in recepta doctrina nihil mutare cupit? Qui hoc legunt possunt expendere, quid illud sibi velit, quod de concordia cum omnibus ecclesijs ineunda tantopere jaetatis. Nam qui primarium doctrinæ nostræ caput convellit, is neque cum ecclesijs Augustanæ confessionis, neque cum ijs ecclesijs, quæ Helveticam, Gallicam, & Belgicam confessiones sequuntur, neque cum ecclesijs Anglicanis, Scoticis (nam hæ omnes hac in re consentiunt) concordiam & pacem colere potest. Dic igitur quænam sint illæ ecclesiæ, quarum amicitiam tantopere expeditis? vel cum quibus desideratis tantopere pacem & concordiam colere? Dic ex animi tui sententia, An non sint Samosatenicæ? Nam præter has nullus cœtus est, qui hac in re idem vobiscum sentit.

Intolerabile visum est quod scribis, nullum Scripturæ locum aperte insinuare eam sententiam, quam Lutherus amplexus est. Protuli itaque quædam Scripturæ testimonia; ex illis duo repetam. Rom. 5. 9. *Iustificati eius sanguine.* Et Rom. 5. 19. *Per unius obedientiam justi constituentur multi.*

Dices te hæc eadem nobiscum docere. Ore sc. & voce: re ipsa doces contrarium. Noli hic tumultuari, sed sedato animo reminiscere, quod prima epistola scripsisti: Iustificare esse universale pathos fidei. Verba tua hæc sunt. *Præterea cum universalis affectio per illud necessario constituitur, quo primum ab juncto tollitur prædicatum (i. post. s.) efficitur necessariò poni iustificationem posita fide, quandoquidem ea sublata tollitur omnis iustificatio.* Hinc sic colligo.

Vniversalе pathos fidei est totum in fide, & extra fidem non reperitur.

Iustificare est universale pathos fidei.

Ergo iustificare est totum in fide, & extra fidem non reperitur:

Huius majorem non negabis, sat scio. Minorem ipse posuisti. Conclusionem igitur (etsi falsa est, & impia) negare non potes. Sic igitur progredior.

Quod

Quod est totum in fide, & extra fidem non reperitur, hoc non est in sanguine & obedientia Christi.

Iustificare est totum in fide, & extra fidem non reperitur.

E. iustificare non est in sanguine & obedientia Christi.

Huius majorem sat scio, non negabis. Minor est conclusio præcedentis Syllogismi. Et conclusionem igitur hanc concedere debes. Sed si iustificare non est in sanguine, neque in obedientia Christi, malè facit Paulus, cum nos eius sanguine iustificari, & eius obedientia iustos constitui afferit. Concilia hæc, mi frater. Si facere ne quis, (certò autem scio te facere non posse) tum summo jure scribere possum, te hæc ore quidem mecum affirmare, re ipsa verò eadem negare. Nisi forte hæc duo loca de exemplari quadam iustificatione cum Socino explicare velis.

Vide, Scriptura dicit, sanguinem sive obedientiam Christi esse illam rem, quā coram Deo iustificamur. Rom. 5. 9. *Justificamur sanguine.* Rom. 5. 19. *Unius obedientia justi constituentur multi.* Tu dicas fidem nostram esse illam rem, quā coram Deo iustificamur. Aut igitur dicendum tibi erit, Scripturam juxta Socinum de exemplari iustificatione intelligendam esse, cum dicit, nos eius sanguine iustificari, & unius obedientia iustos constitui. Aut esse duas res, hoc est, duas diversas justicias, easque integras & perfectas, unam in Christo, alteram in nobis inharentem, quibus coram Deo iustificamur. Expende hanc responsonem diligenter, quod si facies, pudebit te tuæ, quā in hac poltrema epistola usus es, pervicatiæ.

Quod dicas non paucos neque ignobiles Theologos hanc tuam sententiam sequi, admirationem adfert. Ego sanè non scio quinam sint illi non pauci, & non ignobiles Theologi. Nisi forte Abailanus de quo est apud Bernardum epist. 190. Et nostro saeculo Servetus, Lelius, & Faustus Socini, Ostorodus & Eniedinus sint illi non pauci & non ignobiles Theoligi. Si hi non sunt isti, doce me quæso, qui nam illi sint ut discam illos cognoscere. Fortasse illorum lectio attulerit mihi aliquid utilitatis & commodi. Quod scribis neminem oppugnare doctrinam istam, ostendis te in scriptis doctorum nostrorum non admodum esse exercitatum. Calvinus enim contra Servetum, & in epistolis ad Lelium, Socinum. Ursinus in Catechicis. Casmannus in Christianismo. Paræus passim in commentarijs suis eam ex professo oppugnant.

Si rhetoricationes quas addis, antè viginti quinque annos legifsem, potuissent illæ me commovere, & sine dubio commovissent. Nunc hæc dies aliam vitam affert, alios mores postulat.

Deinde quid attinet affectus & morbos animorum nostrorum alijs patefacere? An ut rideant nos? An verò ut illos nostri misereat?

Dicis parum abfuisse quin meam epistolam concinderes. Sed hoc tibi per me licet. Post quam enim ad tuas manus pervenerunt, potes illis facere quod libet. Nescio tamen, quare hoc scripseris, & judica ipse, quid quis inde colligere possit. Ego certè tuas literas diligenter custodio, & dabo operam, ne vel minima pars illarum pereat.

Tandem ad rem accedis, & quæris quidnam illud sit: Fides credentis imputatur ei ad justitiam? De hac re egi literis antepenultimis, & ostendi fidem in hac propositione non accipi propriè, sed vel correlative, vel metonymicè. Tu idem vi veritatis vixtus affirmasti.

Eadem epistola respondi ad argumenta tua, quibus contendebas hanc vocem in hac propositione propriè accipi debere. Additiones, quibus probauit eam propriè accipi non posse. Et simul docui eam relative, vel metonymicè accipi debere.

Ad responsiones meas nihil regeris: ad argumenta mea nil respondes: & tamen mones imò pæne insultans urges me ut respondeam. Relege primam & penultimam meam epistolam, & pudebit te huius plus quam puerilis jactantiae & insultationis. Hanc propositionem. *Fides credentis imputatur ei* (*credenti*) *ad justitiam*, approbat tota schola Monachalis, quemadmodum apud Bellarminum, Valentinianum, & alios videre potes. Eandem approbant Samosateniani omnes, quemadmodum ex Socini libro de Christo Servatore, & ex Ostorodi apologia constat. Sed & eandem nos approbamus. Dic nunc quæso, an illam intelligas sensu Monachali; an Sociniano; an nostro; an verò peculiari & novo aliquo sensu? Vnum ex his quatuor tibi dicendum est. Quia non acquiescis meis responsionibus, probationibusque, satis ostendis te vocem illam in hac propositione non accipere sensu nostro. Sed neque cum Monachis sentis. In penultima enim epistola tua rejicis illorum merita. Verba tua hæc sunt. *Cur ipsius (Lutheri) cogitationes in eam partem devolutæ non sunt, qua altera theses parte a nobis exponitur?* Et quid si fuif-

si fuissent devolutæ, quid ex eo sequuturum fuisset incommodi? cum ea non minus Pontificiorum merita subvertat, atque ea quam ipse (Lutherus.) ponit? Deinde Monachi dicunt, fidem esse tantum initium justitiae nostræ. Vos verò contenditis fidem esse perfectam legis justitiam. Relinquitur igitur te vel Socini sententiam amplecti, vel aliam novam comminisci. Rogo te ut candidè & perspicue' mentem tuam explices. Tuæ Rhetoricationes, & plusquam pueriles ja&tantiae atque insultationes merentur ut in hunc modum te urgeam.

Si modestè sententiam tuam explicuisses, ego hoc modo non agebam. Nunc cum ipse hærcas, & ex his salebris te explicare nequeas, perinde agis ac si me constrictum & convictum teneres. Hoc igitur paulò crassius explicare debui, ut disceres, me non sine ratione scripsi quæ scripsi.

Progredior ulterius & dico fidem in hac propositione

Fides imputatur credenti ad iustitiam

poni per metonymiam pro obedientia sive iustitia Christi. Et hoc inde probo, quod hoc ipsum, quo justificamur nobis imputatur ad iustitiam. Sed obedientia sive iustitia Christi est illud, quo justificamur. Ergo obedientia sive iustitia Christi imputatur nobis ad iustitiam. Major est vera. Justificamur enim imputata iustitia. Rom. 4. 6. *Beatus homo cui Deus imputat iustitiam sine operibus.* Et comm. 11. *ut etiam ipsis imputetur iustitia.* Est enim idem.

*Deus mihi imputat iustitiam: Et
Deus me iustificat imputata iustitia.*

Hoc existimo te mihi non negaturum esse. Minorem docet Apostolus Rom. 5. 9. *Justificati eius sanguine.* Et comm. 19. *Unius obedientia justi constituentur multi.* Necessariò igitur sequitur obedientiam Christi esse illam iustitiam, quâ justi constituumur; vel quod idem est, quâ nobis imputata justificamur. Deinde extra controversiam pono nos aliena iustitia justificari. Certe Apostolus hoc claram docet Phil. 3. 9. *Ut inveniar in eo, non habens meam iustitiam, sed eam, quæ est Christi per fidem.* Sed fides, quam ego habeo est mea fides, mea, inquam, non aliena. Iacobi 2. 18. *Ostendam tibi fidem meam.* Proinde si fides mea est illa iustitia, quæ mihi imputatur ad iustitiam, vel qua ego justus constituor: Paulus eam non excluderet. Excludit autem omnem iustitiam meam.

Adhac,

Adhæc, justitia, quā justificamur non est *hypostasis sperandorum*. neque elenchus non apparentium. *Fides nostra est hypostasis sperandorum, & elenchus non apparentium* Hebr. 11. 1. Ergo fides nostra non est illa justitia, quā coram Deo justificamur.

Præterea, justitia est illud, ad quod corde creditur. Rom. 10. 10. *Corde creditur ad justitiam*. Fides non est illud, ad quod corde creditur: nemo enim credit ad fidem: sed quicunque credit, ille fide credit ad justitiam: Ergo fides non est justitia.

Deinde quod est fidei, per fidem, & ex fide, id non est ipsa fides. Justitia quā justificamur est fidei, per fidem, & ex fide. Ergo justitia non est ipsa fides.

Locus Rom. 5. 19. *Vnius enim obedientia justi constituentur multi*, idem evincit. Vnius enim illius obedientia citra controversiam est Iesu Christi. Hæc igitur obedientia Iesu Christi nobis imputatur ad justitiam. Alienæ enim justitia aliquem justificari, nisi per imputationem est simpliciter impossibile. Nam ut non potes aliena culpadamnari, nisi illa tibi imputetur: ita etiam non potes aliena justitia justificari, nisi illa tibi imputetur.

Adhæc, si fides est illa justitia, quā coram Deo justificamur; & obedientia Christi est illa justitia, quā coram Deo justificamur: tum justificamur duabus justitijs, ijsque perfectis & diversis, in diversis & separatis subjectis inhærentibus, una in Christo, altera in nobis, quod est absurdissimum. Quin si fides est perfecta legis justitia: tum illi, qui fidem habent, habent perfectam legis justitiam. Sed qui perfectam legis justitiam habent, illi sunt perfectè justi. Qui perfectè justi sunt, illis Christi obedientia non est necessaria, vel quod idem est, illis non est necesse, ut per Christi justitiam justificantur. Verissima enīm est regula: *Sanis non opus est medico*. Qui igitur fidem habent, illis non est necesse, ut per Christi justitiam justificantur. Hac in re vobis prudentior est Socinus; quia enim dicit, fidem ex Dei clementia esse perfectam justitiam nostram, concludit meritum sive satisfactionem Christi esse nobis inutilem; imò rejicit illam ut inane commentum. Eò etiam vobis tandem deveniendum est, si vobis ipsis constabit, & non negabitis, quod ante statuistis.

Deinde Scriptura negat nos operibus nostris justificari. Sed actus fidei meæ est opus meum. Eadem Scriptura docet justificationem ex gratia, non posse consistere, cum justificatione ex operibus. Rom. 11. 6. *Iustificatio igitur ex gratia, cum justificatione ex actu fidei meæ consistere non potest*.

Denique

Denique fidem esse instrumentum tu ipse confiteris. Verba tua hæc sunt in prima epistola. *Fides est organum.* Verum cuius rei est instrumentum? An non justitiae accipiendæ aut acceptæ? Sed fidem esse instrumentum justitiae accipiendæ vel acceptæ, & esse simul instrumentatum (liceat mihi ita cum logicis loqui) hoc est, esse simul instrumentum accipiens justitiam, & justitiam instrumento acceptam, est simpliciter impossibile. Intrepide igitur pronuncio fidem in ista propositione non accipi propriè.

Addimus fidem per metonymiam ponи pro obedientia sive justitia Christi, quam per fidem accipimus & applicamus nobis, vel quod idem est, quæ nobis per fidem imputatur. Cuni igitur nobis fides ad justitiam imputari dicitur, tribuitur instrumento quod est justitiae sive obedientiae Christi.

In scholis dicunt Fidem in his propositionibus

Fides nobis imputatur ad iustitiam.

Homo iustificatur fide, &c.

accipi correlativè. Tu ipse hoc antepenultima epistola affirmasii. Verba tua hæc sunt. *Fides ista meritum Christi respicit, atque hoc modo verum est id quod dicitur: Fides non iustificat per se, sed correlativè, quæ venus nimirum Christum apprehendit, eusque iustitiam.* Sed res eodem redit. Sive enim dicas, fidem per metonymiam ponи pro obedientia Christi, quam fide apprehendimus: sive dicas fidem relativè accipi, pro suo correlativo, ad quod respicit, idem dicens. Respicit autem ad obedientiam Christi. Hac nos justos constitui docet Apostolus Rom. 5. 19. Obedientia igitur Christi est illa iustitia, quâ nos iustificamur. Hanc verò obedientiam quia fide accipimus, fit, ut vel fides pro obedientia Christi ponatur, vel fidei tribuatur, quod obedientiae Christi convenit.

Hæc doctrina est clara & perspicua, & est illa, quam hactenus professæ sunt ecclesiæ nostræ. Melanthon in locis de vocabulo fidei: *Est semper hæc propositio, fide sumus iusti, correlativè intelligenda.* Idem de argumentis adversariorum, responsione ad argumentum secundum, & ad argumentum quartum. Calv. ad Galat. 3. 6. *Cur fidei tribuntur tantus honos ut vocetur causa iustitiae nostræ, primò sciendum est esse causam instrumentalem duntaxat.* Martyr ad Rom. pag. 878. Sed illa (fide) iustificari dicimur, quâ (puto legendum esse quia) promissiones Dei, & Christi iustitiam, meritaque per ipsam apprehendimus & nobis applicamus, Beza ad Rom. 3. 23. *Ne quis existinet fidem esse il-*

Iud, quod nos justificat, cum sit duntaxat instrumentum, quo Christum iustitiam nostram apprehendimus. Hemning. ad Gal. 3. fol. 340. *Fides est instrumentum, quo oblata benedictio accipitur.* Vrfinius in Catechet. de justificatione quest. 4. *Justitia nostra quâ iusti sumus coram Deo, non est conformitas nostra cum lege, neque bona opera, non fides, sed est sola satisfactio Christi præstita legi pro nobis.* Ibidem quest. 6. *Fides est causa instrumentalis apprehendens & applicans iustitiam Christi.* Idem in primo volum. fol. 632. *Quomodo congruit, quod dicas Misericordia Dei & merito Christi, & fide nos iustificari?* Resp. opimè hæc inter se congruunt & sensum eundem habent. *Misericordia enim Dei sola est, qua nos iniustos pro iustis recipit.* Christi mors & iustitia est, propter quam nobis ex misericordia imputatam Deo placemus. *Fides autem est, quâ Christi iustitiam nobis a Deo imputatam accipimus.* Paræus ad Rom. fol. 474. *Fides est organum.* Sanguis Christi est meritum iustificationis nostræ. Et. *Fides nos iustificat organicè, sanguis Christi meritorie.* Atque hæc est communis doctorum nostrorum sententia, neque ego vel unum novi ex omnibus doctoribus nostris, qui aliter doceat.

His adde, quæ ego penultimis meis litteris respondi ad tua argumenta, quibus conabar probare, fidem non posse in hac propositione correlative accipi. Atque etiam illa, quibus ostendi fidem in illa propositione non posse propriè accipi, & fortasse non ita rhetorica beris post hac, præsertim cum ad illa, quæ ego in penultimis meis literis scripsi, ne unum quidem verbum respondeas. Nam has tuas rhetoricationes & stomachationes ego non habeo pro responsione: ipsam enim causam non attingunt, neque tuæ causæ profundunt, neque obsunt meæ: tantum ostendunt morbum animi tui.

Addis. *Ille (Christus) nos purgavit.* 1.Ioan.1.7. *lavit nos.* Apoc. 1.5. *Emit nos.* 2.Pet.2.1. Apoc. 5.9. & 14.4. Act. 20.28. *Et quidem pretio.* 1.Cor. 6.20. & 7.28. *Non auri neque argenti, sed sanguinis sui pretiosissimi.* 1.Pet.1.18. *Itaque perieponase hamas.* Act. 20.28. Marc. 10.45. *Ille nos elytoose.* Luc. 24.21. Tit. 2.14. Apoc. 5.9. *Ipse est hilasmus pro peccatis nostris.* 1.Ioan.2.2. & 4.20. *hilastarion.* Rom. 3.25. *Sacerdos eis tò hilaszetai tas amartias tuu lauu.* Hebr. 2.17. *Hæc ego, inquis, agnoscō omnia, &c.* Hæc eadem agnoscit Socinus, nec minus speciose exaggerat illa, quam tu. Sed de his paulò post. Tantum nunc dico hæc omnia non probare fidem in illa propositione, *Fides imputatur credenti ad iustitiam, propriè accipi debere.* Si mihi non credis, fac ex omnibus his locis vel conjunctim vel separatim sumptis, syllogisnum ostensivum, & infer hanc conclusionem,

Ergo

Ergo fides in hac propositione; Fides imputatur credenti ad iustitiam; propriè accipi debet.

Et experieris re ipsa, te ex illis locis nihil colligere posse, quo hoc tuum affectum probes. Quin ex his locis planè contrarium colligitur. Nā si Christi sanguine justificamur & mūdamur ab iniquitatibus nostris, tum obedientia Christi est nostra iustitia, illaque nos coram Deo justificamur. Verum si obedientia Christi est nostra iustitia, & nos illa coram Deo justificamur, tum fides nostra propriè accepta non est nostra iustitia, neque nos illa coram Deo justificamur. Ipse non negabis nos aliter justificari fide, & item aliter justificari obedientia Christi. Velis igitur nolis, cogeris fateri, fidem esse aliter nostram iustitiam, quam obedientiam Christi.

Adhac, in prima epistola scripsisti, justificare esse universale *pathos fidei*. Sed si hoc verum est, tum obedientia Christi non est illud, per quod apud Deum justi constituimur, quicquid contra dicas. Nam si per obedientiam Christi justi constituimur, tum justum constituere, hoc est, justificare est universale *pathos obedientiae*, hoc est, iustitiae Christi. Sed hoc esse nequit, si justificare est universale *pathos fidei*. Esse enim unam & eandem rem universale *pathos fidei nostrae*, & iustitiae Christi simul, est simpliciter impossibile.

Hæc igitur locorum coacerbatio te non juvat. Aut enim necessariò tibi negandum est, quod prius scripsisti, videlicet, *iustificare esse universale pathos fidei*. Aut dicendum tibi erit cum Socino, Christum nos nō propriè, sed metaphoricè redemisse, eundemque esse *hilasmon kai hilasterion*, non quod Deum placaverit nobis, sed quod Deus ostenderit se nobis in illo placatum esse, & quod nobis per eundem suam voluntatem patefecerit. Nam quemadmodum modo dixi, Iustificare esse universale *pathos fidei*, & obedientiam Christi esse illud, per quod actu & propriè justi constituimur, est simpliciter impossibile. Hic Rhodus, hic Salta. Si vis tuæ conscientiæ consultum, tum nega quod prius scripsisti, & sta cum ecclesia. Sin verò cum ecclesia non stabis, sed in errore perseverabis, non debes ægre ferre, si quis dicat hic aliquod *hypuulon latere*.

Cum hanc locorum coacerbationem rectius considero, video te velle innuere, Christum suo sanguine & morte meruisse fidei (ut nos justificet) hanc dignitatem. Et hoc ipsum ex Socino, Serveto, & Ostorodo hausisti, ut nos in prima epistola luculenter ostendimus. Addis: *hoc queritur*. Cum ista ita se habeant, hoc est, cum Deus nobis

ex sua parte totum dederit Christum, qui ea præstiterit, quæ iam descripsi idemque a nobis exigat fidem, eaque ex nostra parte præstari velit, pronuntietque se eam tibi in iustitiam imputaturum esse: Quidnam illud sit, Fides imputatur credenti ad iustitiam. Resp. totum hoc ipsum libenter admissurum esse Socinum. Potest enim hunc sensum habere: quod Deus hanc conditionem a nobis requirat, & propter eam a nobis præstitam nos justificet, vel quod fidem a nobis præstitam nobis ad iustitiam imputet. Hanc esse tuam sententiam, ex prioribus colligere possum. Hæc enim sunt tua verba. *Si credideris in filium, fidem tuam habebit Deus pro omni iustitia.* Hoc autem esse Sookinizein ego ante ostendi, & tu confessus es. Verba tua hæc sunt. *Quamquam tempus aliquando fuerit, cum de iustificatione aliter doceretur, quam nos palam docemus.* *Quid Lutherum impulerit ut vulgatam sententiam desereret?* *Quid ut istam conciperet? quam tamen nullus Scriptura locus aperte insinuat?* *Qua occasione id factum?* *Quibus gradibus & incrementis?* *Quo pondere rationum?* *Cur ipsius cogitationes in eam partem devolutæ non sunt quæ altera theseos parte ponitur?* Et quid si fuissent devolutæ? *Quid ex eo sequuturum fuisset incommodi?* *Cum ea non minus Pontificiorum merita subverteret, atque ea, quam ipse statuit.* Nam tunc quidem infame Socini nomen nondum auditum fuit. Ut satis mirari non possim, quare hac epistola tam sollicitè studeas mihi persuadere, tibi Socinum lectum non esse. Hoc enim, mi frater, alijs persuaseris, non mihi. Satis enim clarè video ex epistola tua, cuius vitula araveris. Hæc ego ad tuas respondere debui. Quam tibi propono est doctrina antiqua, hanc sequuntur doctores nostri. In hac ego acquiesco. Est enim extructa ex fundamentis Prophetarum & Apostolorum, neque ego aliam debeo docere. Si hanc vocabis crambem veterem & recogtam, scire debes, illud convictum non in me jaci, sed in Iesum Christum, qui nobis hanc doctrinam tradidit.

Si quid respondere libet, tum rem ipsam urge, quantum potes, & mitte illas pueriles rhetoricationes & stomachationes: nam neque te neque me dignæ sunt. Desine etiam tergiversari amplius. Quid enim attinet illa scribere, quæ tu scribis, & præ se ferre consenseris cum ecclesijs nostris? Qui sunt harum rerum periti, etiam deteriora metuunt. Rectius faceres, mea sententia, si palam dices.

In hoc & in illo capite a vestra doctrina dissentimus, in ceteris consentimus.

Nam si hoc faceres, tollerentur multæ suspiciones, & facilior esset spes

spes reconciliationis. Sed de hac re vos videritis. Deus nos omnes ducat in viam pacis & concordiae, sed istius concordiae, quae est in Iesu Christo. Vale. Fran. A N N O 1609. 20. Septembris.

S E P T I M A E P I-
S T O L A S I B R A N D I L V B-
B E R T I A D P E T R U M
B E R T I V M.

Multi fratres qui ex Hollandia & Zelandia ad me scribunt, ut tuas literas, & meas ad illas responsione's sibi legendas dare velim. Ego hoc verò constanter recusavi haetenus. Quia tamen illorum preces non omnino rejicere possum: statui medium viam sequi, & rationes ex tuis epistolis petitas, & meas ad illas responsiones cum illis communicabo. Sed hic ambigo: an nudas rationes, an illas tuis verbis vestitas proponere satius sit. Iuva hic me tuo consilio. Ego in hoc posterius magis inclino, nisi tibi aliud videatur. Si vis ut tuum nomen apponam, significa id mihi. Sin verò mavis ut illud celem, fac me de tua voluntate certiore. Si nihil respondes, utar arbitrio meo. Vale. Fran. A N N O 1609. 12. Decembris.

R E S P O N S I O P E-
T R I B E R T I I A D S E P-
T I M A M E P I S T O L A M S I-
B R A N D I L V B B E R T I.

S. *Etsi omnino consilium tuum non probem, videaturque mihi illaudata illa Fratrum quorundam curiositas, qui etiam alienarum literarum ad amicum scriptatum argumentū scire cupiunt:*

X iiij   Tamen

Tamen cum te quoque videam eo propendere, ut aliquid in vulgus edas, age tandem, fiat quod vis. Sed ede omnino histricè, hoc est ipsas illas, quæ inter nos ultro citroque missæ sunt, litteras, præmissa totius disputationis questione, iudicio tuo de thesibus meis, Facti insuper cum hic essem narratione, mea querimonia, & dissertatione, alijsque deinceps ordine epistolis, ne hac quidem ipsa, quam vides & legis excepta. Hac, inquam, omnia abs te bona fide vulgari, quando ita vis, volo. Iudicium erit penes fratres lecturos. Nam quod ego tibi hoc tribuam, ut meam sententiam tuis verbis, aut etiam meis iudicio tuo excerptis & dispositis, proponas, erras. Nunquam hoc faciam. Nemo verba mea & interiorē animi conceptum melius intelligit, quam ego, qui scripsi. Et erunt inter eos, qui legent, multi, qui facile iudicabunt, quid distent æra lupinis. Ego rem omnem postea adhuc accuratius expendi, & videor expedivisse. Quod si etiam epistolæ illius, tua primæ in qua iudicium tuum scribis de thesibus meis, exemplar habere volueris, faxo habeas. Vale in Domino. Propridie Calen. Ianuar. Anni 1610. quem tibi sanctum & felicem precamur ex animo.

FINIS.

